

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİMDALI

**KAYSERİ'DE YEREL COĞRAFİ BİLGİ BAĞLAMINDA
HALK TAKVİMİ VE HALK METEOROLOJİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin AYYILDIZ

Danışman

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Nevşehir

Ağustos 2022

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİMDALI

**KAYSERİ'DE YEREL COĞRAFİ BİLGİ BAĞLAMINDA
HALK TAKVİMİ VE HALK METEOROLOJİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin AYYILDIZ

Danışman

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Nevşehir

Ağustos 2022

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Yasemin AYYILDIZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

‘Kayseri’de Yerel Coğrafi Bilgi Bağlamında Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisinin Değerlendirilmesi’ adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Yasemin AYYILDIZ

Danışman

Prof. Dr. Ali MEYDAN

Coğrafya Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Şenay GÜNGÖR

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Ali MEYDAN danışmanlığında Yasemin AYYILDIZ tarafından hazırlanan 'Kayseri'de Yerel Coğrafi Bilgi Bağlamında Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisinin Değerlendirilmesi' adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

İMZA

Danışman:.....

Üye :.....

Üye :.....

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun /..... / tarih vesayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Lisans eğitimi sırasında ‘halk takvimi ve halk meteorolojisi’ konularını tez olarak çalışmam gerektiği, bu konunun hayırlı durumlara vesile olup insanlara faydalı olacağı üzerine gördüğüm bir rüya ile başlayan kültürel coğrafya merakım, kültüre, geçmişe, tarihe bu denli bağlı ve ilgili olmam beni böyle bir çalışmaya yöneltti. Bu kadar zengin bir kültürün her zerresinin korunup kollanarak, yeni nesillerde bir farkındalık oluşturmak, coğrafyanın bu kadar geniş bir yelpazede hayatımızın hemen her alanında tezahür ettiğini göstermek öncelikli amaçlarımdır.

Çalışmalarım boyunca değerli yardımları ve katkılarıyla beni yönlendirip cesaretlendiren, kıymetli bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Ali MEYDAN’a teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Kıymetli zamanlarını çalışmaya ayırarak, sorulan sorulara sabırla cevap veren değerli Kaynak Kişiler’e ve yardımlarını esirgemeyen tüm öğrencilerime teşekkür ederim.

Eğitim-öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, başta babam Hacı Ahmet AYYILDIZ ve annem Meral AYYILDIZ olmak üzere tüm aileme; her zaman cesaretlendirmesi ile destek olan sevgili nişanlım Berkay KARAÇİFÇİ’ye teşekkür ederim.

ÖZET

**KAYSERİ'DE YEREL COĞRAFİ BİLGİ BAĞLAMINDA HALK
TAKVİMİ VE HALK METEOROLOJİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Yasemin AYYILDIZ
**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI, YÜKSEK LİSANS

AĞUSTOS 2022

Danışman: Prof. Dr. Ali MEYDAN

İnsan- yer ve zamanın birbirini karşılıklı etkilemesinin sonucu olarak ortaya çıkan coğrafya, çok çeşitli konuları bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda herhangi bir alanda yöre insanlarının otantik bilgidен hareketle oluşturduğu yerel coğrafi bilgiler, kullanılan takvimler, hayatta kalma mücadelesinin önemli değerleri olan hava tahmin yöntemleri, atasözleri, efsaneler, masallar Kültürel Coğrafyanın araştırma konusu olabilmektedir.

Çalışma kapsamı oldukça geniş olan coğrafya, incelenirken küresel ve yerel boyuta indirgenmektedir. Yerel boyuttaki coğrafya, bir inceleme ölçeği olarak kabul edilse de aslında başlı başına araştırılması gereken ve öğrenilip öğretilmesi zorunlu olan değerlerdendir. Bu bağlamda yerel coğrafya, sınırları belli olan bir alan içerisinde yaşayan insanların, uzun süreli gözlemler sonucu yaşadıkları ortam ile ilgili edindikleri informal bilgilerdir.

Aslında herkesin bildiği fakat üstü her zaman örtülü kalan ve unutulmaya yüz tutan yerel coğrafi bilgiler, insanların zamanı belirli bölümlenmelere ayırma ve hayatlarını düzenleme noktasında halk takvimlerini oluşturmuştur. Halk takvimi, yöre insanlarının uzun zamanlar boyunca doğanın gözlemlenmesi sonucu hemen hemen her yıl aynı zamanlara tekabül eden aynı doğa olaylarını kaydederek, zor doğa şartları ile mücadelede kullandıkları bir zaman bölümlenme biçimidir. Bu takvime halk arasında; Ana-Baba Hesabı, Çoban Hesabı, Eski Hesap gibi isimler de verilmektedir.

Bu çalışmada Anadolu'da sözlü halk bilimi olarak nitelendirilen yerel coğrafik bilgi; bu bağlamda oluşmuş olan halk takvimi ve halk meteorolojisi, yöresel coğrafik

söylemler ve bunların karşılıklarına yer verilmiştir. Kayseri’de yerel coğrafi bilgi bağlamında halk takvimi ve halk meteorolojisi ürünlerinin ortaya çıkarılması amacıyla görüşme yöntemi kullanılarak, araştırmaya katılanlara 7 soru yöneltilmiştir. Araştırmaya Kayseri sınırları içerisinde yaşayan 47 kişi katılmıştır.

Elde edilen veriler Microsoft Office Programı çalışma sayfasında gruplandırılarak içerik analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Kayseri’de yaşayan insanların yerel coğrafi bilgileri etrafında şekillenen halk takvimi ve halk meteorolojisi bilgileri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Coğrafi Bilgi, Kayseri, Halk Takvimi, Halk Meteorc

ABSTRACT

EVALUATION OF FOLK CALENDAR AND FOLK METEOROLOGY IN THE CONTEXT OF LOCAL GEOGRAPHICAL INFORMATION IN KAYSERI

Yasemin AYYILDIZ

**NEVSEHIR HACI BEKTAS VELI UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL
SCIENCES**

DEPARTMENT OF GEOGRAPHY, MASTER'S DEGREE

August 2022

Advisor: Prof. Dr. Ali MEYDAN

It is possible to diversify the topics in geography research, which can be defined as the study of space-time-human interaction. In this context, local geographical information created by the people based on traditional knowledge in a particular field, calendars used, weather forecasting methods that are important values of the struggle for survival, proverbs, legends, fairytales can be the subject of Cultural Geography research.

The scope of the study is quite wide, and when studying geography, it is reduced to a global and local dimension. Although local geography is considered a scale, it is actually one of the values that must be researched and learned and taught on its own. In this context, local geography is the informal knowledge gained by people living in an area with certain boundaries about the environment in which they live.

In fact, local geographical information, which everyone knows, but which is always discovered and forgotten, has created people's calendars at the point of organizing people's lives by creating their own calendar systems. The folk calendar is a system that local people use to combat difficult natural conditions by recording the same natural events that correspond to the same times almost every year as a result of observing nature for a long time. Among the people of this calendar; names such as Parents' Account, Shepherd's Account, Old Account are also given.

In this study, local geographical knowledge, which is characterized as oral folk science in Anatolia; folk calendar and folk meteorology, local geographical discourses and their equivalents, which have been formed in this context, are included.

In order to reveal the products of folk calendar and folk meteorology in the context of local geographical information in Kayseri, 7 questions were asked to the participants of the study using the interview method. 47 people living within the borders of Kayseri participated in the study.

The data obtained were grouped in the Microsoft Office Program and content analysis was performed. As a result of the analysis, folk calendar and folk meteorological information formed around the local geographical information of the people living in Kayseri were revealed.

Keywords: Local Geographical Information, Kayseri, Folk Calendar, Folk Meteorology.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	iii
KILAVUZA UYGUNLUK ONAYI	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	xv

GİRİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM	4
1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.1.2. Alt Problemler.....	4
1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.3. Varsayımlar	6
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. GİRİŞ	8
2.2. KAYSERİ' NİN COĞRAFİ DURUMU.....	9
2.2.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri	10
2.2.2. Beşeri Coğrafya özellikleri	18
2.2.3. Ekonomik Coğrafya Özellikleri	26
2.3. YEREL COĞRAFİ BİLGİ.....	30
2.4. HALK TAKVİMİ	34
2.4.1. Zaman Kavramı	34
2.4.1.1. Nesnel Zaman Türleri	35
2.4.1.2. Zamanın Öznel Türleri.....	38

2.4.2. Takvim Sistemleri.....	41
2.4.2.1. Takvimin Tarihçesi Ve Takvim Yapıları.....	43
2.4.2.2. Türklerin Kullandıkları Takvim Sistemleri.....	46
2.5. HALK METEOROLOJİSİ.....	64
2.5.1. Meteorolojinin Kısa Tarihçesi.....	65
2.5.2. Türkiye'de Meteoroloji.....	67
2.5.3. Halk Meteorolojisi.....	69
2.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	74
3.1. Araştırma Modeli	74
3.2. Çalışma Grubu	75
3.3. Veri Toplama Aracı	78
3.4. Verilerin Toplanması	80
3.5. Verilerin Yorumlanması	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM_Toc112248916

4. BULGULAR.....	83
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	82
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	85
4.3. Üçüncü Alt Problem İle İlgili Bulgular.....	88
4.3.1. Zemheri	90
4.3.2. Gücük.....	90
4.3.3. Cemre	91
4.3.4. Mart Dokuzu	91
4.3.5. Dokuzun Dokuzu	92
4.3.6. Mart Otuzu	92
4.3.7. April Beşi	92
4.3.8. Engir Kıran Fırtınası	93
4.3.9. Sitte-i Sevr.....	94
4.3.10. Gün Dönümü.....	94
4.3.11. Yanar	94
4.3.12. Çıra.....	95

4.3.13. Küçük Mıhrılcan	95
4.3.14. Büyük Mıhrılcan	96
4.3.15. Haç	96
4.3.16. Pastırma Yazı	96
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	97
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	99
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	110
4.6.1. Hıdırellez	110
4.6.2. Nevruz.....	111
4.6.3. Koç Katımı.....	112
4.6.4. Döl Tökümü.....	112
4.6.5. Yağmur Duası	113
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	114
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	129
EKLER.....	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kayseri ili ve ilçelerinin lokasyon haritası	9
Şekil 2: Kayseri'de Aylık Ortalama, Maximum ve Minimum Sıcaklıkların Gidişi (1931-2020).....	14
Şekil 3: Kayseri'de Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (1931-2020).....	15
Şekil 4: Kayseri'de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılışı (1931-2020)	15
Şekil 5: Kayseri İli 2020 Nüfus Piramidi Kaynak: (TÜİK, ADNKS 2020)	19
Şekil 6: Kayseri İli Yıllara Göre Şehir, Köy Ve Toplam Nüfusu 1940-2020.....	20
Şekil 7: Halk Takviminin oluşumunu etkileyen faktörler.....	53
Şekil 8: Halk Takviminde Kasım ve Hızır Günleri.....	55

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1:Kayseri’de Aylık Ort, Max. Ve Min. Sıcaklıklar ve Ortalama Yağış Miktarı (1931-2020).....	14
Tablo 2: Kasım ve Hızır Günleri İçerisindeki Sayılı Günler	56
Tablo 3: Araştırmaya Katılanların İlçelere Göre Dağılımları.....	76
Tablo 4: Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	78
Tablo 5: Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları	78
Tablo 6: Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	78
Tablo 7: Görüşme Formu	80
Tablo 8: Günün Bölümleri İle İlgili Verilen Cevaplar.....	82
Tablo 9: Günlerin Uğuru İle İlgili Verilen Cevaplar	85
Tablo 10: Ayların İsimleri İle İlgili Verilen Cevaplar	86
Tablo 11: Sayılı Günler İle İlgili Verilen Cevaplar	88
Tablo 12: Yaşadıkları Yerde Esen Rüzgarlar İle İlgili Verilen Cevaplar	98
Tablo 13: Hava Durumunu Nasıl ve Neye Göre Tahmin Ettikleri İle İlgili Verilen Cevaplar	101
Tablo 14: Sıcaklığa Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar.....	100
Tablo 15: Bulutlara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar.....	103
Tablo 16: Rüzgarlara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar	104
Tablo 17: Canlılara Dayalı Hava Tahmini Yapanlarla İlgili Verilen Cevaplar ...	108
Tablo 18: Astronomiye Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar	110
Tablo 19: Araştırmaya Katılanların Kutladıkları Özel Günler İle İlgili Verilen Cevaplar	111
Tablo 20: Atasözü ve Anlatılar İle İlgili Verilen Cevaplar.....	114
Tablo 21: Atasözü İle İlgili Verilen Cevaplar.....	114
Tablo 22: Anlatı ve Masal İle İlgili Verilen Cevaplar	117

KISALTMALAR VE SİMGELER

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

C° : Santigrat Derece

DSİ : Devlet Su İşleri

GMT :GreenwichMean Time

Km : Kilometre

Km² : Kilometrekare

m : Metre

mm : Milimetre

TMO : Toprak Mahsulleri Ofisi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

GİRİŞ

Doğal ortamda meydana gelen ve şekillenen olaylar birçok değişkenden etkilenmektedir. Özellikle hava olayları ve buna bağlı olarak da iklim özellikleri birçok nedenden etkilenmektedir. İklim, belli bir alanda, uzun yıllar süren gözlemlerin sonucunda sıcaklık, nem, basınç, rüzgâr, yağış gibi meteorolojik olayların ortalamasıdır. Bir bölgedeki iklimi belirleyen ana unsurlar genel hava dolaşımı, hava kütleleri, iklim elemanları ve coğrafi faktörlerdir. Bir yerin iklimi, o yerin mutlak konumundan dolayı enlemine bağlı değişkenlik gösterirken; göreceli konumundan dolayı yükseltisine, yer şekillerine, denizellik ve karasallık durumuna göre değişkenlik göstermektedir.

Kuzey Yarı Küre’de 36-42° Kuzey Enlemleri ile 26-45° Doğu Boylamları arasında yer alan Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla kışın kutupsal-polar (cP-mP), yazın ise tropikal (mT) hava kütlelerinin etkisi altına girmektedir. Bununla birlikte ülkemizi, Akdeniz üzerinden gelen termik ve dinamik değişikliklere uğrayan hava kütleleri de etkilemektedir. Türkiye’nin coğrafi konumu itibarı ile etkisi dahilinde bulunduğu hava kütlelerinin etkisi, ülkenin özel konumunun etkisi ile daha da kuvvetlenmektedir. Türkiye’de özellikle Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde, sıra dağların denize paralel uzanması sebebi ile kıyı ve iç kesimler arasında belirgin iklimsel farklılıklar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkede batıdan doğuya doğru gidildikçe yükseltinin artmasına bağlı olarak ciddi sıcaklık azalmaları görülmektedir. Ayrıca Türkiye’nin jeolojik bakımdan oldukça genç bir ülke olmasından dolayı, akarsular tarafından derince yarılmış platolar ile tektonik kökenli ovaların varlığı bu jeomorfolojik birimler arasında sıcaklık farklılıklarına neden olarak farklı iklimlerin görülmesine neden olmuştur.

İnsanlar ve toplumlar yeryüzünde sınırları belli bir alan üzerinde yaşarlar. Fakat günümüzde bu alandaki coğrafi gerçeklerin ortaya çıkarılması sürekli olarak ihmal edilmektedir. Tarih içerisinde sürekli olarak değişen ve yavaş yavaş yok olan değerlerin ve maddi kültür unsurlarının açığa çıkarılması ve gelecek kuşaklara aktarılması, bireylerde coğrafyayı ve kültürü anlama noktasında yol verici olacaktır.

Anadolu'da insanların tarih içerisinde sürekli olarak bilimle içli dışlı olması ancak sözlü kültür unsurlarından anlaşılmaktadır. İlk takvim sistemlerinin geliştirilip kullanılmasından itibaren insanlar, özellikle iklimi bilimine yönelmişlerdir. İlkel bilgiler de olsa insanlar bu bilgileri kullanarak doğayı kontrol edebilmişler ve hayatlarını şekillendirmişlerdir. Anadolu tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış; birçok kültürden etkilenmiş, birçok kültürü de etkilemiştir. Böylece Anadolu toprakları üzerinde sayısız kültürel değerler ortaya çıkmıştır. Kültürel mirasların önemli kısmını oluşturan yerel coğrafi bilgi ve kavramların yerel ağzılarda şekillenmesi, gelecek kuşaklara enjekte edilmesi, keşfedilmesi oldukça gerekli ve sürdürülebilir kültür açısından önemlidir.

Yerel coğrafi bilgi, insanların doğal ortam karşısında yüzyıllar boyu tecrübe edip kullandıkları bilgileri kapsamaktadır. İnsanların içerisinde buldukları ortamı tanımaları, karşılaşılabilecekleri sorunlara hızlı ve etkili çözümler üretmeleri noktasında oldukça önemlidir. İşte bu noktada yerel coğrafi bilgi insanın yaşadığı alanda her türlü yaşamsal faaliyetlerinin devamı ve sürekliliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Yerel coğrafi bilgi insanların uzun süreli gözlemleri ve deneme-yanılma yöntemleri ile oluşturulmuş olan halk takvimi ve halk meteorolojisi kavramlarını şekillendirmektedir.

Halk takvimi, sınırları belirli bir yörede yaşayan insanların, kültürel miras olarak edindiği bilgilerin, doğal ve beşeri olgular ile olaylar dahilinde uzun süreli tecrübeleri neticesinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda dinsel, eğitsel, tarihsel, siyasal ve ekonomik bağlar arasında ilişkilerin kurulduğu, yılın büyük bir bölümünün klimatolojik dönemler halinde sınıflandırılıp sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkiler ile birleştirilmesinin sonucudur.

Aslında herkesin bildiği fakat üstü her zaman örtülü kalan ve unutulmaya yüz tutan halk takvimi, yöre insanların uzun zamanlar boyunca doğanın gözlemlenmesi

sonucu hemen hemen her yıl aynı zamanlara tekabül eden, aynı klimatolojik, jeolojik ve jeomorfolojik doğa olaylarını kaydederek, zor doğa şartları ile mücadelede kullandıkları bir sistemdir. Bu yerel takvim bilgisine halk arasında; Ana-Baba Hesabı, Çoban Hesabı, Eski Hesap gibi isimler de verilmektedir.

Halk takvimi, kökeni oldukça eski olan ve korunması mutlaka gerekli olan kültürel miraslardandır. Bu bağlamda halk takvimlerinin korunması amacı ile 2014 yılında halk takviminin Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine alınmasına ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Bu sayede yerel coğrafi bilgilerin kültürel coğrafya bakımından önemi, tescillenerek koruma altına alınacaktır.

Halk takvimi etrafına şekillenen halk meteorolojisi de kültürel miras içerisinde yeri yadsınamayacak değerlerdendir. Halk meteorolojisi tabiat ile iç içe yaşayan halkın bazı meteorolojik ihtiyaçlarını tahmini olarak geçmişten gelen bilgi birikimi, tecrübe, örf, adet ve ananelerle karşılamalarıdır. Halk meteorolojisine göre ülkenin doğusundan batısına doğru gidildikçe bazı gün ve dönemlerin tarihlerinde farklılıklar olması dikkat çekicidir.

Bu çalışmada Kayseri’de yaşayan insanların yaşadıkları coğrafi ortamı ne kadar tanıdıkları ve bu bağlamda oluşan yerel coğrafik bilgileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yerel coğrafik bilgi kapsamında oluşan halk takvimi ve halk meteorolojisinin yöre insanı üzerindeki etkileri ve bunun sonucunda oluşan kültürel coğrafik bilgilerinin kayıt altına alınarak gelecek kuşaklara aktarılması ve bu konuda bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında olan Kayseri’de, 35 yaş ve üzeri rastgele seçilen katılımcılardan, görüşme tekniği sonucunda elde edilen bilgilere bakıldığında ortaya çıkarılan bilgilerin genç kuşaklara aktarılamadığı görülmüştür. Çalışma, yerel coğrafik bilgilerin kültürel yönünün çok değerli olması dolayısı ile bu değerlerin koruma altına alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yerel coğrafi bilgilerin korunarak, gündelik hayata daha iyi dahil edilebilmesi adına, tüm kademelerdeki Coğrafya ve Sosyal Bilgiler programları ve ders kapsamlarına bu konuların ivedilikle dahil edilip gerek yeni nesillere gerekse literatüre kazandırılması amaçları bakımından oldukça önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM

İnsanların yaşadıkları çevrenin etkisi altında, hayatlarını kolaylaştırmak adına kurdukları belli sistemler vardır. Özellikle coğrafi şartlar insan hayatı için oldukça önemli ve sınırlayıcı şartlar koyan bir faktördür. Bu şartların bilinmesi insanların günlük hayatlarında kullandıkları yerel coğrafi bilgiyi oluşturmuştur.

Yerel coğrafi bilginin zamanın bir bölünüş şekli olarak ortaya çıkan halk takvimi pratik hayatta iklim eksenli hava tahminlerini beraberinde getirmektedir.

Bu araştırmada Kayseri’de yöre halkı tarafından uzun yıllar boyu gözlemlenen doğa ve iklim olaylarının birikmesi ile oluşan yerel coğrafi bilgi ve bu çerçevede gelişen halk takvimi ile halk meteorolojisi bilgilerinin Kayseri’de kullanımını incelenecektir.

1.1.Problem Cümlesi

Kayseri’de yerel coğrafi bilgi etrafında şekillenen halk takvimi ve halk meteorolojisi verileri/ürünleri nelerdir?

1.1.2. Alt Problemler

1. Araştırmaya katılanlar günün bölümleri, gün isimleri ve günlerin uğurları ile ilgili neler biliyor?
2. Araştırmaya katılanlar ay isimlerini nasıl adlandırmaktadır?
3. Araştırmaya katılanlar Ana-Baba Hesabına göre Sayılı günleri biliyor mu?

4. Araştırmaya katılanların yaşadıkları yerde hangi rüzgârlar esmektedir?
5. Araştırmaya katılanlar yaşadıkları yerde hava durumu ile ilgili hava türleri nelerdir?
6. Araştırmaya katılanların yaşadıkları yerde doğa ve iklim (sıcaklık, nem, rüzgar, yağış) ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan özel günler nelerdir?
7. Araştırmaya katılanların yaşadıkları yerde doğa ve iklim (sıcaklık, nem, rüzgar, yağış) ile ilgili atasözü, deyim, hikâye, masal ve anlatılar nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada Kayseri’de yaşayan insanların yerel coğrafi bilgilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Yerel coğrafi bilgi, belirli bir alanda yaşayan insanların yaşadıkları yer ile ilgili uzun yıllar tecrübe sonucu kazandıkları bilgilerdir.

Geleneksel olarak kullanılan yerel coğrafi bilgiler, zamanı bölümlenme çabasının bir ürünü olarak ortaya çıkan halk takvimi; iklimsel olayların pratikte tahmin edilebilirliği ile ortaya çıkan halk meteorolojisi gibi fenomenlerle ifade edilen gündelik bilgileri kapsamaktadır.

Gündelik hayatta kullanılan yerel coğrafi bilgiler esasında bilimsel bilgi piramidinin en alt basamağını oluşturması bakımından önemlidir. Özellikle saha çalışmasına dayalı disiplinlerde yerel coğrafi bilginin bilinmesi, elde edilecek bilgilerin doğruluğunun sağlanması yanında, doğru bilgiye ulaşmada da araç olma özelliği göstermektedir. Örneğin iklimsel bir konu ile ilgili bir saha çalışmasında yörede yaşayan insanlardan birine ‘bu sahada karasal polar hava kütlesi ne derece etkilidir?’ şeklinde bir soru yöneltildiğinde sağlıklı bir cevap alınamaz. Çünkü bu sorunun istenilen düzeyde cevaplandırılabilmesi için ciddi bir iklim ve meteoroloji bilgisine ihtiyaç vardır. Ancak aynı kişiye ‘bu sahada zemheri ne derece etkilidir?’ şeklinde bir soru yöneltildiğinde görünürde geleneksel ve gündelik olan ama özünde bilimsel bilginin temelini oluşturan bir soru sorulmuş olur. Bu bakımdan yerel coğrafi bilgilerin, gerek günlük hayatın anlamlandırılması konusunda gerekse yapılan

çalışmaların kültürel boyuta indirgenerek daha anlamlı hale getirilmesi konusunda oldukça önemlidir.

1.3. Varsayımlar

- 1-Yerel coğrafya bilgisinin kültürel coğrafya ve diğer coğrafya araştırmaları için alternatif kaynak olabileceği düşünülmüştür.
- 2- Teorik olarak öğretilemeyen yerel coğrafyanın gelecek kuşaklara aktarılacağı düşünülmüştür.
- 3-Saha araştırmasında farklı köy ve ilçelerde yerel coğrafik kültürün farklı olacağı düşünülmüştür.
- 4-Saha araştırmasında, araştırma grubunun 35 yaş ve üzeri seçilmesinde, yerel coğrafi bilgilerinin yeterli olacağı düşünülmüştür.
- 5-Araştırmada kullanılan literatür taramasında elde edilen bilgiler ile canlı kaynaklardan toplanan verilerin doğru olduğu düşünülmüştür.

1.4. Sınırlılıklar

- 1-Araştırma, kültürel coğrafya ile ilgili olup diğer kültürel bilgilere ve verilere yer verilmeyecektir.
- 2-Araştırma Kayseri ili ve ilçelerini kapsayacaktır.
- 3-Saha çalışmasında görüşülecek yaş grubu 35 yaş ve üzeri ile sınırlıdır.
- 4-Araştırma, Kayseri meteorolojik verileri ile Kayseri halk meteorolojisi verilerinin karşılaştırılması ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

1.5.1. Kültürel Coğrafya: Yeryüzündeki insan kültürlerini, insan-çevre ilişkisi içerisinde ele alan, kültüre ait unsurlar ile fiziki ve beşeri coğrafya arasındaki etkileşimi anlamlandırmaya çalışan, içerisinde dil, din, gelenek-görenek, örf ve adet, giyim, yemek, müzik gibi unsurları inceleme alanına dahil eden coğrafyanın bir alt

dalıdır (Şahin, 2019). Kültürel coğrafya, kültürel bakımdan benzerlik taşıyan gruplar ile mekân arasındaki karşılıklı ilişkiyi tasvir ve analiz etmektedir.

1.5.2. Yerel Coğrafya: Yeryüzünde sınırları belirlenmiş bir alanın coğrafi olarak her yönden veya herhangi bir açıdan incelenmesi esasına dayanan coğrafi bir yaklaşımdır(Öner, 2018).

1.5.3. Yerel coğrafi bilgi: İnsanların yaşadıkları ortam ile ilgili uzun zaman gözlemler sonucu sahip oldukları coğrafya bilgisidir.

1.5.4. Halk takvimi: Herhangi bir yörede yaşayan insanların, yaşadıkları coğrafyanın siyasal, sosyal ve toplumsal olay veya olgulardan etkilenecek doğada meydana gelen olayların coğrafik olarak hayat ve zaman arasındaki düzenlenmiş bir sistemdir (Erginer, 1984). Halk takviminde yıl, ay, hafta ve günler diğer takvim sistemlerinden ayrı olarak farklı şekillerde adlandırılır. Yaygın bir inanişaya göre halk takvimine uymamak bireyin uğraştığı ekonomik faaliyete göre zarara uğramasına neden olmaktadır.

1.5.5. Halk meteorolojisi: Halkın kendi tecrübe, bilgi ve becerileri ile hava olaylarını anlama ve anlatma çabasıdır. Halk meteorolojisine göre oluşturulan olay ve olgular gerçek meteorolojik verilerle örtüşmekle birlikte, bazı dönemler Türkiye’de batından doğuya doğru birkaç gün sapmaya uğrayabilmektedir.

1.5.6. Yöresel coğrafik söylem: Herhangi bir yörede yaşayan insanların günlük hayatlarında sıkça kullanılan coğrafik bilgi içeren deyim, atasözü, özdeyiş, şivesel terim, halk hikâyesi, halk mitolojisi, mit ve ritüellerin tamamını kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. GİRİŞ

Yapılmış olan bu çalışmada coğrafyanın temel ilkelerinden olan ‘nedensellik (sebep-sonuç), dağılış (yayılma) ve karşılıklı ilgi (bağlantı) ilkeleri bilgi toplama ve analizinde esas alınmıştır.

Çalışmada coğrafyanın temel ilkeleri dışında öğretim ilkeleri de oldukça önemlidir. Bu ilkeler şunlardır:

- Öğrenciye görelilik ilkesi,
- Yakından uzağa ilkesi,
- Bilinenden bilinmeyene ilkesi,
- Somuttan soyuta ilkesi,
- Bütünlük ilkesi,
- Güncellik ilkesi,
- Açıklık ilkesi,
- Ekonomiklik ilkesi,
- Aktivite ilkesi (yaşayarak yaparak öğrenmedir (Doğanay, 2015)).

Coğrafyada öğretim ilkeleri, elde edilen ya da edilecek olan bilginin doğruluğunun, kalıcılığının ve tutarlılığının sağlam olması açısından çok önemlidir. Bundan dolayı yapılmış olan bu çalışmada sıralanan ilkelere şunlar kullanılmıştır:

- Bilinenden bilinmeyene ilkesi,
- Somuttan soyuta ilkesi,
- Aktivite ilkesi (yaşayarak yaparak öğrenme),

Kayseri, güneyden ve kuzeyden dağlık alanlar ile sınırlanmış bir çanak üzerinde kurulmuştur. Şehir Ankara-Sivas karayolu boyunca doğu-batı yönünde ve Erkilet-Talas olmak üzere kuzey-güney yönünde uzanış ve yerleşim göstermektedir. İlk yerleşim bölgesi, güneydeki dağların güneyine doğru kurulmuşken, günümüzde ise daha çok dağların kuzey yamaçlarındaki düzlüklere kaymıştır.

2.2.1. Fiziki Coğrafya Özellikleri

2.2.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler

2.2.1.1.1. Jeolojik Özellikler

İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölgesi'nde yer alan Kayseri kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda uzanan kırıklı kıvrımlı yapıda olan üç dağ sırası ve bu dağların arasındaki platolar ve çöküntü havzaları üzerinde yer almaktadır. İlde yer alan ovalar pliyosen ve Kuvaterner'deki orojenik hareketlerle oluşmuş tektonik çöküntü çukurlarının dolması sonucunda oluşmuştur(Özaslan &Şeftalici, 2002, 47).

Çalışma alanında Paleozoik döneminden günümüze kadar oluşan çeşitli yaşlarda katmanlar ve volkanik alanlar bulunmaktadır. Kayseri'nin güneyinde Yahyalı, Bünyan ilçeleri ve bunun doğusunda yer alan Hınzır Dağı ne kadar uzanan alanda permien ve permokarbonifer katmanları bulunmaktadır.

Kayseri'nin kuzeyinde yer alan Pınarbaşı ve Sarız ilçelerindeki dağların yapılarında Paleozoik'in Silüriyen Devonyen katmanları ile Mezozoik dönemine ait Jura-Kretase kırıklı kıvrımlı katmanlar ve Senozoik döneminin Eosen flişlerine rastlanmıştır.

İlin doğusundaki Uzunyayla, neojen katmanlarından oluşmuştur. Uzunyayla'nın yüksekliği Pazarören ve çevresi ile Hınzır ve Koramaz dağlarını Paleozoik alanı arasında bu alanların yüksekliğine ulaşmıştır. Yaylanın bu kesiminde neojen katmanları geniş ölçüde yayılmıştır. İlin batı kesimi ise Erciyes Dağı ile birlikte kalın volkanik istif ile kaplıdır. Bu istifler içerisinde andezitler, neojen yaşlı bazalt lavları, volkanik tüfler, koglomeraller ve breşler yer almaktadır.

Erciyes Dağı ve çevresinin genel jeolojik istifine bakıldığında dört jeolojik dönemde yaşlıdan gence doğru olmak üzere farklı özelliklerde katmanlara rastlanmıştır.

1. Mesozoik

Kayseri ve çevresinin jeolojik özelliklerine bakıldığında mezozoik döneme ait iki birim yer almaktadır. Bunlar Aşıgediği Metamorfiti (Mza) ve Tavşancıdağ Tepe Formasyonudur. Aşı gediği Formasyonu, çalışma alanının en yaşlı katmanını oluşturmaktadır (Göncüoğlu vd., 1994).

2. Senozoik

Çalışma sahasında bu döneme ait üç farklı litostratigrafi birimi vardır. Bu birimlerin biri tersiyer diğerleri ise kuaterner de yer almaktadır. Kuaterner tabanında çakıl taşı ve çamurtaşı içeren formasyon, Erken Pliyosen yaşlı alüvyon ve yamaç döküntüleri bulunmaktadır.

2.1. Tersiyer

Çalışma alanında tersiyer dönemine ait birimler en yaşlıdan gence doğru; Dökmetaş Formasyonu, Yemliha Formasyonu, Eğerci Formasyonu, Küçük İsil Formasyonu, Güvercinlik Andeziti ve Pekmezlik Bazaltı, Sarımsaklı Formasyonu ve Yücekayalar Formasyonu'dur. Yücekayalar Formasyonu'nu aynı yaşta olan GöbütTüfu, İncesu İgnimbiriti, Çatakdere Tüfu, Velibabaİgnimbiriti ve Koçdağvolkanitleri kesmektedir.

İncesu İgnimbiriti, Kayseri merkez, Himmetdede, İncesu, Mimarsinan, Develi, Erkilet, Tomarza ve Bünyan bölgelerinde geniş yayılışa sahiptir. Birim grinin tonları siyah ve pembe renktedir, camsı yapıdadır serttir ve kırılması zordur.

2.2. Kuaterner

Kayseri'de Erciyes Dağı ve çevresinde en geniş birimleri Kuaterner yaşlı alüvyonlar oluşturmaktadır. Bu döneme ait birimler yaşlıdan gence doğru Başakpınar Tüfu, Alakuşak İgnimbiriti, Endürlük lavları, Topakkaya lavları ve Hisarcık lavlarıdır. Bu lavların üzerinde Holosen yaşlı alüvyon dolgular yer almaktadır.

2.2.1.1.2. Jeomorfolojik Özellikler

2.2.1.1.2.1. Dağlar

İl, 3 dağ sırası ile engebeli bir alanda yer almaktadır. Bu dağlardan en kuzeyde olanı Koramaz ve Hınzır Dağları'dır. Erciyes ile başlayıp Koramaz Dağı ile süren bu dağ sırası, son kabartmasını il sınırının kuzeyinde Hınzır Dağı ile bitirmektedir. Koramaz-Hınzır Dağ sırası üzerinde il ulaşımı açısından önem taşıyan Beştepeler ve Lalebeli Geçitleri vardır. Erciyes, il merkezinin güneyinde 3,916 m yüksekliği ile Türkiye'nin beşinci, İç Anadolu'nun en yüksek dağı olup, tarihi 20 milyon yıl öncesine kadar gitmektedir. Eski çağlarda volkanik dağ olan Erciyes şimdi tamamen sönmüş bir yanardağdır.

Kayseri'nin sembolü olan Erciyes Dağı Neojen ortalarından başlayarak çeşitli dönemlerde aktifliğini sürdürmüştür. Erciyes, İç Anadolu Bölgesinin en yüksek dağı olup deniz seviyesinden yüksekliği 3916 m'dir. Dağ, yaklaşık 18 km çapında, koniler ve lav akıntıları ile 1000 km olsa da parazit koniler ile beraber 1500-2000 km dairesel bir alan üzerinde yükselmiştir.

Erciyes Dağı'nda buzullaşma Würm'de başlamış ve gelişmiştir. Bu buzullaşma döneminde sirkler, morenler, sandur konileri ve kaya buzulları oluşmuştur.

2.2.1.1.2.2. Ovalar ve Platolar

Kayseri'nin il topraklarının yaklaşık %49,1' lik kısmı platolardan oluşmaktadır. Bunlar yer yer akarsularla yarılan yüksek plato derinlikleri ile yer yer de dağlar arasında uzanıp derin vadilerle parçalanmış havzalar durumundadır. İlde Kızılırmak'ın kuzey ve güneyinde bulunan Sultan Sekisi ile Amaret Düzlükleri yer almaktadır. Ayrıca Uzunyayla ve Zamantı Teknesi görünüm olarak plato olan, derin bir şekilde yarılmış havzalardır (Akgün, 1988, 2-3).

Kayseri'de düzlük arazilerin bir kısmı Kayseri ve Develi Ovaları ve çevresinde yer almaktadır. Kayseri Ovası, 890 km²'lik yüzölçümü ile Orta Kızılırmak Bölgesi'nin en geniş ovasını oluşturmaktadır.

Genç bir çöküntü ovası olan Kayseri Ovası, Sivas'ın batısındaki Akdağ kütesinin Pliosen sonu, Kuvaterner başında kuzeydoğu-güneybatı yönlü eksen boyunca

yükselmiştir. Tektonik hareketlerin kısa süreli durgunluk göstermesinden sonra bu hareketlerin tekrar hız kazanması ile birlikte yeni yarılmalar sonucunda epirojenik vadiler ve taraçalar oluşmuştur. Bunun yanında Kayseri Ovası, çökme hareketleri ve 20-30 km kalınlığına ulaşan alüvyon dolgular sonucunda bugünkü görünümünü almıştır (Ardos, 1979, 149).

1,000 km²'lik yüzölçümü ile Develi Ovası ilin en geniş bir başka ovasıdır. Bu ovalardan başka Gölova(Palas), Sarioğlan, Akdölen, Zamantı ve Mandal ovaları da bulunmaktadır.

2.2.1.2. İklim Özellikleri

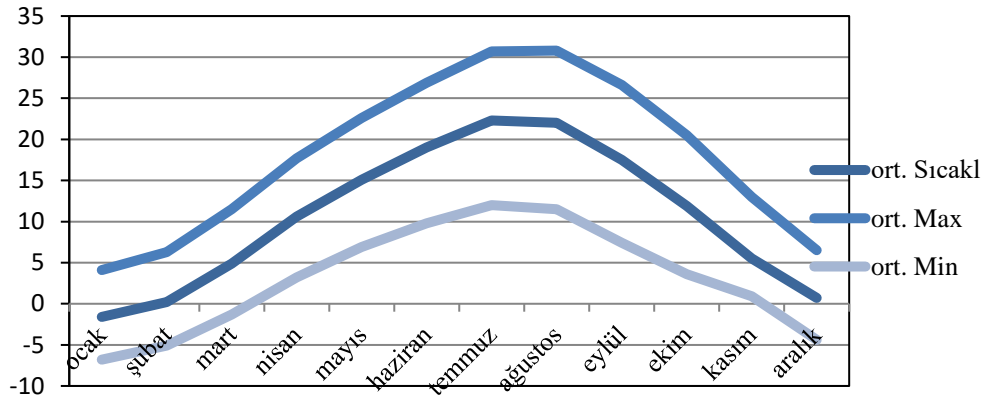
Akdeniz Makro İklim Bölgesinde yer alan İç Anadolu Bölgesi' nin iklimi, küresel olarak birçok faktörden etkilenmektedir. Genel olarak çalışma alanı iklimi, Kuzeydoğu Atlantik ve Akdeniz kaynaklı cephesel siklonların, muson siklonları ile subtropikal antisiklonların Orta Doğu'ya uzanmasına neden olan Basra Alçak Basınç hava kütleleri alanının mevsimlere göre yer değiştirmesi sonucunda oluşmuştur(Türkeş, 1997, 36-37).

Kayseri'nin de içinde bulunduğu İç Anadolu Bölgesi'nin yüksek dağ sıraları ile çevrenmesine bağlı olarak, karasal yönü daha çok ağır basan bir iklim görülmektedir. Dağlarla kuşatılmış olan İç Anadolu Bölgesi'nde Akdeniz ikliminin yarı kurak stepik tipi olarak tanımlanabilecek geçiş tipi iklim şartları yaşanmaktadır (Erinç, 1993, 6). Nitekim Erciyes Dağı'nın kuzeyinde yer alan Develi Ovası civarına her ne kadar dağlık saha engel olsa da bu alanda Akdeniz ikliminin izleri görülmektedir. Erciyes, bu Akdeniz iklimi etkilerinin kuzeye sokulmasını engelleyerek Kayseri Ovasında karasallığın hâkim olmasına neden olmuştur.

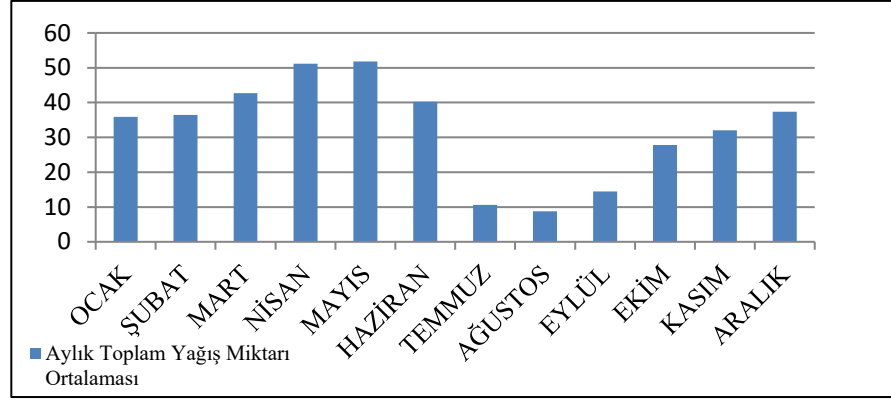
Kayseri'de hâkim rüzgâr yönü kuzeybatı; şiddetli esen rüzgârların yönü ise güney ve güneydoğu sektörlüdür.

Tablo 1*Kayseri'de Aylık Ort, Max. Ve Min. Sıcaklıklar ve Ortalama Yağış Miktarı (1931-2020)*

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Ortalama Sıcaklık	-1,6	0,2	4,9	10,6	15,1	19	22,3	22	17,5	11,9	5,5	0,7	10,7
Max. Sıcaklık	4,1	6,3	11,5	17,7	22,6	26,9	30,7	30,8	26,6	20,5	13	6,5	18,1
Min. Sıcaklık	-6,8	-5,1	-1,3	3,2	6,9	9,8	12,0	11,5	7,4	3,6	-	-4,4	3,0
											0,9		
Aylık Yağış Mikt. Ortalama	35,9	36,4	42,7	51,2	51,8	40,2	10,6	8,8	14,5	27,8	32	37,4	389,3

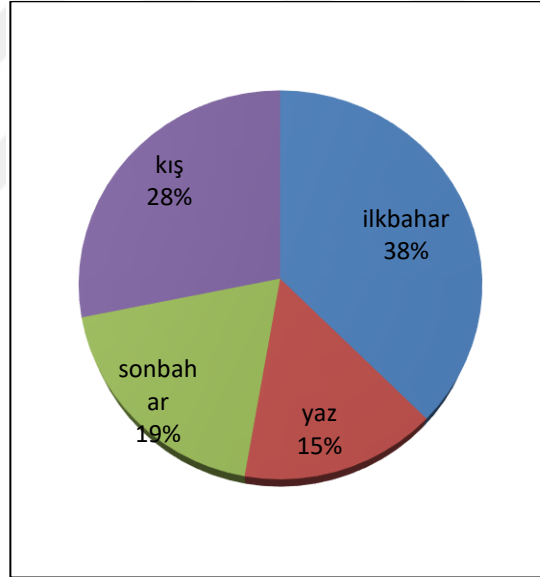
ŞEKİL 2: Kayseri'de Aylık Ortalama, Maximum ve Minimum Sıcaklıkların Gidişi (1931-2020)

Şekil 2 incelendiğinde Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınan Kayseri ili 1931-2020 yıllarına ait ölçüm periyoduna göre, ilde yıllık ortalama sıcaklık 10,7, yıllık en düşük sıcaklık (min.) Ocak ayında -6,8, yıllık en yüksek sıcaklık (max.) Temmuz ayında 22,3 °C olarak ölçülmüştür.

ŞEKİL3: Kayseri'de Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (1931-2020)

Şekil 3'e göre Kayseri'de yıllık yağış miktarı ortalaması 389,3 milimetre, en az yağış miktarı 8,8 mm ile Ağustos ayında, en fazla yağış miktarı ise 51,8 ile Mayıs ayında ölçülmüştür.

ŞEKİL 4:Kayseri'de Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılışı (1931-2020)

Yağışın mevsimlere göre dağılışına bakıldığında en fazla yağış %38'lik oran ile ilkbaharda, en az yağış ise %15'lik oran ile yaz mevsiminde düşmektedir.

2.2.1.3. Bitki Örtüsü Özellikleri

Kayseri, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafya alanlarının bulunduğu bir kavşak noktasında yer alıp, Davis'in Grid Sistemi'ne göre B5 karesinde yer almaktadır. Erciyes Dağı'nda 1996-2000 yılları arasında toplanan 2554 bitki örneğinden 89 familya ve 433 cinse ait 1170 (23 varyete, 31 alt tür ve 1116 tür) tür ile tür altı takson

tespit edilmiştir. Bu taksonlardan 36 tanesi kültür bitkisidir. Erciyes Dağı ve civarında 194 endemik tür tespit edilmiş olup bunların on tanesi Erciyes Dağı'na özgüdür (Kayseri İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, 2020, 52).

Kayseri il topraklarındaki ovalarda görülen bozkır bitki örtüsü aynı zamanda dağlık ve tepelik alanlarda da görülmektedir. İlin yüksek kesimlerinde nispeten iyi sayılabilecek orman örtüsü görülse de il topraklarının çoğunluğu çalılıklar ve bozuk ormanlar ile kaplıdır. Bitki örtüsündeki ormanların bu duruma gelmesinde eski orman örtüsünün insan eliyle yok edilmesinde büyük payı vardır.

Kayseri Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı şeflik sınırları içerisinde yer alan orman sahası içerisinde yaklaşık 35.500.000 adet orman ağacı bulunmaktadır. Kayseri ve çevresinde bulunan ağaçların oransal dağılımına bakıldığında toplam orman alanı 112.831 hektardır. Bu alanın içerisinde %46.723'nü iğne yapraklı orman, %31.177'sini karışık orman, %24.931'ini geniş yapraklı orman oluşturmaktadır. Bu ormanlık alan içerisindeki ağaç türlerinin dağılımına bakıldığında oranı en az olandan en çok olana doğru sırası ile;%1 göknar, %1.8titrek kavak, %1.9 sarıçam,%2.1 sedir, %2.3 kızılçam, %26.6 ardıç, ve %7.6 oranında ise karaçam bulunmaktadır.

Meşe ve ardıç Kayseri'nin hemen her yerinde bulunurken sedir, karaçam ve göknar Toros Dağları'nda, kavak Erciyes Dağı etrafındaki alçak kesimlerde, kızılçam güneyde yer alan Çubuk harmanı, Kapuzbaşı, Balcı çakırı, Burhaniye ile Ulupınar Köyleri ve civarında bulunmaktadır (Kayseri İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu, 2020, 56).

Kayseri'de son yıllarda yapılan yoğun ağaçlandırma çalışmaları sonucunda, sedir ve karaçam ağaçlarının az da olsa ilin değişik alanlarında yayılışı gerçekleştirilmektedir.

Çöküntü havzaları durumundaki dağ aralarında ve ovalarda yer alan bozkır sahaları geniş ölçüde tarım alanı durumuna getirilmiştir. Dağ sıralarındaki dağ etekleri bölümleri ise genellikle dağlık ve bahçelik alanlardır. Özellikle Erciyes Dağı eteklerinde yoğun olarak bulunan litosol topraklar üzerinde üzüm bağları ile kayısı ağaçları yaygın olarak görülmektedir. İlde Koramaz Vadisi ve çevresinde yoğun olarak gilaburu ağaçları da oldukça yaygındır. Dağların yüksek kesimlerinde altragalus soyundan gelen dikenli ve yastık biçimli bitkilerden oluşan güvenlikler, otluklar ve

bunların arasında dikenlikler ile yüksek dağ çayırlarına rastlanmaktadır (Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Özellikle Yılanlı Dağ ve Erciyes Dağı'nın şehre dönük kesimlerinde yüksek dağ çayırlarının varlığı burada mera hayvancılığı yapılmasına neden olmaktadır.

2.2.1.4. Hidrografya Özellikleri

Kızılırmak ve Seyhan Havzaları içinde yer alan Kayseri'nin önemli akarsuları; Kızılırmak, Sarımsaklı Suyu, Zamantı Irmağı'dır. Fırat'tan sonra Türkiye'nin ikinci büyük akarsuyu olan Kızılırmak'ın 120 km'lik bölümü Kayseri ili sınırları içerisinde akmaktadır.

Kayseri ilinde bulunan göllerin bir bölümü sazlık alanlarını oluştururken bunların bir kısmı da bataklık durumundadır. Sultan Sazlığı, Develi ovasının güney kesiminde yer alan ve çok sayıda dereler ile beslenen önemli bir bataklık alanıdır. Yay, Tuzla, Engir ve Sarıgöl başlıca göllerini oluşturmaktadır. Sultan Sazlığı, barındırdığı 600.000 su kuşu ile A Sınıfı Sulak Alan özelliği taşımaktadır. Sazlık, 2006 yılında Milli Park statüsü almıştır.

Kayseri ili yer altı su bakımından zengindir. Bu kaynakların bir kısmı karstik özellikteyken bir kısmı ise fay kaynağı özelliğindedir.

2.2.1.5. Toprak Özellikleri

Kayseri ile Kızılırmak ve Seyhan havzaları içerisinde yer aldığı için büyük ve verimli toprak gruplarına sahiptir. Sarıoğlan civarında kırmızı renkli kahverengi topraklar kireçli tortular üzerinde görülmektedir. Bu toprakların görüldüğü alanlar genellikle dalgalı ve tepelik alanlardır. Pınarbaşı ilçesi civarında görülen kahverengi topraklar Neojen yaşlı pek pekişmemiş topraklar üzerinde oluşmuştur.

Kahverengi toprak kuşağının doğal bitki örtüsü çayırdır. Yine Pınarbaşı ilçesi civarında görülen bir diğer toprak kırmızımsı kahverengi topraktır. Bu topraklar Eosen yaşlı konglomera ve eski sert kalkerler üzerinde yayılım göstermektedir. Kırmızımsı kahverengi toprakların bitki örtüsü çayır ve yer yer meşe olmakla beraber topraklarının üçte ikisi otlak, geri kalan kısmı ise kuru tarım alanı olarak ayrılmıştır.

Sarız ilçesine görülen toprak kestane renkli topraktır. İl merkezi ve Develi civarında tuz ve alkali özellik gösteren organik topraklar yaygındır.

Develi Ovası'nda görülen bir başka toprak türü hidromorfik topraklardır. Hidromorfik topraklar, alüvyal topraklar altında oluşmuştur. Bu topraklar genellikle kuru ve sulu tarım olarak, geri kalan kısım ise otlak alanı olarak kullanılmaktadır.

Kayseri, Sarioğlan ve Develi ovaları ile Bünyan civarında alüvyal topraklar geniş yer tutmaktadır. Bu topraklarda genellikle kuru ve sulu tarım yapılmaktadır (Özaslan ve Şeftalici, 2002, 58-60).

Kayseri ve Develi ovalarında kolüvyal topraklar bulunmaktadır. Bu topraklar genç oluşumlu olmaları ile birlikte taşlı ve çakıllı özellik göstermektedir. Bu toprakların bulunduğu alanlarda kuru tarım ile bağ-bahçe tarımı yapılmaktadır.

İl merkezi çevresinde kireçsiz kahverengi topraklar bulunmaktadır. Bu toprağın bulunduğu alanlarda çayır bulunmakla beraber bu örtü içerisinde tek yıllık otlar ile kurakçıl otlar bulunmaktadır. Bu alanlar genellikle kuru tarım için ayrılmıştır ve kuru tarım da nadaslıdır(Özaslan &Şeftalici, 2002, 58-60).

2.2.2. Beşeri Coğrafya özellikleri

2.2.2.1. Tarihçesi

Kayseri'nin bilinen ilk yerleşim tarihi Eski Tunç Çağı'nda Kültepe'de başlamıştır. Kültepe, Milattan Önce 4000 yıllarından başlayarak Roma Çağı'nın sonuna kadar uzanan tarihi ile devamlı olarak yerleşilen bir alan olmuştur.

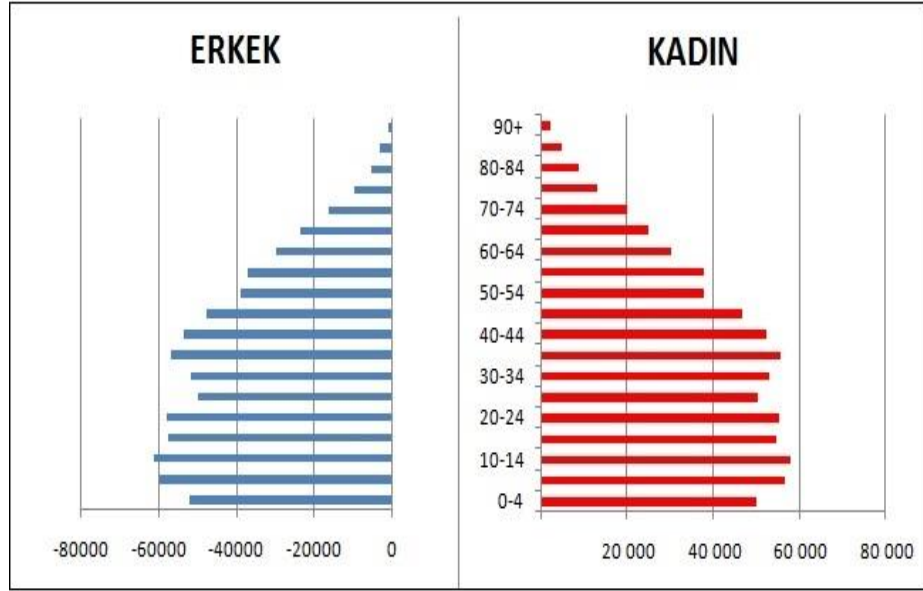
Kültepe'nin önemini kaybetmesi ile birlikte M.Ö 11 ve 7. yüzyıllarda Mazaka şehri kurulmuştur. Mazaka uzun süre şehrin merkezi olmuştur. Kayseri'de kronolojik sıra ile Hattiler ile başlayıp sırası ile Hitit, Asur, Kimmer, Med, Pers, Makedon, Kapadokya, Ermeni, Roma, Sasani, Arap, Bizans, Anadolu Selçuklu, Moğol, İlhanlı, Eretna, Karaman, Dulkadir ve Osmanlı Medeniyetleri ile son bulan hükümdarlıklar kurulmuştur (Akkor, 2019, 21). Kayseri 1924 Anayasası ile il olan Kayseri'nin tarihsel

dönemler içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapması Kayseri'nin Anadolu'nun kavşak noktasında bulunması ile ilgilidir.

2.2.2.2.Nüfus ve Gelişimi

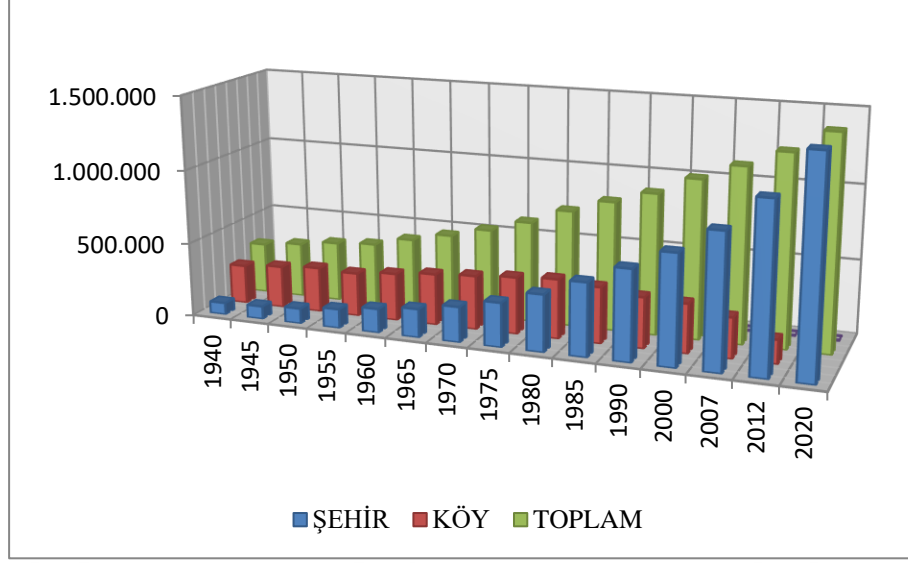
Ülkemizin en kalabalık 15. şehri olan Kayseri'nin 2020 yılı itibariyle toplam nüfusu 1.421.455'tir. Bu da ülke nüfusunun %1,70' ini oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisinde erkek nüfus miktarı 712.710 iken kadın nüfus miktarı 708.745'tir. Yüzdesel olarak bakıldığında bu oran %50.14 erkek, %49.86 kadın nüfusuna denk gelmektedir.

Yüzölçümü 17.170 km² olan Kayseri'de km²'ye 83 insan düşmektedir. Böylelikle ilin nüfus yoğunluğu 83 km²'dir.

ŞEKİL 5:Kayseri İli 2020 Nüfus Piramidi Kaynak: (TÜİK, ADNKS 2020)

Kayseri'de nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde hem yaş gruplarındaki hem de cinsiyetteki nüfusun birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca 65 ve üzeri yaş grubunda kalabalık bir nüfus kitlesinin olduğu göze çarpmaktadır. Bu kitlenin kalabalık olması, ilde yaşam standartlarının yüksek olduğunu veya yükseldiğini göstermektedir. Ayrıca 0-4 yaş grubuna bakıldığında ise bu yaş grubunun 10-14 yaş grubuna göre daha az olması, ilde nüfus artış oranının az olduğunu göstermektedir.

ŞEKİL 6: Kayseri İli Yıllara Göre Şehir, Köy Ve Toplam Nüfusu 1940-2020

Kaynak: (1940-1960 Nüfus Verileri), (TÜİK, 1965-2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları), (TÜİK, 2007-2020 ADNKS Sonuçları)

Kayseri'nin 1940-2020 yılları arasındaki şehir-kır nüfusu değişimi incelendiğinde (Şekil: 6) toplam nüfus her yıl artmıştır. Ancak şehir ve kır nüfusları yıldan yıla değişiklik göstermiştir. 1940 yılından itibaren şehir nüfusu her yıl artsa da 1980 yılına kadar kır nüfusunu geçememiştir. 1980 yılına gelindiği zaman şehir ve kır nüfusu dengelenmiş ve bu tarihten itibaren şehir nüfusu hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Çünkü 1980 yılından itibaren insanlar kırsal kesimde makineleşmenin artmasına bağlı olarak ekonomik sıkıntılar sebebi ile kırdan şehre göç etmeyi hızlandırmışlardır. 2014 yılında yapılan yerel seçimlerde belediye sınırları ilin tamamını kapsadığı için kır nüfusuna ait istatistikler tutulmamıştır. 2020 yılı itibari ile Kayseri ili sınırlarındaki toplam nüfus miktarı 1.421.455'tir.

Kayseri'de nüfusun ilçelere göre dağılışına bakıldığında toplam nüfusun %40.95'i 582.055 kişi ile Melikgazi'dedir. Melikgazi'yi Kocasinan ve Talas ilçeleri takip etmektedir. Nüfus miktarı en az olan ilçe ise 3.891 kişi (%0.27) ile Özvatan'dır.

Kayseri ilinde nüfus daha çok dağlar arasında yer alan Kayseri Ovası'nda yoğunlaşmıştır. Bu dağlık alanların yamaçlarında, eteklerinde ve plato düzlüklerinde de nüfus dağılışı görülmektedir.

2.2.2.3.Yerleşme

Kayseri ve çevresinin yerleşim yeri olarak seçilmesinde alanın yerleşmeye Uygun olmadığı ancak önemli ticaret yolları üzerinde bir kavşak noktası olmasının etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle Kilikya ve Kapadokya arasında köprü konumunda olması ilin önemini arttırmıştır.

Kayseri'de en eski yerleşim yeri olarak bilinen yer erken Tunç çağı şehri olan Kültepe/Kaniş'tir. Kültepe, M.Ö. 2800 yıllarında (Özgüç, 1948, 13) başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber Roma döneminin sonuna kadar sürekli bir yerleşim yeri olmuştur. M.Ö. 2000'li yılların ilk çeyreğinde iskân yerleşmesine başlandığı tahmin edilen Kültepe, Tebal Devleti'nin önemli bir şehri durumuna gelerek başkent unvanını almıştır.

Kültepe'de keşfedilen alanlarda Asurlu tüccarların konakladığı ve pazar alanı olarak kurduğu 40 civarında yerleşme yeri keşfedilmekle beraber bunlardan sadece Kaniş (Kültepe) ve Hattuşas karum¹larının yerleri tespit edilebilmiştir.

Kaniş'te koloni çağından sonra kronolojik sıralamaya göre ilk önce Eski Hitit Devleti ve sonrasında Büyük Hitit Devleti döneminde de yerleşme görülürken, şehrin yerleşim tarihindeki en uzun kesinti Hitit Devleti'nin yıkılmasından Friglerin yerleşmesine kadar geçen zamanda görülmüştür. Frigler'den sonra aralıklı kesintilerle birlikte yerleşme Roma Çağı'na kadar devamlılık göstermiştir. Mazaka'nın Hellenistik Çağ'da önem kazanmasından sonra Kaniş eski önemini kaybetmesine rağmen bu alanlar devamlı olarak yerleşim alanı olmaya devam etmiştir. Mazaka şehri günümüzde Eskişehir Bağları olarak adlandırılan alanda kurulmuştur. Kayseri'de ve nekropolde bulunan sikkeler Kaniş alanında Geç Roma Çağı'na kadar yerleşimin olduğunu göstermektedir.

Şehrin adı, Kapadokya krallığı döneminde Eusebia olarak isimlendirilmiş ancak Kapadokya'nın Roma'ya bağlanmasından sonra Caeseria olarak değiştirilmiştir. Bu dönemlerden Osmanlı dönemine kadar olan süreçte Kayseri sürekli olarak el değiştirmiş, yağmalanmış ve çok çeşitli yerleşmelere sahne olmuştur. Osmanlı döneminde Konya'dan sonra ikinci başkenti olarak bilinen şehir sürekli olarak göç

¹Karum; liman, ticaret merkezi, pazar yeri.

almış ve nüfusunu artırmıştır. Dolayısı ile şehir kem kentsel hem de kırsal bakımdan yerleşim alanını genişletmiştir.

Kırsal alandaki yerleşim paterni genellikle toplu ve dairesel bir doku göstermektedir. Şehrin karasal ikliminin etki alanında bulunması su kaynaklarını sınırlayarak nüfusun kırsal alanda genellikle su kaynağı etrafında toplanmasına neden olmuştur.

Kentsel yerleşim alanlarında ise genellikle merkezi sosyal bir alan etrafında toplanan nüfus planlı dairesel ve çizgisel bir yerleşme dokusu özelliği taşımaktadır.

Kayseri, Cumhuriyet'ten sonra 1924 Anayasası ile 'vilayet' unvanı almıştır. 1928'de Kayseri merkez, İncesu, Bünyan, Develi, Pınarbaşı olmak üzere beş kaza 21 nahiye ve 314 köyden oluşmaktaydı. Günümüzde ise Kayseri, merkez ilçeler olan Melikgazi ve Kocasinan ilçeleri ile Bünyan, İncesu, Sarıoğlan, Akkışla, Tomarza, Sarız, Develi, Talas, Özvatan, Hacılar, Felahiye, Yahyalı, Yeşilhisar ve Pınarbaşı olmak üzere 16 ilçeden oluşmaktadır. Bunun yanında ilde 46 kasaba ve 441 köy bulunmaktadır.

2.2.2.3.1. Mesken özellikleri

Tarihsel süreç içerisinde uzun bir geçmişe sahip olan Kayseri, Türk mimarisinin gelişiminin en iyi gözlemlendiği şehirlerden biridir.

Genel olarak Kayseri evlerini taştan ve kerpiçten inşa edilmiştir. Yazların sıcak ve kurak kışların oldukça soğuk olması mesken tipinin kerpiç veya taş olmasına neden olmuştur. Kayseri evleri genellikle iki katlı olarak inşa edilmiştir. İlk katta birincil kullanım alanları (mutfak, banyo, tuvalet) bulunurken ikinci katta diğer odalar bulunmaktadır. Genellikle yamaçlara inşa edilen evler bir başka evi kapatmayacak ve duldalamayacak şekilde planlanmıştır. Bu evlerin avlusunda genellikle ahır bulunurken bazı iki katlı evlerin birinci katı doğrudan ağır olarak da kullanılmaktadır.

Kayseri evleri genellikle dışa kapalı yüksek duvarlar avlu çevresinde dizilen sofa ve diğer odalardan oluşmaktadır. Pencereilerin çoğu avluya bakmaktadır ve genellikle demir parmaklıklar ile güvenliği artırılmıştır. Evlerin subasmanı genellikle bazalttan inşa edilmiştir. Avluların döşemesi ise bir yontu taşı türü olan yöresel adıyla ispirle taşından yapılmıştır.

Odalar taş veya ahşap kaplamalıdır. Bazı evlerde ahşap girişlerin üzeri yöre dilinde kevek veya kefek olarak adlandırılan volkanik yapı malzemesi ile kaplıdır.

Çatı toprak dam şeklinde dizayn edilmiştir. Çatının en üst katmanı tuzlu çamur ile kaplıdır. Tuz toprağın yağmur suyunun etkisi ile çatlamasını ve su almasını engellemektedir. Yağmur suyu çörten aracılığı ile tahliye edilmektedir. Çörtenlerin çoğunda hayvan başı dikkat çekmektedir.

Kayseri'de İlk çağlarda erken bronz çağında evler genellikle çok odalıdır taş temel üzerine kerpiç ile inşa edilmiştir. Bu evler Kültepe'nin Erken Bronz Çağı'ndaki karakteristik yapısını göstermektedir(Narin, 1997, 14).

2.2.2.3.2.Geçici yerleşmeler

Kayseri'de geniş yer tutan yüksek bir volkanik dağ olan Erciyes, çevresinde geçici yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur.

Erciyes küme volkan'ın kuzeye dönük yamaçlarında yukarı doğru kuşaklar halinde farklı yerleşme alanları oluşmuştur. Ovalık alanlara yakın olan yerlerde 1100 metre ile 1500 metreye kadar olan kuşakta bağlar, bunların üzerinde bağlar ile birlikte köyler vardır (İzbırak, 1947, 407-410). Bir üst kuşakta ise yaylalar görülmektedir. Develi Ovasının doğusunda yer alan köylerin yaylaları Erciyes'in güney yamacında iken ovanın batısındaki köylerin yaylaları batıda bulunan plato üzerinde yer almaktadır. Yaylalarda hayvanların kaldığı basit şekilde örülen ağıllara 'argaç' adı verilmektedir(Köksal, 2012, 73-75).

Yaylaların üst kısımlarında buzulların yer alması burada geçici yerleşme oluşumunu engellemiştir. Önceki dönemlerde bağ ve yaylada su ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kuyu adı verilen sarnıçlara eriyen kar suları doldurularak içme ve hayvan sulama suyu elde edilmiştir. Kayseri bağları ekonomik anlamda önemli olduğu kadar sayfiye alanı olarak da kullanılmıştır (İzbırak, 1947, 407-410).

Geçici yerleşme alanlarından olan Kayseri bağ alanları genellikle taş yapılar ve düz damlı olarak inşa edilmiştir. Yüzleri genellikle şehre dönük olan bu evlerin çoğu tek

katlı bir örtme ile bir ‘tohanna’² ve bir veya iki hayvanın bağlanabileceği ahırdan ibarettir. Bu tek katlı bağ evleri dışında iki katlı olan veya daha model şekilde dizayn edilmiş yapılarda yer almaktadır (İzbrak, 1947, 407-410). İldeki insanlar, yaz aylarında şehrin aşırı sıcak ve bunaltıcı havasından dolayı ilkbaharın serin ve yağmurlu günleri bittikten sonra Eylül aylarına kadar bağlarda kalmaktadırlar.

Yay gölü ve Sultan Sazlığı’nın batısında kuzey-güney doğrultusunda çardak yerleşmeleri vardır. Develi ovasındaki çardaklar küçükbaş hayvancılıkla uğraşan ailelerin Mart ile Ekim ayları arasında kaldıkları geçici yerleşmelerdir. Bu çardakların ortalama yükseltileri 1075 m’ dir. Önceki dönemlerde çardaklardaki mesken tipi çadır iken günümüzde daha çok kerpiç, tuğla, briket ve betondan inşa edilmektedir. Konut tipi genellikle tek katlı ve düz damlıdır. Örtü olarak ağaç kullanılmıştır. Konutlar tek odalı olup küçük pencere kullanılmıştır. Konutlara eklenti olarak kuzular için bir bölüm bulunmaktadır. Ayrıca konutların belirlenmiş bir yerinde topraktan ocaklar yer almaktadır. Konutun dış sıvasında çamur kullanılmıştır. Her çardak yerleşmesinde ağıl bulunmaktadır ve bu alanların önü çalı ve otlar ile çevrilidir (Köksal, 2012, 73-75).

Coğrafi anlamda yerleşmelerin fonksiyonel özelliklerinin tespit edilmesinde ve bunların idari olarak köy, kasaba ve şehir olarak nitelendirilmesinde birtakım ölçütler vardır. Bunlar, nüfus, idari yönetim, hâkim olan ekonomik faaliyet türü, yerleşme dokusu ve yerleşme fizyolojisidir (Toroğlu, 2007, 75-96).

Pınarbaşı civarında ‘inağıllar’ doğal mağaraların veya suni mağaralar, başlangıçta mesken ve ahır olarak kullanılmış, günümüzde ise sadece ahır amaçlı kullanılan geçici yerleşim şeklidir. Kayseri Pınarbaşı yöresinde sahada volkanik faaliyetlere bağlı olarak oluşan tüf, tüfit gibi kayalar yaygınlık göstermektedir. İnağıllar sert kalker tabakası üzerinde hem fiziki hem de beşeri yollarla oyulmuş inlerdir (Canpolat, 2017, 254).

Kayseri’de kırsal alandaki meskenler genel itibariyle 4 amaçta kullanılmaktadır. *Birinci Mesken Tipi* tarla tarımı ve hayvancılığın beraber yapıldığı meskenlerdir. Faaliyetlerin büyüklüklerine göre yapıların eklentileri artmaktadır. *İkinci Mesken Tipi* tarla tarımının ağırlıklı olarak yapıldığı mesken tipleri genellikle açık avluludur.

²Tohanna: Örtmeye birleşik olarak yapılmış, her tarafı kapalı olan bir küçük pencere ile aydınlatılan kiler benzeri küçük odadır.

Eklentiler birbirinden ayrı çatı altında bir avlu içinde toplanmıştır. Bu eklentiler genellikle traktör, tarım araçları için garaj, ürünler için üzeri örtülü silo, odunluk gibi amaçlarla kullanılmaktadır. *Üçüncü Mesken Tipi* hayvancılığın yapıldığı mesken tipidir. Tüm eklentiler hayvancılık faaliyetlerine uygun olarak yapılmıştır. Kuzuluk yemlik sütlük samanlık vb. *Dördüncü Mesken Tipi* yazlıkçı insanların yaptırdığı daha modern kentsel mimarili yapılardır (Canpolat, 2017, 255).

2.2.2.4. Toponomi

Yer adları içinde bulunduğu toplumun ekonomik sosyal ve kültürel unsurların barındığı dilsel bir unsurdur. Tarihsel süreç içerisinde dinamik olarak değişime ve gelişime uğrayan kültürel değerler yer adlarının özünü oluşturmaktadır. Esasında her biri kültürel değer ve kültürel miras özelliği taşıyan yer adları, 1949 yılında çıkan yasa gereği yer adlarının kökeninin Türkçe olmaması dolayısıyla değiştirilmiştir.

Kayseri şehri tarihsel süreçte Orta Anadolu'da yer alan önemli ticaret yolları ve merkezleri açısından kavşak niteliğindedir. 'Kayseri' kelimesi köken bakımından tam bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda kullanılmıştır. Bu kaynaklardan biri Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'dir. Evliya Çelebi bu eserinde Kayseri için '*Şehrin ilk kurucusu Hazreti Zekeriyaa.s. zamanında Kayser³ Erciş'tir*' şeklinde bahsetmektedir. Nitekim Evliya Çelebi, Kayseri'nin fazla sayıda çok ünlü komutanlarca yönetilmesinden dolayı bu ismi kullanmıştır.

Kayseri Frigler zamanında Mazaka veya Eusebia olarak adlandırılmıştır. (Ramsay, 1960, 335). Mazaka'nın Kapadokya atalarından (Ermeni kökenli olduğu düşünülmektedir) 'Masach' veya Tanrıça 'Ma'dan geldiği düşünülmektedir (Texier, 2002). Roma İmparatorluğu'nun M.S. 17'de bu alanı ele geçirmesi ile birlikte İmparator Caesar'a atfen şehrin adı 'Caesareia' olarak değiştirilmiştir.

Kayseri, İslam fethinden sonra Arap ve Selçuklular döneminden günümüze kadar 'Kayseriyya' veya 'Kayseriya' olarak adlandırılmıştır. Selçuklular döneminde ise 'Mahrasa-i Kayseriyya', 'Darülfeth-i Kayseriyya' gibi unvanlar almıştır. Cumhuriyet döneminde ise 'Kayseri' şeklinde söylenmeye başlanmıştır.

³ Evliya Çelebi, Seyahatname'de Kayser kelimesini büyük komutanlar için kullanmaktadır.

2.2.3.Ekonomik Coğrafya Özellikleri

2.2.3.1.Tarım ve Hayvancılık

Kayseri Ovası ve çevresinde tarım faaliyetleri yaklaşık olarak günümüzden 4000 yıl öncesinde Hitit dönemlerinde başlamıştır (Somuncu, 1993).Tarım tarihi çok eski dönemlere dayanan Kayseri’de Erciyes Dağı’nın doğu ve güney taraflarındaki plato sahalarında kuru tarım; Erciyes Dağı eteklerinde ise genellikle bağcılık yapılmaktadır.

Kayseri’de tarım ürünleri içerisinde tahıl üretimi önemli bir yer tutmaktadır. Tahıl üretim alanlarının büyük bir kısmında buğday tarımı yapılmaktadır. Buğdaydan sonra en çok üretilen tahıl ise arpadır. Bunlar dışında ilde, özellikle hayvansal yem amaçlı fiğ, yulaf, korunga, yonca gibi ürünler de yetiştirilmektedir.

İlde tahıl ürünleri dışında önemli ekim alanlarına yayılmış olan şeker pancarı dikkat çekmektedir. 1955’te faaliyete başlayan Kayseri Şeker Fabrikası, gerek üretim gerekse istihdam bakımından Kayseri ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Kayseri sebze üretiminde en çok üretilen ürün kabaktır. Bunu domates ve karpuz takip etmektedir. Meyve üretiminde ise en büyük pay elmadadır. Özellikle Yahyalı civarında geniş ölçüde elma bahçeleri vardır. İlin bir diğer önemli meyve üretimi ise Erciyes’in kuzey eteklerinde yoğun olarak üretilen üzumdür.

Kayseri’de tarım dışında önemli paya sahip olan bir diğer ekonomik faaliyet hayvancılıktır. İlde meraların geniş yer kaplaması hayvancılığı geliştirip çeşitlendirmiştir.

Kayseri’de pastırma ve sucuğun çok fazla tüketilmesi ve diğer yerlere hatta dünya pazarlarına da ihraç edilesi arz-talep dengesine bağlı olarak et üretiminde büyükbaş hayvancılığı oldukça geliştirmiştir. Bu bakımdan ilde özellikle sığır yetiştiriciliği hayvansal üretim açısından oldukça önemlidir. Et üretiminde genellikle tosun, öküz, boğa, düve yetiştirilmektedir. Süt üretimine bakıldığında ilk sıralarda inek sütü gelmektedir. İnek sütü dışında ilde özellikle İncesu ve Develi civarında manda sütü üretimi oldukça yaygındır. Bunu koyun ve keçi sütü takip etmektedir.

Erciyes Dağı ve çevresinin engebeli olması ve buna bağlı olarak bitki çeşitliliğinin oldukça fazla olması bu alanda arıcılık faaliyetlerini geliştirmiştir. İlde Bünyan civarında, diğer göletlerde ve barajlarda tatlı su balıkçılığı da sürekli olarak gelişme göstermektedir.

2.2.3.2. Sanayi ve Ticaret

6000 yıllık tarihi geçmişi ile İpek Yolu üzerinde yer alarak en eski yerleşim yerlerinden biri olan Kayseri, coğrafi ve özel konumunun uygun olmasının da etkisiyle her devirde önemini korumuştur. Birçok medeniyeti toprakları üzerinde ağırlaması ile birlikte Türkiye'nin önemli bir sanayi ve ticaret merkezi olma özelliğini, her geçen gün gelişen ekonomisi ile daha da ileriye taşımaktadır. Kültepe ile tarihte Dünya'nın ilk organize ticaret merkezi olma özelliği gösteren ticaret geleneğini tarih boyunca devam ettiren Kayseri'de 1.400 civarında üretim merkezi ile 5 milyar dolardan fazla üretim yapılmaktadır. Ayrıca Kayseri, 3 milyar dolarlık dış ticaret hacmi ile ülkemizin önemli bir ticaret ve sanayi şehridir.

Cumhuriyetin ilanından sonra Kayseri'de sanayileşme politikaları başlamış olup, 1926 yılında Kayseri Tayyare Fabrikası ve Bünyan Halı İpliği Fabrikası, 1935 yılında ise Sümerbank Kayseri Bez Fabrikasının faaliyete geçirilmiştir. Böylelikle bu Cumhuriyetin ilk yıllarında Kayseri'de sanayileşmenin ilk adımları atılmıştır. Günümüzde ilde, 3 Organize Sanayi Bölgesi, 16 Sanayi Sitesi, 1 Serbest Bölge ve 2 Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Erciyes Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi ve Abdullah Gül Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi) bulunmaktadır. 46 milyon 281 bin m² planlı endüstri alanı bulunan Kayseri' de bu sanayi tesislerinde inşaat ekipman ve malzemeleri, plastik malzeme, beyaz eşya, mobilya, dayanıklı tüketim malları gıda ürünleri vb. ürünlerin üretimi yapılmaktadır.

Kayseri'nin 2021 yılı toplam ihracat rakamı yaklaşık 3.609 Milyon dolardır. 2021 yılı ithalat rakamı ise yaklaşık 1.742 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Kayseri Valiliği, 2022).

2.2.3.3.Ulaşım

Kayseri ili, iç Anadolu Bölgesi ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde bulunan illeri demir ve karayolları ile birbirine bağlayan önemli bir şehirdir. İldeki en önemli karayolu bağlantıları Niğde- Sivas- Kayseri- Adana arasında kuzey- güney yönlü; doğu-batı yönlü Kayseri- Ankara- Malatya- Diyarbakır- Elazığ arasında doğu- batı yönlüdür. Aynı zamanda doğu-batı ve kuzey-güney yönlü uzanış gösteren demiryolu bağlantısının bulunması da ili önemli bir kavşak durumuna getirmiştir. İlde, 464 km devlet yolu ile 686 km il yolu olmak üzere toplam 1150 km karayolu ağı ve 3260 km köy yolu ağı bulunmaktadır. İlde bulunan demiryolu ağı 1927'den beri aktif olarak kullanılmaktadır.

Kayseri ulaşım yolları kurularak diğer il ve bölgelere genellikle yarı mamul ve hammadde taşınması görülmektedir.

Kayseri hem karayolu hem de demiryolu bakımından ulaşılabilirlik endeksine sahip olan bir ildir. Ayrıca Erkilet havalimanı hem sivil kargo hem de askeri nakliye bakımından hava trafiğinin yoğun olduğu bir ulaşım merkezidir. 1998 yılında sivil hava trafiğine açılan havaalanı hem ülke içinde hem de ülkeler arası ulaşım da önemli bir yere sahiptir.

Kayseri'de 16,4 km uzunluğunda raylı taşıma sistemi güzergâhı bulunmaktadır. Bu ulaşım sistemi 2009 yılında hizmete başlamıştır. Toplam 55 istasyon bulunan sistem hattında sabah 06 ile gece 24.00 arasında seferleri düzenlenmektedir. Şu an yapım aşamasında olan ve ihalesi yapılan iki hat ile beraber Kayseri raylı taşıma sisteminin toplam uzunluğu 48 kilometreye çıkacaktır.

2.2.3.4. Madencilik

Kayseri maden bakımından zengin bir il olmasına rağmen bu madenlerin çok az bir bölümü değerlendirilmektedir. İlde işletmenin en önemli madeni çinkodur. 800000 ton toplam, 197000 ton görünür rezerve sahip olan çinko Bünyan ve Yahyalı ilçelerinde yer almaktadır. Yahyalı ve Develi ilçeleri yakınlarında kurşun çinko karışımı damarlar bulunmaktadır. Bu damarların 3000000 ton toplam, 370000 tonda görünür rezervi tespit edilmiştir (Özaslan & Şeftalici, 2002, 58).

Kayseri'de işletilen bir diğer maden demirdir. Pınarbaşı Bünyan Sarız Yahyalı Develi Yeşilhisar Felahiye çevresinde bulunan demirin 10,7 milyon ton toplam, 1.8 milyon ton görünür rezervi tespit edilmiştir. Demir madeni, ikisi Yeşilhisar'daki işletmelerde biri de Develi'deki işletmede olmak üzere üç işletme tarafından işlenmektedir (Özaslan & Şeftalici, 2002, 58).

İldeki krom madeni Pınarbaşı ilçesindedir. Krom'un Kayseri'deki rezervi 56000 ton görünür, 1000000 ton muhtemel ve 374 bin ton mümkün rezerv olarak tespit edilmiştir. Kayseri'de bulunan bir diğer maden linyittir. 4000000 ton toplam rezerve sahip olan linyit Yeşilhisar, Pınarbaşı, Felahiye, Bünyan ve Develi çevresindedir. İldeki diğer madenler Develi ve Pınarbaşı yakınlarında 1200 ton toplam rezervli manganez, Sarız'da 450000 ton toplam rezerve sahip asfalt ve alüminyum bulunurken, Bünyan ve Pınarbaşı'nda asbest, şehir merkezinde 179/3 metreküp rezerve sahip olan diatomit, Bünyan'da çips ve Erkilet'te tras yatakları bulunmaktadır (Özaslan & Şeftalici, 2002, 58).

2.2.3.5. Ormancılık

Kayseri, orman yönünden fakir olan bir şehirdir. Toplam 107.158 hektar orman alanı mevcut olsa da bu ormanlık alanın büyük bir bölümü bozuk orman durumundadır. Kayseri'nin toplam yüzölçümünün ancak %4'ünü ormanlık alan ve fundalık alan oluşturmaktadır. Toplam orman alanının, %67'si bozuk, %6'sı koru, %5'i bataklık ve %2'si verimli ormanlardır.

62.449 hektarlık alan ormanlık alan olup, bu bölüm Kayseri Orman İşletme Müdürlüğü'nün sorumluluk alanı içerisinde bulunmaktadır. Bu alanın 47.751 hektarı bozuk orman alanı iken, 14.698 hektarı produktiftir. 44.709 hektarlık orman alanı ise Yahyalı Devlet Orman İşletme Müdürlüğü'nün sorumluluk alanındadır. Bu alanın da 33.034 hektarı bozuk orman alanı, 11.674 hektarı produktiftir.

Kayseri Yeşil Kuşak Projesi, 1988 yılında uygulamaya başlamış olup, bu kapsamında 8836 hektar alanın ağalandırılması çalışmaları halen devam etmektedir. Bu proje çerçevesinde Organize Sanayi Bölgesi, Hisarcık çevresi, Erciyes Dağı etekleri, Ali Dağı ve çevresi, Yılanlı Dağı ve Boğaz köprü çevresinde ağaçlandırma çalışmaları devam etmektedir.

Kayseri’ de orman ürünlerinden tomruk, kâğıt odunu ve yakacak odun üretimi yapılmaktadır. Ancak orman alanlarının çok bozuk ve sınırlı olması orman ürünleri üretiminin toplam ekonomik üretim içerisinde oldukça az oranda olmasına neden olmaktadır.

2.2.3.6. Turizm

Kayseri, bulunduğu lokasyon ve tarihsel süre içerisindeki önemi ile hem doğal hem de tarihi güzelliklere sahip olan bir ildir. Tarihsel süreç içerisinde ev sahipliği yaptığı hemen her kültürden etkilenip, bunu mimariye yansıtan Kayseri, han, hamam, medrese, külliye, camii yapıları bakımından turizm potansiyeli yüksek bir il olma özelliğindedir. Bunun yanında Erciyes Dağı gibi büyük bir dağın varlığı, ilde özellikle kış turizmini geliştirmiştir. Ayrıca Kayseri’nin dünyaca ünlü Kapadokya Bölgesi içerisinde bulunması ilin turist çekiciliğini arttırmıştır. Doğal bir koruma alanı ve Ramsar alanı olan Türkiye’de ve Dünya’da benzerinin az olduğu Sultan Sazlığı gerek flora gerekse fauna bakımından doğa turizmi potansiyeli yüksek olan bir alandır.

2.3. YEREL COĞRAFİ BİLGİ

İnsan varlığının oluşmadan önceki dönemleri de dâhil, canlı ya da cansız tüm varlıkların yer aldığı ortam kuşkusuz coğrafya biliminin laboratuvarı niteliğindedir.

Coğrafya terimi ilk kez Eski Çağ’da Eratosthenes tarafından ‘Geographe’ adlı eserde kullanılmıştır. Coğrafya doğa ve insan arasındaki karşılıklı etkileşimi incelese de esasında kavram olarak daha karmaşık bir inceleme alanına sahiptir. Çünkü dünyanın oluşumu ile hatta evrenin oluşumu ile başlayan bu süreç oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Ancak inceleme alanının genelinde, içinde bulunulan yer küreyi anlamak ve anlamlandırmak ile doğanın ve insanın karşılıklı etkileşimini açıklama çabası olan coğrafya, içerisinde birçok yan ve alt disiplinleri barındıran bilim dalıdır.

Özçağlar’a (2011) göre coğrafya; *‘İnsanla doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimleri, bu etkileşimler sonucunda gelişen faaliyetlerle durumları dağılışı, ilişki kurma, karşılaştırma, nedensellik ilkelerine bağlı kalarak ve çeşitli araştırma yöntemleri uygulayarak araştırıp inceleyen, elde ettiği sonuçları bir sentez halinde ortaya koyan kendi içerisinde çok sayıda bilim dalından oluşan bir bilimler topluluğudur’* (Özçağlar, 2011, 2).

Meydan (2015) coğrafyayı; ‘yeryüzünün tamamında ya da bir bölümünde meydana gelen fiziki olaylar ile bu olayların beşeri ve ekonomik etkilerini dağılışı, karşılaştırma ve nedensellik ilkelerine bağlı olarak araştırıp inceleyen bir bilim’ olarak tanımlamıştır (Meydan, 2015, 5). Bu amaç doğrultusunda coğrafya, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte elde edilen bilgileri incelemektedir.

Coğrafya gizemli bir bilgi koleksiyonu değildir (Akşit ve Şahin, 2011, 3). Bu yüzden insanın yaşadığı çevreye karşı duyduğu merak, onu yaşadığı çevre ve ortam ile ilgili bilgi toplamaya itmektedir. Bu bilgiler gündelik yaşam ile öğrenilirken bir kısmı ancak coğrafya eğitimi ve öğretimi ile mümkün olmaktadır.

Coğrafya eğitimi, fiziki ve beşerî unsurlar ile ilgili problemleri farklı çerçevelerden incelemeyi, dünyayı baştanbaşa yerel ve genel olarak anlamayı, yaşanılan alandan başlayarak küresel ölçekteki coğrafi bilgileri toplama, tasvir etme ve anlamlandırma becerilerinin tümüdür (Akşit, 2007, 5). Bu bağlamda coğrafya eğitiminin önemli bir unsurunu yerel coğrafya öğretimi oluşturmaktadır.

Coğrafya eğitimi öğrencilere, yaşadıkları çevrenin fiziki ve beşerî bütün unsurların aktarılmasıdır. Bu aktarım gerçekleştirilirken, bilgilerim bilimsellik yanında kültürel sürdürülebilirlik çerçevesinde olması gerekliliği de unutulmamalıdır.

Herhangi bir sahadaki iklim özellikleri yer şekilleri doğal ve beşerî süreçlerin tamamı halk arasında farklı algılanarak farklı şekillerde tasvir edilmektedir. Coğrafi bilgilere ulaşmak için alınan eğitim, formal eğitim ve informal eğitim olarak değerlendirildiği zaman, formal olarak coğrafi bilgiye bilimsel bir ortamda derinlemesine ulaşılabilirken, informal bir şekilde de kendiliğinden plansız bir şekilde zamansız bir anda ve zamansız bir mekânda da ulaşılabilir. Yerel coğrafi bilgi de tam burada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yerel coğrafi bilgiye informal olarak ulaşılmaktadır.

Öner’e (2016) göre yerel coğrafya: ‘Genel coğrafyaya ait tüm bölümlerin (Fiziki, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya) ve onların alt birimlerinin Jeomorfoloji, Klimatoloji, Tarihi Coğrafya, Nüfus Coğrafyası, Sanayi Coğrafyası gibi) bilgi ve bulgularını, yeryüzünün çeşitli özellikleri bakımından bir bütün olarak diğer yerlerinden farklılık gösteren herhangi bir alanı (mezra, köy, belde, ilçe, il, bölüm, bölge, ülke, kıta gibi)

üzerinde incelemede kullanan, coğrafya biliminin Genel Coğrafya ile birlikte iki önemli inceleme alanından/ yaklaşımından birisi olarak tanımlanabilir'(Öner, 2016, 87).

Sözlü kültürün önemli bir parçası olan yerel coğrafi bilgi için farklı kaynaklarda; 'insanların yaşamları içerisinde tecrübe sonucu elde ettikleri sözel ve yöresel coğrafi bilgiler günlük hayatta sıklıkla başvurulan yerel coğrafik bilgilerdir(Bulut vd., 2013, 21)'; yerel coğrafi bilgi sözlü kanıt ve delillerdir (Demircioğlu, 2005, 310)'; 'içerisindeki coğrafi muhtevası sır gibi örtük sesli söylemler(Yıldırım & Tarım, 2014, 19)'; 'belleklerdeki geçmişe ait coğrafi sözlü ifadeler' (İlyasoğlu, 2006, 97)' tanımları kullanılmıştır (Balcı, 2018, 41).

Türkiye'de yayımlanmış kaynaklarda yerel coğrafik bilginin oldukça benzeri olan 'sözlü coğrafi' ifadeleri karşılması adına 'sözlü coğrafya (Balcı, 2018)'; 'halk kültürü, halk takvimi, halk meteorolojisi, yerel coğrafi bilgi, yerel ağız (Erginer, 1984;Başuğur, 1996; Ertüre, 1977; Bulut vd., 2013; Cingöz, 1995;Alacahan, 2016; Demir, 2012; Ercan, 2006; Erinç, Tunçdilek, 1967; 1993; Karabaşa, 2000; Koç & Keskin, 2001; Koç, 2001; Özcan, 2015;Güner & Şimşek, 1998; Sever, 2005; Veren, 2011; Yıldırım & Tarım, 2014) ifadeleri kullanılmıştır (Balcı, 2018, 41).

Yerel coğrafik bilgiler insanların ihtiyaçlarına göre zihinsel fiziksel ve sosyal düzeyleri ile paralel olacak şekilde çevresindeki kişiler tarafından verilmektedir (Bulut vd., 2013, 22).

Daha önceden bilinen bilgiler üzerine kurulu olan yerel coğrafi, bilgi beş duyu organı ile algılanabilmektedir. Bu bilgiler yaşanan yöreyi yer, zaman ve kültürel unsurlar şeklinde bir bütün şeklinde ele aldığı için yakın çevre ve günlük hayat ile ilgilidir. Kavramlar ezberlenmeyip otantik bir şekilde gerçek yaşamdaki etkinlikler ile birlikte öğrenilmektedir. Yerel coğrafi bilginin bilimsel bir bilgi olmamasına rağmen geleneksel bir öğretim programı bulunmaktadır. Her konunun yeri ve zamanı vardır ancak o zaman geldiğinde öğrenilmektedir. Bilimsel olmayan yerel coğrafik bilgilerde belli bir bilimsel sistematik ve referans bulunmamaktadır. Yerel coğrafik bilginin halk kültürü içindeki en önemli unsurları arasında geleneksel iklim bilgisi bulunmaktadır (Bulut vd., 2013, 22).

Coğrafya eğitiminde yerel, bölgesel ve küresel olmak üzere üç bakış açısı bulunmaktadır. Bölgesel ve küresel ölçekli bakış açıları, Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programlarında geniş ölçekte verilirken, yerel ölçekli coğrafya genellikle ihmal edilmiştir. Oysa öğrencilerin yerel çevrelerini tanımaları, coğrafi bilgi ile öğrendikleri bilgilerin ömür boyunca kalıcı olması bakımından önemlidir (Kızılcıoğlu & Önal, 2018, 97).

Öner'e (2018) göre yerel coğrafya öğretimi iki boyutta ele alınabilmektedir. İlk boyutta fiziki ve beşeri bütün coğrafi unsurların öğretime dahil edilmesinin gerekli olduğu coğrafya öğretimi yaklaşımı (Öner & Memişoğlu, 2018), ikinci boyutta ise öğretim kademesi veya ders içeriği fark etmeksizin eğitim-öğretim faaliyetlerinin bütününde yerel coğrafyanın, çevreden faydalanmasını esas alan bir öğretim yaklaşımı olarak ifade edilmektedir (Öner, 2018, 541).

Coğrafya öğretiminde yerel coğrafya öğretiminin faydaları Kızılcıoğlu & Önal'a (2018) göre şu şekildedir:

- *Öğrenciler yakın çevrelerini daha iyi tanıma fırsatı bulacaklardır.*
- *Yakın çevresinin coğrafi açıdan iyi tanıyan bireyler yerel ortamdaki problemlerin çözümüne daha nitelikli katkıda bulunabilirler.*
- *Yakın çevresine ilişkin çeşitli konularda karar verirken doğru kararlar alabilirler.*
- *Yerel çevreye önem verecek tarzda yürütülen coğrafya derslerini alan öğrenciler bu dersin yaşam boyunca işe yarayacağı konusunda hemfikir olurlar.*
- *Öğrenciler coğrafya dersinden edindikleri beceriler ile gelecekteki yaşamlarında yerel çevrelerinde kendi refahlarını arttıracak uygulamalara yönelirler (Kızılcıoğlu & Önal, 2018, 98).*

2.4. HALK TAKVİMİ

2.4.1. Zaman Kavramı

Zaman kavramı, insanın evreni anlama ve anlamlandırma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Soyut bir kavram olan zaman, hiçbir zaman tam olarak tanımlanamamış, toplumdan topluma, kültürden kültüre şekillenerek, farklı formlarda dünya görüşlerince yorumlanmıştır. Çünkü zaman, başlangıcı ve bitişi olmayan bir formdadır ve temeli, düşünce tarihine girişi ile kıyaslandığında insan yaşamı ile başlamıştır. Esasında fiziki, hatta fizik ötesi olan zaman, beşeri unsurların algılama çabası sonucunda sosyo-kültürel bir kavram olma özelliği de kazanmıştır. Çünkü zamanın bölümlendirilmesi bir fiziki unsurdan çok tarihi, antropoloji, siyasi olaylar ile başlatılmış ve bu süreçler ile parçalara ayrılmıştır. Zaman soyut bir kavram olsa da insan elinde şekillenerek ölçülebilir bir nitelik kazanmıştır.

Yunanca'da 'Khronos' kelimesinden türetilen gelen zaman, sürekli ve aynı biçimde akıp giden, her an içinde bulunan, nicelik bakımından ölçülebilir bir biçimde olan ve düşünülebilen dünyevi bir boyuttur. Antikçağ Yunan düşünürü Sokrates'e göre (İ.Ö.486-400) göre insanın bilgileri doğuştan vardır (Inneisme-Nativisme).

Evrende mutlak olarak var olan her şeyin zaman kavramı içerisinde gömülü halde olması evrenseldir. Evrensel olan zaman, farklı toplumlarda farklı kültürlerde algı, erişim ve yaklaşım bakımından tamamen değişiklik göstermektedir. Bu zamanla kültürel kaynaşma ile yeni formlara da kavuşabilmektedir.

En anlaşılır şekilde tanımlamak gerekirse zaman, dünyanın küresel şeklinden dolayı gece ve gündüz oluşumu ile dünyanın eksen hareketi sonucunda ortaya çıkan daimi gece-gündüz ardalanması, eksen eğikliği sonucu oluşan mevsimler, Ay'ın şekline göre oluşturulmuş yıl bölümlenmeleri ve periyodik devamlılık ile meydana gelen yılların oluşumunu sağlayan kavramdır. Anlaşılır şekilde tanımlanabilse bile zaman, izafi bir kavramdır.

Zaman kavramı algılanabilen hatları ile genel olarak 'öznel' ve 'nesnel' türlere ayrılmaktadır. Zamanın nesnel türleri doğada daimi olarak bulunur. Bunlar gün, ay ve yıldır. Öznel türleri ise insanların gözlemleri sonucunda saptanan itibari ölçülerle

oluşturulmuş birimlerdir. Bunlar, saat, dakika, saniye ve salise ile hafta ve yüzyıllardır (Çağatay, 1978, 106-107).

2.4.1.1. Nesnel Zaman Türleri

2.4.1.1.1. Gün

Dünya'nın eksen hareketi sonucunda meydana gelen dönme hareketi batıdan doğuya doğrudur ve bu dönüş 24 saatte tamamlanmaktadır. Zaman bölümlenmesinde 24 saatte tanımlanan bu dönüğe 'gün' denir. Bir gün, yeryüzünde belli bir noktadan gözlemlenen herhangi bir gök cisminin, tekrar yeryüzünde aynı noktanın meridyeninde görülmesi için geçen zamandır (Elibüyük, 2000, 216).

Dünya'nın her yerinde gece ile gündüzün toplam 24 saatte oluştuğu kabul edilse de bu süre kutup daireleri ile kutup noktaları arasında kalan alanlarda 6 ay sürmektedir. Bu da Dünya'nın küresel şekli ve buna bağlı olarak Güneş ışınlarının geliş açısına bağlıdır.

Yeryüzünde herhangi bir noktada, Güneş'in ufuk düzlemi üzerine çıkış anı gündüzün; Güneş'in ufuk düzlemi altına inmesi veya kaybolması gecenin başlama zamanıdır. Güneş, Dünya'nın eksen hareketine bağlı olarak ufuk düzleminde yükselir ve batı yönünde ufuk düzleminde batar. Güneş'in ufuk düzlemi üzerinde en yüksek noktaya ulaşmasına ve Güneş ışınlarının en dik geldiği, dolayısı ile gölge boyunun en az olduğu zamana 'öğlen vakti' adı verilmektedir. Bu zamanda gölge boyunun en az olması insanların günlük zaman tayinlerini gölge boyuna bakarak yapmalarına olanak tanımıştır.

Dünya'nın kendi eksenini etrafında dönmesi ile oluşan gün kavramının iki tipte referans dönme periyodu vardır. Bunlardan ilki **yıldız günü (Sideralday)** yani boş uzayda referans alınan bir noktaya veya yıldızla göre Dünya'nın eksenini etrafında oluşturduğu dönme süresidir. Yeryüzündeki sınırları belirli herhangi bir noktanın, referans alınan bir yıldız ile tekrar aynı hizaya gelme süresi 23 saat 56 dakika 4 saniyede tamamlanmaktadır. Fakat Dünya, yıldızla aynı doğrultuya bu sürede gelirken Güneş ile aynı doğrultuya gelemez. Çünkü yıldız ile aynı konuma gelmek için 360° dönüş yeterli iken Güneş ile aynı konuma gelebilmesi için 361° dönmesi gerekmektedir. Normalde bir yıldız günü 23 saat 56 dakika ve 4 saniye olurken Güneş baz alındığında

yine 24 saatte tamamlanmaktadır. Dünya'nın bu 361°'lik dönüşüne **Güneş günü (Solar day)** adı verilmektedir. Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüşü, ekliptik düzlem ve eksen eğikliği sebebi ile zaman zaman değişiklikler göstermektedir. Yıldız günü ve Güneş günü arasında bulunan 3 dakika 57 saniyelik bir düzensizlik söz konusudur. Bu bir düzensizlikten dolayı ekinokslarda yapılan ölçümlerin esas alınması uygun görülmektedir.

Eski Mısırlılar şafak ve tan arasında geçen süreyi, basit bir şekilde tasarlanan güneş saati ile belirleyerek işaretlemiş, iki alacakaranlık süresini ekleyerek gökyüzündeki referans olarak alınan yıldızların konumlarına göre geceyi 12'ye bölmüşlerdi. Su saatinin geliştirilmesinden sonra gece ve gündüzü 20 kısma ayırmışlar ve bu saatlerde yaz ve kış günleri uzunluklarını farklı almışlardır. Eski Babiller ise 1 günü 12'şer olmak üzere 2 eşit parçaya bölerek gece ve gündüz olmak üzere ayırmışlardı. Ünlü Astronom Hipporcu, (M.Ö. 150) standart olarak bu saatlerin kullanılmasını önererek, bu tarihten itibaren bir gün 24 saat olarak 12 saat gece ve 12 saat gündüz şeklinde kabul edilmiştir (Unat, 2004, 16).

2.4.1.1.2. Ay

Nesnel zamanın ikinci ögesi olan zamansal ay, gökteki Ay'ın Dünya çevresinde dönüş süresine göre belirlenmiştir. Ay, Dünya çevresindeki bir tam turunu 27 gün 7 saat 43 dakika 11,5 saniyede tamamlamaktadır (Elibüyük, 2000, 83). Ay'ın dolunaydan dolunaya veya hilalden hilale gelme zamanı için geçen süre 29 gün 12 saat 44 dakika 3 saniyedir (Elibüyük, 2000, 90). Bundan dolayı zaman bölümlenmesi içinde ay, gerçekte 29 gün sürse de farklı toplumların takvimlerinde 30 ve 31 gün olarak da kabul edilmektedir. Dünya'nın Güneş etrafındaki yörüngesinin elips olmasından dolayı bazı günler ötelenirken (günöte) bazı günler de berilenmektedir (günberi). Bundan dolayı Şubat ayının günleri eksilmekte (28 gün), bu eksik ay her 4 yılda 29 gün olmaktadır.

Ay'ın iki tipte referans dönme periyodu vardır. Bunlardan ilki **yıldız ayıdır (sideralmonth)**. Ay'ın referans alınan bir yıldız ile karşı karşıya gelme süresinin esas alındığı periyodik dönemdir. Bu başlangıç noktasından itibaren Ay'ın Dünya etrafındaki 360°'lik dönüşünün tamamlanması ve dolayısı ile aynı konuma gelmesi için geçen süre 27 gün 7 saat 11,6 dakikadır. Bir diğer dönme periyodu ise **sinodik aydır (synodicmonth)**. Ay kendi etrafındaki dönüşünü tamamlarken Dünya da sabit

olmadığı için Dünya, Ay ve Güneş arasındaki açı da sürekli olarak değişmektedir. Ay, Dünya etrafındaki bir tam turunu 27 gün 7 saat 43 dakikada tamamlar. Fakat Güneş ile de aynı konuma gelebilmesi için bir miktar daha dönmesi gerekmektedir. Yani sinodik ay, ortalama 29 gün 12 saat 44 dakika 2,8 saniyedir. Başka bir deyişle Ay'ın 2.3 gün daha fazla dönmesi ile Ay, Dünya ve Güneş, başlangıç konumlarına gelmektedir. Fakat Ay'ın Dünya etrafındaki eksen ekliptik olduğu için Ay'ın dönüş hızı değişmektedir⁴. Bu değişikliğe göre en kısa sürelisinodik ay 29 gün 4 saat 19 dakika olarak, en uzun sürelisinodik ay 29 gün 22 saat 19 dakika olarak ölçülmüştür.

2.4.1.1.3. Yıl

Nesnel zamanın en büyü ögesi olan yıl, insanların, 12 ay şekli geçtikten sonra mevsimlerin tekrar etmesinin farkına varmaları ile ortaya çıkmıştır. Periyodik olarak 12 ayda tekrarlanan yıl, gün bakımından, gök ayına dayanan yıl (Linearyear) ile Güneş yılına dayanan (Solar year) yıl hesaplamalarında farklıdır. Ay yılında bir yıl 354 gün 8 saat 48 dakika 36 saniye sürerken, Güneş yılında 365 gün 5 saat 47 dakika 48 saniye sürmektedir. Ay yılı, Güneş yılından 10 gün 20 saat 59 dakika 12 saniye daha kısadır. Bu miktar her 33 yılda 1 yıla karşılık gelmektedir. Dolayısı ile 32 Güneş yılı, 33 Ay yılına eşittir (Çağatay, 1978, 107).

Referans alınan kaynağa göre yıl oluşumunu 5 kategoride incelemek mümkündür.

- **Tropik Yıl (TropicYear):** Yarımkürelerin herhangi birinde gün eşitliğinin yaşandığı ve Güneş ışınlarının Ekvator'a dik geldiği iki bahar ekinoksu arasında geçen süredir. Bu yıl ortalama 365 gün 5 saat 48 dakika ve 46 saniyedir.
- **Yıldız Yılı (SideralYear):** Güneş'in başlangıç noktası olarak bir yıldızı alarak bir tam turunu ifade eden yıl tanımıdır. Bir yıldız yılı ortalama 365 gün 6 saat 9 dakika 10 saniye sürmektedir. Tropik yıl ile yıldız yılı arasındaki farkın oluşması Dünya'nın Preseesion Hareketi'nden kaynaklanmaktadır.
- **Anomali Yılı:** Dünya'nın Güneş etrafındaki ekliptik düzlem üzerinde elips bir yörüngede hareket etmesi sonucunda oluşan, Dünya'nın Güneş'e en yakın olduğu zaman olan Perihelion (3 Ocak) zamanından periyodik olarak iki geçişi arasındaki

zamandır. Bir anomali yılı ortalama olarak 365 gün 6 saat 13 dakika ve 53 saniyeye denk gelmektedir.

- **Ay Yılı:** Ay'ın 12 aydaki evrelerine göre yapılan yıl hesaplamasıdır. Bu hesaplama göre bir Ay yılı ortalama 354 gün 6 saat 13 dakika ve 53 saniyedir.
- **Kozmik Yıl:** Güneş Sistemi'nin Samanyolu Galaksisi etrafında dönmüş olduğu tam tur süresi ile ifade edilmektedir. Bir kozmik yıl yaklaşık olarak 225 milyon yıl sürmektedir.

2.4.1.2. Zamanın Öznel Türleri

Zamanın öznel türleri; insanların gözlemler sonucu saptadıkları itibari ölçülerle oluşturulmuş detayda daha küçük olan zaman birimleridir. Bunlar, saat, dakika, saniye, salise ile hafta ve yüzyıllardır.

2.4.1.2.1.Saat

Öznel zamanda gün 24 saat dilimine ayrılmış, 1 saat 60 dakika, 1 dakika 60 saniye, 1 saniye 60 salise olarak hesaplanmıştır. Saat, zamanın askatları içerisinde bulunan en büyük rakamsal ifadedir. Saat olarak ifade edilen birim, bir günlük sürenin 24 parçaya bölünmüş olan her bir parçanın karşılık bulduğu zaman ifadesidir (Kılıçoğlu, 1960, 791-797).

Matematiksel olarak ise saat, 360 boylamdan oluşan Dünya, eksenini etrafındaki dönme süresine bölüdüğü zaman 15 derece boylama denk gelmektedir. Yani Dünya 15 boylam arasındaki mesafeyi 1 saatte tamamlamaktadır. Saat, yer çemberinin $24/1$ 'inde 15 dereceye eşit olur. Bunun $60/1$ 'i olan 15 dakikalık yay, zaman dakikasına; bunun $60/1$ 'i olan 15 saniyelik yay da zaman saniyesinde eşittir. Yeryüzünün herhangi bir yerindeki iki noktası arasındaki boylam farkı saat birimleri ile ifade edildiğinde sadece zaman ölçüm birimi olarak ifade edilen saat belirtilmiş olur (Çağatay, 1978, 111).

Saat, insanların zamanı algılama ve ölçme amacı ile kullanılmaya başlayan bir ölçüm birimidir. Bu ölçüm aletinin ilk ne zaman kullanılmaya başladığı tam olarak bilinemesi de tarihte ilk kez, Sümerlerin altmışlık sayı sistemlerinin bir parçası olduğu tahmin edilmektedir. Sümerleri takiben Mısırlılar tarafından sürekli olarak ilerleyen

ve gelişen zamanı ölçüm araştırmaları ve buluşları, Yunan ve Roma medeniyetlerinde de oldukça geliştirilmiştir (Polat, 2017, 5-6).

İlk olarak Sümerlerde kullanıldığı düşünülen saat, daha kesin daha kesin bir tarih ile M.Ö. 4000'lerde Mısır'da kullanılmaya başlanmıştır. Mısırlıların gün içerisinde Güneş'in doğma ve batma vakitlerini referans alarak oluşturdukları saat sistemi, gölge boyuna göre hesaplanmaktaydı. Düz bir zemin üzerine dik olarak yerleştirilen bir cismin oluşturduğu gölge boyu Mısırlılara gündüz vakti saatlerini gösterebilse de gece Güneş ışığı olmadığı için gece vakti saatleri belirsiz kalıyordu. Bunun zamanla sorun olduğunu düşünen Mısırlılar kum saati ve su saatini icat etmişlerdir.

2.4.1.2.1.1. Saat Türleri

2.4.1.2.1.1.1. Güneş Saati

Genellikle sert bir maddeden yapılmış, düz bir levha üzerine kazınmış göstergelerin üzerine gölgenin düşmesini sağlayan milden oluşmuş zaman ölçüm aletidir. Bilinen en eski örneği Eski Mısır'da M.Ö 1504-1450 yılları arasında III. Touthmosis zamanında yapılmıştır. Bilinen bir diğer örnek ise M.Ö 300 yıllarında Yeni Babil (Keldani) Astronomu Bel-usur (Berossus)'un yapmış olduğu saattir. Bu saat türü fatihler ile doğudan batıya taşınsa da batıda ciddi bir gelişme göstermemiştir. Fakat 1500-1800 yılları arasında Güneş saatleri nitelik ve nicelik bakımından çeşitli boyutlar kazanmıştır (Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1996, 297-299).

Güneş saati, İslam öncesi Arapların, Türklerin ve İranlıların da kullanmış oldukları bir saat türüdür. Gurup ve tan arasındaki süre belirli bölüm ve birimlere ayrılmıştır. Bu bölümler özel olarak dikilmiş bir taşla işaretlenmiştir (Çağatay, 1978, 115). Milin gölgesinin bu işaretli alanlara düşmesine göre zaman ölçümü belirlenmektedir. Fakat gece, yağışlı ve bulutlu günler bu saati dezavantajlı kılarak kullanım alanını sınırlamıştır.

İslam Ortaçağı boyunca çok fazla yapıldığı bilinen/ yapılmış olan Güneş saatlerinden günümüze oldukça az sayıda örnek gelebilmiştir. Bunlardan en önemlisi İbn'üs-Saffar'a aittir. Konya Hacı Hasan Mescidi'nde Anadolu'da bilinen en eski Güneş saati bulunmaktadır (Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1996, 297-299).

2.4.1.2.1.1.2. Su Saati

En eski zaman ölçüm araçlarından birisidir. Antik Mısır ve Babil’de M.Ö 16. Yüzyılda kullanıldığı bilinen bu saat türü, içinde saat ölçümü yapabilecek bir donanıma sahip olan kaptan ibarettir. Özellikle geceleri zamanı belirlemek için kullanılmıştır (Çağatay, 1978, 114). Hindistan ve Çin’de antik dönemlerde kullanıldığı bilinse de, saatin ilk çıkış tarihi tam olarak bilinmemektedir (Cowan, 1958, 58).

Su saatleri su girişli ve su çıkışlı olmak üzere iki türde kullanılmıştır. Su çıkışlı saatlerde içine su dolan kabın içi ölçüm işaretleri ile belirlenip, kaba sabit hızda sızıntı yapan suyun zamanı ölçülmektedir. Su girişli saatlerde ise iki kap kullanılarak ilk kaptan diğerine sızan suyun zamanı ölçülerek zaman bölümlemesi yapılmıştır. Bilinen en eski su saati M.Ö 1500 Mısır Firavunu I. Amenhotep’un mezarından çıkan bir saattir (www.arkeotekno.com, 2021).

2.4.1.2.1.1.3. Kum Saati

Araplar, Eski Mısırlılar ve Mezopotamyalılar tarafından kullanıldığı bilinse de Avrupa’da ilk kez bir papaz tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Aynı su saatinde olduğu gibi kumun bir kaptan öteki kaba akma zamanı hesaplanarak zaman, 24 eşit parçaya bölünmüştür. Kabın büyüklüğü, kumun az veya çok oluşu dikkate alındığında kum saati oldukça dezavantajlıdır. Çünkü zamanı net olarak ölçebilmek için saatin sürekli baş aşağı edilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı kum saati daha küçük zaman dilimleri için başlangıç ve bitiş saatlerini belirlemede kullanılmıştır.

2.4.1.2.1.1.4. Yıldız Saati

Yaklaşık olarak yerin dönüş süresine göre hesaplanan bir saat türüdür. Yıldızların ekinokstaki konumu, mevsimlerin düzgün devinmesinden etkilenmektedir. Bir yıldız saatinin süresi yıldız gününün 24/1’i kabul edilmektedir (Çağatay, 1978, 111).

2.4.1.2.1.1.5. Gerçek Güneş Saati

Gerçek Güneş saati, Güneş gününün 24/1’idir. Güneş saati Kepler Kanunu’na göre gök ekvatorundan ayrı bir düzlem üzerinde çizilen ekliptik hareket yüzünden Güneş’in elips yörüngesinden dolayı düzgün değildir (Çağatay, 1978, 112). Yerel meridyene

doğru Güneş'in art arda geçişi arasındaki süre olan Güneş gününü temel almaktadır. Güneş zamanı bir Güneş saati tarafından kabaca llelebilmektedir.

2.4.1.2.1.1.6. Ortalama Güneş Saati

Ortalama Güneş saati, düzgün bir hareket ile Ekvator'u dolanan sanal bir gök cisminin hareketine göre tanımlanmaktadır (Çağatay, 1978, 112).

2.4.1.2.1.1.7. Ezani Saat

İsim olarak namaz vakitlerini çağrıştırsa da bu saat türünün dini bir özelliği bulunmamaktadır. Alaturka saat olarak da bilinmektedir. Bir mahallin en yüksek noktasından, Güneş'in batışı esas alınarak, sabit zaman başı olarak saatin 12'si kabul edilen ilkel bir saat türüdür. İslam'dan çok önceki dönemlerde Eski Mısır ve Mezopotamya lkelerinde kullanılmıştır (Çağatay, 1978, 117).

2.4.1.3.1.1.8. GreenwichMean Time Saati

Dünya üzerinde bulunduğu varsayılan meridyenlerden başlangıç meridyenine göre belirlenmiş saat türüdür. Başlangıç meridyeni Londra'nın Greenwich Kasabası'ndan geçmektedir. Greenwich saatine göre her bir boylam derecesi 4 dakika olduğu için 15 meridyen 1 saate eşittir. Başlangıç meridyenin doğusunda ve batısında 12'şer tane olmak üzere 24 saat dilimi bulunmaktadır. Doğuya doğru gidildikçe saat ileri alınırken batıya doğru gidildikçe ileri alınmaktadır.

Türkiye 1925'te 697 Sayılı 'Günün Yirmi Dört Saate Taksimi' isimli kanun ile GreenwichMean Time (GMT) saat sistemini kabul ederek kullanmaya başlamıştır.

2.4.2. Takvim Sistemleri

İnsanlar yeryüzünde görülmeye başladıkları ilk zamanlardan beri, doğayı ve yaşamı gözlemleyerek, hayatta kalabilmek için birçok ilkel pratikler oluşturmuşlardır. İnsanlar, geçmişlerini, yaşadıkları anı ve geleceklerini değerlendirmek ve hayatlarını bu değerlere göre düzenleyebilmek için sistematik bir organizasyona ihtiyaç duymuşlardır.

Esasında takvim, zamanı daha sistemli hale getirmek için kurulmuş, mevsimleri, yılları, ayları, günleri ve daha küçük birimler olan saatleri belirlemek amacı ile oluşturulmuş sistematik cetvellerdir.

Takvim terimi bazı sözlüklerde şu şekillerde tanımlanmıştır:

TDK'ye göre takvim iki şekilde tanımlanmıştır.

. 1: Zamanı en büyük zaman diliminden başlayarak yıllara, aylara ve günlere ayıran yöntemdir.

2: Bir yıldaki günleri, ayları, sayılı günleri gösteren farklı biçimlerde hazırlanabilen çizelge veya defterlerdir.

Kubbealtı Lügatı'na göre takvim, (1) zamanı yıl, ay ve günlere ayıran sistem. (2) bir yılın aylarını, günlerini, Güneş'in doğuş, batış saatlerini, dakikalarını, sayılı günleri ve o yıla ait önemli hususları gösteren kitapçık. (3) teşmil, bir işin gelişme safhalarını zamana bağlı olarak gösteren program.

Meydan Larousse'ye göre takvim (kıyam ve kıyamdan takvim): kronoloji, gün, hafta, ay ve yılların mantıklı bir biçimde doğrudan doğruya gözlemlenebilecek başka astronomi olaylarına, özellikle de Güneş'in (mevsimlerin ritmine), gereğinde de Ay'ın uzaydaki konumuna bağlı kalarak sayımını yapmak için insanlar tarafından ortaya konulan sistem.

Sözlük karşılığı dışında takvim, Erginer (1984) tarafından '*Bir olayı, kutlu bir zamana ya da toplum üyelerince bilinmesi gerekli bir devreyi, günü, zaman denilen süreğenlik içinde, toplum üyelerince de kabullenilip onay görmüş belirli noktalara ya da dilimlere oturtan ve oturtmaya imkan tanıyan bir sistem; hatırlamayı ve saptamayı kolaylaştıran, mümkün kılan anlar dizinidir*' şeklinde tanımlanmıştır (Erginer, 1984, 10).

Bize göre ise takvim, astronomik düzenden faydalanılarak yeryüzündeki hayatı periyodik ölçülere bölen, bu bölümlenmeler arasında önemli doğal, tarihi, siyasi ve ekonomik olgu ve olayların işaretlendiği, insan yaşamını tanzim eden ve düzenleyen organize bir sistemdir.

İnsanlık tarihinin en eski dönemi olan Paleolitik dönemde avcılık, toplayıcılık hakim iken insanların doğayı çokça gözleme imkanı doğmuştur. Doğanın sürekli devinimi insanlarda olan biteni anlayıp anlamlandırma ve düzenlemeyi mecburi hale getirmiştir. Çünkü bu dönemlerde hayvan avlama, bitki ve yumurta toplamak gibi basit işlerde bile zamanı bilmek önemliydi. Bu bilgi ise gökyüzündeki zaman göstergelerini anlamının zorunluluğunu doğurmaktaydı. İnsanın, Ay veya yıldızların doğuş ve batışını izleyerek hayvansal ve bitkisel oluşumlarla kıyaslaması gerekiyordu (Gordon, 2002, 54).

Paleolitik Dönemi sona erdiren Neolitik Dönem, insanlığın tarıma ve dolayısı ile yerleşik hayata geçmesiyle yaşam formlarının adeta insan elinde yeniden şekillendiği bir dönem olmuştur. Elbette ki tarım gibi önemli bir ekonomik faaliyetin gelişmesi, beraberinde doğayı anlamak, doğal süreçleri kurgulamak ve planlamak, ekim, dikim ve hasat zamanlarından maksimum verimi almak için oldukça hayati önem taşımaktaydı.

Mezolitik Dönem ise insanlığın artık modernleştiği, üretimin yoğunlaşmış farklı ekonomik faaliyetler ile etkileşime girerek mekanik iş bölümünün karmaşık, ileri düzey bir dönemdir. Kabaca tasvir ettiğimiz bu üç dönemde insanlar toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda sosyal, siyasal, ekonomik ve dini hayatın düzeni ve kontrolü amaçları ile daima bir kronolojik sistem ve takvim arayışında olmuşlardır.

2.4.2.1. Takvimin Tarihçesi Ve Takvim Yapıları

Takvimin ilk ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle beraber, yazılı kaynaklara dayanarak bilinen ilk tarih başlangıcı Babil’de Geldaniler’den önce yaşayan Neptiler zamanında olduğu saptanmıştır. Neptiler, kâinatın tüm bir devrinin olduğunu ve bu devrin 49.000 yıl sürdüğünü kabul etmişlerdir. Kabul edilen bu 49.000’lik devri, 7.000 yıl süren 7 ayrı bölüme ayırarak bir takvim oluşturmuşlardır. Neptiler’den sonra yaşamış olan Geldaniler dönemine ilişkin Hicri 291 (Miladi 875) yılında Arap bilginlerinden İbn-i Vahşiyye’nin Arapça’ya tercüme ettiği ‘Felahat-ı Neptiye’ isimli esere göre tarihin ilk başlangıcı Adem’in yeryüzünde görülmesidir. Böylece zamanın miladı belirlenmiştir. Esere göre insanlığı etkileyen büyük olaylardan biri olan Tufan Olayı ikinci tarih başlangıcı kabul edilmiştir. Bunu izleyen zamanlarda Halil İbrahim’in ateşe atılması, Yusuf Olayı, Hz. Musa’nın Mısır’dan çıkışı, Hz.

Süleyman'ın ölümü, Hz. İsa'nın doğumu, yeni tarih başlangıçları sayılırken, Peygamber Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti İslam Dünyasında yeni bir tarih başlangıcını oluşturmuştur (Ülgen,?, 8-9).

Takvim başlangıcı olarak, tarihi, sosyal veya ekonomik olayların yanı sıra, astronomik düzenin hareketleri veya mevsimlerin devri ile birlikte doğada değişen durumlar da bazı kavimler tarafından takvim başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda özellikle ekinoks (21 Mart, 23 Eylül) ve solstis (21 Haziran-21 Aralık) tarihlerinin bazı takvimlerde göze çarptığı görülmektedir. Bahar bayramı olarak kutlanan Nevruz 21 Mart tarihine, Hristiyanların Hz. İsa'nın doğumu olarak kutladıkları 21 Aralık tarihi bu duruma kanıt niteliği taşımaktadır(Günay, 2006, 245).

Takvim sistemlerinin ilk olarak hangi millet tarafından oluşturulduğu tam ne bir biçimde bilinemesi de Eski Çağ medeniyetleri kendi kültürlerine has takvimler oluşturmuşlardır. Örneğin Eski Mısır'da uygulanan tarım yönteminde, su bentleri ve kanal sistemleri ile geliştirilerek Büyük Ekvator ve Habeşistan dağlarından inen çamurlar ile verimli hale gelen geniş tarlalar ve Nil Nehri'ne bağlıydı. Bu nedenle Nil'in taşma ve çekilme zamanları bölge halkı tarafından titizlikle incelenmiştir. Nil'in suları Haziran ayının ilk yarısında kabarmaya başlar, Temmuz ayının ikinci yarısından sonra en yüksek düzeyini alır. Aralık-Ocak aylarında ise Nil, kendi yatağına çekilir (Frazer, 1933, 13-14). Bu önemli taşma ve çekilme zamanları Mısırlıların takvimsel girişimlerini başarı ile kurmalarına sebep olmuştur.

Yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Mısır'da (İ.Ö 2800) zaman hesaplamalarında temel birim yıldır. Yıl, her biri 4 ay olan; taşma, ekme ve kış (kendi içinde dönemler halinde) dönemlerini kapsayan 3 evreye bölünerek, aylar 30'ar gün olacak şekilde belirlenmiştir. 12 ay sonunda +5 günlük tamamlayıcı devre eklenmektedir. Ancak Sirius'un Güneş'e bağımlı iki doğuşu arasındaki geçen süre 365,25 güne eşittir. Bu nedenle Mısır takvimi ileri yıllarda yanıltıcı bir hal almıştır. Bu yanlışlıklar sonra takvimi gerçek mevsimlerin dışında bırakmıştır.

Tarihsel süreçte bir diğer takvim denemeleri ise Mezopotamyalıların takvim sistemidir. Mezopotamyalıların takvimi Ay yılına dayanan bir takvimdir. Bu takvimde Ay' ın safhaları ile belirlenen 29,5 günlük bir süre esas alınmıştır. Bir ay hilalin görünmesi ile bir yıl ise ilkbahar ekinoksu (21 Mart) sonrası ilk hilal ile başlamaktaydı.

Takvim, Ay yılını esas aldığı için 354 gün sürmekteydi ve bu da yıl +13 gün eklemeye neden olmaktadır. Bu düzenleme ile ilgili, 2294- 2187yılları arasında Urur Dönemi'nde III. Sülelede 8 yılı kapsayan bir dönem için böyle bir uygulamanın kullanıldığı tespit edilmiştir. Ay yılı ile Güneş yılı arasındaki düzenleme M.Ö 383-380 yılları arasında 19 yıllık devrelere bağlanmıştır. Bu 19 yıllık devre Yunanistan'da Meton (M.Ö 5. yy) tarafından uygulanmış ve 'Meton Devresi' adıyla anılmıştır (Unat, 2004, 3).

Birbiri ile tam bölünemeyen bir takım bağımsız öğeler bir araya gelerek takvimi oluşturmaktadır. Bu birimlerin kendi aralarında bağdaştırılması ve anılandırılmamsın gerekliliği birtakım sorunlara neden olmaktadır. Örneğin bir yılın, 12 'synodic' ayın birleşmesinden oluştuğu varsayıldığında 354,37 güne ulaşılmaktadır. Bir 'tropic' yıl 365,25 olduğunda ortaya 11 günlük fark çıkmaktadır. Bunun gibi farklı kabulleniş ve durumlar ortaya çok farklı ve çeşitli takvim sistemlerini çıkarmıştır.

Takvimler, ölçü olarak alınan astronomik düzene ve olaylara göre farklılıklar göstermektedir. Bu bakımdan takvimler; Güneş Takvimi, Ay Takvimi, Ay-Gün Takvimi ve Kararsız Takvimler olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

Güneş Esaslı Takvimler: Evrenin Güneş' referansına göre dönme eksenini açısını esasına göre oluşturulmuş bir takvim çeşididir. Tropik yıl ile uyumlu, artık seneler ile hesaplanan, ayları gündönümü tarihlerine göre sabitleyen, günümüzde en çok kullanılan takvim sistemidir. Örneğin, Gregorien Takvimi, Jülyen Takvimi, İran Takvimi vb.

Ay Esaslı (Kameri) Takvimler: Ay'ın hareketleri esas alınarak oluşturulmuş bir takvimdir. 27.32 günlük olan yıldız ayı veya 29.53 günlük sinodik ayı esas alan bu takvimde, Güneş yılı esaslı takvimle arasında 11.25 günlük bir sapma vardır. Bu da mevsimlerin iki takvim arasında eşit olmamasına neden olmaktadır. Örneğin Hicri Takvim.

Ay-Gün Esaslı Takvimler: Yılların Güneş takvimleri esas ile, ayların ise Kameri takvime göre belirlendiği takvim sistemidir. Güneş takvimi ile uyumu birkaç senede bir eklenen 13. artık yıl ile sağlanmaktadır. Çinliler, Babil, İbrani, Moğollar, Eski

Yunanlılar vb. gibi toplumlar bu takvim sistemini kullanmışlardır. Günümüzde dini törenler belirlemek için kullanılmaktadır.

Kararsız Takvimler: Sabit sayıda günlerden oluşan takvimlerdir. Uzun bir zamandan sonra başlama noktasına tekrar dönmektedir. Örneğin, Eski Mısır Takvimi'nde 12 ay bulunmakla beraber bir ay 30 günden oluşmaktadır ve buna 5 artık gün eklenmektedir.

2.4.2.2. Türklerin Kullandıkları Takvim Sistemleri

Toplumların ve kültürlerin karşılıklı temas halinde oluşları, etkileşimi hızlandırdığı gibi değişim ve dönüşümler her alanda gelişmeye imkân vermiştir. Bu imkânlar dâhilinde her medeniyet, kendine uygun kronolojik sistemler geliştirip, değiştirmiştir. Bu durum aynı toplumun tarihsel süreci içerisinde çok çeşitli takvim ve tarihlendirmelere yer vermesinden anlaşılmaktadır. Çok çeşitli kronolojik sistemlerin kullanılması aynı zamanda sosyokültürel değişim olarak da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Türkler tarih içerisinde birbirinden çok farklı özellik ve sistematik taşıyan takvim kullanmışlardır (Günay, 2006, 245).

Türkler tarih sahnesinde var oldukları süreç boyunca birbirinden farklı çok sayıda kronolojik sistem ve takvimler kullanmışlardır. Türklerin benimsedikleri konar-göçer yaşam tarzı, sürekli doğayı gözleme, tanıma ve mücadele zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Hava şartlarını bilmek bir yerden başka bir yere göç ederken çok gereklidir (Kahya, 2002, 732).

Türkler tarihleri boyunca çok çeşitli takvimler kullanmış olsalar da, takvimlerinin çoğunluğu Güneş esaslıdır. Çünkü Güneş, Türkler için daima kutsal kabul edilmiştir. Ay esaslı takvimleri ise İslamiyet'e geçiş ile birlikte kullanmışlardır. Türklerin kullandıkları takvimler; On İki Hayvanlı Türk Takvimi, Rumi Takvim, Hicri Takvim, İlhanı Takvimi, Takvim-i Garbi, Celali Takvim, Miladi Takvimdir.

2.4.2.2.1. On İki Hayvanlı Türk Takvimi

Türk topluluklarının tarih içerisinde en çok kullandıkları takvim sistemidir. Bazı kaynaklarda 'Tarîh-i Türkistan', 'Tarîh-i Khita ve Uygur' 'Tarîh-i Türki' ve 'Sâl-i

Türkan' olarak da bilinmektedir (Kafesoğlu, 1997, 343). Takvim ilk dönemlerde Ay yılı esasına dayalıdır. Ancak bu durum Göktürkler devrinden itibaren değişmiş ve Güneş yılı esasına göre düzenlenerek kullanılmıştır. Türklerin Ergenekon'dan çıkış tarihi olan 9 Mart, takvimde yıl başı olarak belirlenmiş olup günümüzdeki takvime göre Kuzey Yarım Küre'de ilkbahar ekinoksu olan 21 Mart (Nevruz) tarihidir (Yanbey, 1951, 305-306).

M. Fuad Köprülü'nün, Osman Turan tarafından yazılan 'On İki Hayvanlı Türk Takvimi' isimli esere yazdığı önsözünde, Türklerin henüz İslamiyet'e girmeden önceki dönemlerde On İki Hayvanlı Türk Takvimini kullandıklarını, Türk topluluklarının bazılarının ise Orta Çağ'ın son zamanlarına kadar bu takvimi kullandıklarını belirtmiştir. Köprülüye göre bu takvimi Uzak Doğu Medeniyeti çerçevesine dahil olan fazla sayıda topluluk kullanmıştır. Takvimin Müslüman topluluklarda kullanılmaya devam etmesinin en önemli sebebi Moğol İstilası'dır. Moğol istilasının Türk- Moğol, Maveraünnehir, Uzak Doğu-Uygur, Altın Ordu ve İran Sahaları kültürlerinin birbirlerini etkilemesi, takvimin Türk topluluklarında bir 'divan' geleneği şeklinde varlığını sürdürmüştür (Günay, 2006, 246).

Esasında Türklerin buluşu olan bu takvim menşei bakımından oldukça fazla tartışmalara sebep olmuştur.

On İki Hayvanlı Türk Takviminin Türk buluşu olmayıp, Çinlilere ait olduğu ileri sürülse de bu tez askıda kalmıştır ve bu yönde güçlü deliller bulunmaktadır (Turan, 1941). Bu konu ile ilgili Collage de France'nin ilk Çince profesörlüğünü yapan Fransız Sinolog Abelremusat (1788-1832) '*Bu takvim Türklerin biricik buluşudur.*' diyerek, icadın Türklere özgü olduğunu kabul etmiştir. Öte yandan Çağatay'ın (1978) belirttiğine göre ünlü Fransız Türkoloğu ve Sinoloğu Edovard Chavannes (1865-1918) 'Türk Takvimi' konulu yazdığı eserinde '*kim ne derse desin her yönü ile Türk düşüncesine uygun olan bu takvim Türklerin kendi buluşudur ve Çin'e M. 48 yılında Türkler tarafından sokulmuştur.*' ifadelerini belirtmiştir (Çağatay, 1978, 124-126).

Ünlü Türk Astonomu ve Meteoroloji Bilgini Fatin Gökmen 'Türklerde Takvim', 'Türklerde Heyet ve Takvim' adlı eserlerinde, On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nin Çin takviminden iki yüz yıldan daha fazla bir geçmişinin olduğunu belirterek ve Türklere has bir takvim olduğunu savunmuştur (Çağatay, 1978, 126).

On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nde bir gün çağ adı verilen 12 eşit bölüme ayrılmıştır. Günümüzde iki saatlik bir zaman dilimi bir göre bir çağa denk gelmektedir. Bir çağın sekizde biri yani 15 dakikalık birim 'Keh' ya da 'Geh' olarak adlandırılmıştır. Gün gece yarısı ile başlamaktadır. Bu bölümlenme dışında günü 10.000 eşit dilime bölen ve her birine 'Feng' ya da 'Fen' denilen bir başka bölümlenme daha vardır (Turan, 1941, 27).

On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nde 12'li Devre'den başka bir de 10'lu Devre vardır. Bu iki devrenin birleşiminden 60'luk, 60'luk 3 devrenin de birleştirilmesinden 180 yıllık başka bir devre daha oluşturulmuştur.

12 yıllık sürekli bir devrim halinde bulunan bu takvim sisteminde her yıla farklı hayvan isimleri verilmiştir. Ayrıca takvime verilen isimlerin zaman zaman uğur getirip getirmeyeceği de öngörülmüştür. Takvimin oluşumunda yıl, ay ve günlerin adlandırılmasında Totemizm inancının da etkisi bulunmaktadır (Ülgen,?, 8-9).

2.4.2.2.2. Hicri Takvim

622 yılında Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından Mekke'den Medine'ye göçünün başlangıç kabul edildiği bir takvim sistemidir.

Hicri takvimin ortaya çıktığı zamanlarda Arabistan coğrafyasında farklı tarih tespit ve tayinleri yapılmıştır. Bazı yıllar, o dönemde yaşanan hadislerin veya önemli dini-siyasi olayların adını almıştır. Zira Hz. Muhammed'in hicrete çıktığı yıla 'Senetü'lEmr', Veda Haccı'nın yapıldığı yıla 'Senetü'l Veda' adı verilmiştir (Yüçetürk, 1981, 44). Bu dönemde takvim sistemleri düzenlenirken hac ayının sabitlenmesi ve haram aylarının uzatılması adına 2 veya 3 yılda bir olacak şekilde 12 aylık takvime 13. ek bir ay eklenmiştir (Akgür, 1993, 67). İslamiyet'in kabulü ile birlikte Kur'an-ı Kerim'in kutsal kitap olarak indirilmesi bu takvim sisteminin geçerliliğini yitirmesine sebep olmuştur. Çünkü Tevbe Suresi'nin 36. ve 37. Ayetinde ay sayısı açıkça 12 olarak belirtilmiştir.

Müslümanların farz olan dini ibadetlerinin vakitlerinin belirlenmesinde kullanılan Hicri Takvimde 1 yıl 12 aydan oluşmaktadır. Bu aylar sırasıyla; Muharrem, Safer,

Rebiülevvel, Rebiülahir, Cemaziyelevvel, Cemaziyelahir, Receb, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır (Aydüz, 2013, 54).

Hicri-Kameri takvim Ay esaslı bir takvimdir. Her kameri ay 29,5 gün, her kameri yıl 354 gün olarak kabul edilmiştir. Takvimde 6 tane 30 gün, 6 tane de 29 gün süren ay bulunmaktadır. Osmanlı döneminde hangi ayların 30, hangi ayların 29 gün süreceği Ay'ın fazlarına göre Şeyhülislam tarafından belirlenmiştir. Ancak gerçek kameri ay 29,5 günden 44 dakika, 3 saniye daha uzun olduğundan 12 kameri ayın belirlediği kurumsal kameri yıldan 8 saat 48 dakika 36 saniye daha uzundur. Bu hata 30 yılda 11 gün, 18 dakika olacağından doğruluğunu sağlamak adına 30 yıl boyunca 19 adet 354 gün süreli ve 11 adet 355 gün süreli sene oluşturulmaktadır. 355 günlük senelerin son ayına 1 gün ilave edilerek, 2400 senede bir, takvime bir gün eklenerek takvimin doğruluğu sağlanmaktadır (Veren, 2009).

2.4.2.2.3. Rumi Takvim

Türklerin çok fazla sayıda takvim sistemleri kullandıkları bilinmektedir. Türkler Hicri takvim yanı sıra kökeni Julien Takvimi'ne dayalı olan Rumi Takvim'i de kullanmışlardır. Bu takvim Bizans-Ortodoks geleneğinden Osmanlılara geçmiş ve tarım gelirlerinin vergilendirilmesi için kullanılmıştır. Yılbaşı 1 Mart olan takvim, Hicri takvim ile aynı yılda başlatılır. Ancak iki takvim arasında 11 günlük fark vardır (Aydüz, 2013, 54). İki takvim arasındaki bu fark mali işlerde birtakım aksaklıklara neden olduğu için 20 Temmuz 1677 yılında, Baş Defterdar Hasan Paşa'nın teklifi ile her 33 senede 1 sene atlanmak şartıyla, 1087 Hicri Şemsi Yılı (1676) 'Siviş Yılı (Atlanan Yıl, Tedavül)' sayılmış ve mali kayıtlar da bu esasa göre düzenlenmeye başlanmıştır (Unat, 2004, 19).

Ülkemizde Rumi takvim, Hicri 1256 (Miladi 1840) yılından itibaren resmen kullanılmaya başlanmıştır. Rumi takvimin başlangıcı 1917'de, sayısal olarak kullanımı da 1926'da bırakılmıştır.

2.4.2.2.4. Celali Takvim

Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkim olduğu coğrafyada (İran) Hicri takvimin yanında Yezdicurt takvimi de kullanılmıştır. Bu takvime göre aylar 30 gün, 1 yıl ise 360 gün

olarak hesaplanmıştır. Günümüz takviminin 365 gün sürmesinden dolayı bu takvime 5 gün eklenmektedir. Selçuklular, Yezdicurt takviminin mali işlerde çok sıkıntı yaratmasından dolayı Sultan Melikşah'ın emri ile İsfahan Rasathanesi'nde yeni takvim çalışmalarına başlamışlardır. Bu çalışmalarda Ömer Hayyam başta olmak üzere Meymün b. Necib el Vasiti, Abdurrahman Haris, Ebü'l Muzaffer İşfizari ve Muhammed Hazin yer almışlardır (Akgür, 1993, 257).

Takvimin başlangıç tarihi H. 9 Ramazan 471/ M. 15 Mart 1079'dur. Yeni yıl Zic-i Uluğ Bey'in verdiği bilgilere göre Güneş'in Koç Burcuna gelmesi ile başlamaktadır. Yani Celali Takvimi 21 Mart ekinoksunda öğle vakti başlamaktadır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1993, 257-258).

Celali takvimdeki hata payları hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Şirazi, 1340 sene 1 gün, Uluğ Bey ise 3770 senede 1 gün hata payı olabileceğini hesaplamışlardır (Sarton, 1975, 760). Celali takviminde hesaplanan hata payının neredeyse günümüz hesapları ile aynı olması, şimdiki kullandığımız takvim sisteminin olmaması durumunda kullanılabilir en uygun takvim sistemidir.

2.4.2.2.5. İlhanlı Takvimi

Celali Takvim üzerinde yapılan bazı değişiklikler yeni bir takvim sistemi oluşturulmuştur. Bu takvim sisteminde yılbaşı 21 Mart ekinoksu, yani Nevruz'dur. Takvim, güneş yılını esaslı olup, başlangıç tarihi 16 Temmuz 622'dir. Günümüzde İran ve Afganistan'da kullanılmaktadır.

2.4.2.2.6. Miladi Takvim

Hız. İsa'nın doğumunu başlangıç kabul edip, Güneş yılı esasına göre düzenlenmiş bir olan takvim sistemidir. Bu takvim sistemini Mısırlılar bulmuş olsalar da Yunan ve Romalılar geliştirmişlerdir. Takvimin ilk hali Julien (Jülyen) Takvimi adıyla M.Ö 46 yılında Roma İmparatoru Jullius Cesar tarafından geliştirilmiştir. Ancak günümüzdeki şekli 1580 yılında Papa 8. Gregorius tarafından düzenlenerek verilmiştir. Bu takvimde yıl 365 gün 5 saat 49 dakika olup, dönencel yıldan 11 dakika olan bir sapma miktarı hesaplanmıştır. Bu sapma, ileriki yıllarda 10 günlük bir sapmaya neden olmuştur. Yine Papa 8. Gregorius tarafından bir düzenlemeye gerekli görülerek takvime 10 gün daha

eklenmiş, 4 Ekim 1582 olan gün 15 Ekim 1582 olarak kabul edilerek yılbaşı 1 Ocak tarihine olarak belirlenmiştir. Miladi takvimde her 4 yılda Şubat ayı 29 gün sürer ve bu yıla artık yıl adı verilir (Aksu, 2018, 297).

Takvim-i Garbi adı altında Gregoryen takvim sistemi Türkiye’de 21 Şubat 1917 tarihinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. 26 Aralık 1925 tarihli ve 698 Sayılı ‘Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun’ ile resmen miladi takvime geçilmiştir. Bu kanun ile Hicri 1342 Ocak ayının ilk günü 1926 olarak değiştirilmiş, takvimin başlangıcı olarak Hz. İsa’nın doğumu esas alınmıştır (Aksu, 2018, 399).

2.4.2.2.7. Halk Takvimi

İnsanlar yeryüzünde görüldükleri andan itibaren hayatta kalmanın pratiklerini öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu pratikler zamanla çoğalarak bir sistematik içerisinde düzenlenme mecburiyetini de getirmiştir. Kuşkusuz bu mecburiyetin en önemli unsuru zamanı bölümlenme ve hayatı bu sistematığe göre şekillendirmek olmuştur.

İnsanlar ilk takvim sistemlerinin geliştirilip kullanılmasından itibaren bilime (ilkel, basit bilim) yönelmişlerdir. İnsanların tarih içerisinde sürekli olarak bilimle içli dışlı olması sözlü kültür unsurlarından anlaşılmaktadır.

Anadolu’da insanlar hayatlarını düzenlerken kronolojik sistemler geliştirerek bilimsel çalışmalar ışığında geçmişlerini ve geleceklerini organize etmişlerdir. Nitekim bu organizasyonda takvimlerin önemi çok büyüktür. Medeniyetler tarafından geliştirilmiş, geniş coğrafyalarda kullanılan bilimsel takvimler yanında günümüzde özellikle kırsalda hala aktifliğini sürdüren halk takvimleri arasında ilk takvim sistemlerinin atası niteliğindedir.

Halk takvimi, yöre insanların uzun yıllar boyunca gözlemledikleri, yaşamlarında kullandıkları hatta yaşamlarını öğrendikleri ve tecrübe ettikleri bu öğretilere göre düzenlenmiş kültürel bir mirastır. Başka bir deyişle halk takvimi, insanın doğal ortamdan öğrendiği bilgileri, doğal olgu ve olaylar ile toplumsal, dini, siyasal, eğitsel, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlar arasında ilişkilerin kurularak coğrafi unsurlarla kombine edilmiş bir yaşam pratiği fenomenidir. Aynı zamanda halk takvimi, çoğu

zaman meteorolojik olaylar ile ilişkilendirilen, halkın hava tahmini ve iklim bilgisinin en kalıplaşmış halidir.

Halk takvimlerindeki zamanı noktalama veya bölümlenmeler bazen periyodik olarak ardalanan doğal süreçler, dini tören ve ritüeller, toplumsal hayatı ilgilendiren önemli olaylar ve bunların diğer toplumlarla olan ilişkileri, toplumsal bir reform, önemli şahsiyeti bulunan bir kişinin ölümü gibi bir olaya bağlı olarak da ortaya çıkmaktadır (Erginer, 1984, 22).

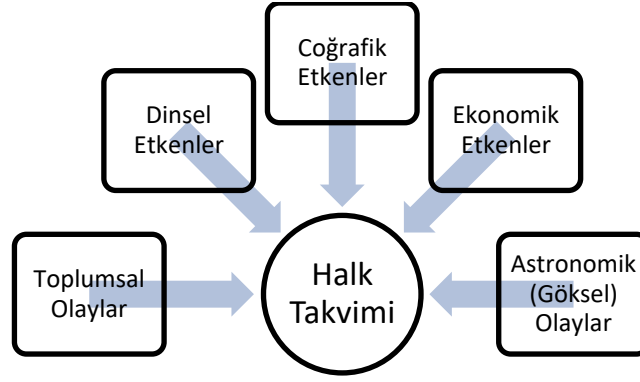
Halk takvimi Rumi Takvim esasına dayanmaktadır fakat yöreden yöreye değişiklik göstermesi sebebiyle adlandırmalar yapılırken Hicri Takvimin izlerini de taşımaktadır. Halk takvimi ile Miladi Takvim arasında 13 günlük farkın olması, takvimde yaşanan önemli günlerin aşağı yukarı 3-5 gün erken veya geç olmasına sebep olmaktadır.

Halk takvimi pratikte ekonomik faaliyetlere göre üretilmiş olsalar da esas temelini iklim oluşturmaktadır. İklim tiplerinin farklı olması halk takvimlerindeki unsurların farklı algılanmasına ve adlandırılmasına neden olmuştur. Halk takvimi insanlar arasında Çoban Hesabı, Sayılı, Ana-Baba Hesabı, Eski Hesap ya da Hesaplı olarak da bilinmektedir.

Sıcaklık verileri ile halk takvimi verileri karşılaştırıldığında aralarında bir uyum olduğu gözlemlenmiştir.

2.4.2.2.7.1. Halk Takvimlerinin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler

Halk takvimlerini oluşturan faktörlerden en önemlisi coğrafi ortamdır. Çünkü coğrafik etkenler beşeri faaliyet ve unsurların tümünü sınırlandırıp etkileyen unsurdur. Bu kapsamda halk takvimlerinin oluşumunu etkileyen faktörleri aşağıdaki şekil ile ilişkilendirmek mümkündür.

ŞEKİL 7:Halk Takviminin oluşumunu etkileyen faktörler

2.4.2.2.7.1.1. Coğrafik Etkenler

2.4.2.2.7.1.1.2. Coğrafi Ortam

İnsanın içerisinde yaşadığı doğal ortam fiziki coğrafya unsurlarından oluşmaktadır. Jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik ve biyolojik ortam insan hayatını etkileyen ve sınırlandıran önemli unsurlardır. Bu kadar önemli olan ortam elbette ki halk takvimine doğrudan yansımıştır.

2.4.2.2.7.1.1.3. İklim Koşulları

İklim koşulları ve mevsimler insan yaşamı için hayati bir öneme sahiptir. Çünkü her türlü ekonomik faaliyet doğrudan iklime ve mevsime bağlıdır. Avlanacak bir hayvanın üreme ve göç zamanları, yetiştirilen tarım ürününün ekimi ve hasadı gibi dönemlerin bilinmesi bu bilgilerin halk takvimine uyarlanmasıyla daha kolay olmaktadır. Aynı zamanda Türklerin konar-göçer hayat sürmeleri doğa ile mücadele edebilmek adına halk takvimini bilmeyi ve kullanmayı zorunlu kılmıştır.

2.4.2.2.7.1.2. Ekonomik Etkenler

Halk takvimlerinin temelinde yöre insanının uğraştığı ekonomik faaliyet etkili olmaktadır. Toplumsal yapıyı belirleyen ekonomik uğraş, bu uğraşlar çerçevesinde kümelenmiş uygulamalar ve inanç sistemleri doğrudan halk takvimlerine yansımıştır. Döl tokumu, Koç katım törenleri, çift ayı, göç ayı gibi isimlendirmeler bu yansımayı destekler niteliktedir.

2.4.2.2.7.1.3. Toplumsal Olaylar

Toplumların tarihlerinde iz bırakan önemli savaşlar, galibiyetler, antlaşmalar, inkılâplar ve değişen yönetim sistemleri halk takvimleri halk takvimlerine yansılar.

2.4.2.2.7.1.4 . Astronomik (Göksel) Olaylar

Şaman geleneğinden beri Gök cisimleri Türklerin ilgisini daima çekmiş, birtakım rit ve ritüeller oluşturmuşlardır. Esasında bilimsel takvimlerin oluşum mekanizmasını oluşturan takvim sistemleri gibi halk takvimleri de göksel olaylardan etkilenmiştir. Anadolu’da Ay ve Güneş tutulmaları, yıldızların dizilimi, Ay’ın şekilleri insan yaşamı için yol gösterici olmuştur.

2.4.2.2.7.1.5. Dinsel Etkenler

İslam öncesi şaman inançları, İslami temellere dayanan kutsal günler ile hac dönemleri, diğer dinler ile etkileşime girilerek oluşturulmuş inanç ve gelenekler halk takvimini şekillendirmiştir.

2.4.2.2.7.2. Halk Takviminde Sayılı Günler

Anadolu, üzerinde yaşayan birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu ev sahipliğinde en önemli rolü tarım olan Anadolu’da doğayı bilmek, anlamlandırmak ve önlem almak, insanları birtakım gözlemlere itmiştir. Birtakım gözlemlere dayalı olarak oluşturulan halk takvimi, beraberinde yıl kavramının parçalara ayrılması esasını oluşturmuştur.

Anadolu’da yöre insanı halk takvimini uygularken yılı ikiye ayırmaktadır. Bir yılın sıcak ve soğuk dönemler olarak ikiye ayrılması geleneğinin Keldaniler’den Bizans aracılığı ile Anadolu’da yaşayan medeniyetlere miras olarak kaldığı ileri sürülmektedir (Dirican, 1999). Ancak Divan-ı Lügati’t Türk’te ‘öd’ kelimesi mevsim; ‘ulug ay’ yaz ortası; ‘yay’ ilkbahar-yaz; ‘yaygaru’ yaza doğru; ‘yazıkmak’ yaz olmak; ‘keregü’ kışlık ev; ‘kış’ kış ifadelerinin yer alması (Veren, 2020, 73) yılın sıcak ve soğuk dönem veya mevsimler şeklinde ayrılmasının kaynağının daha farklı olduğunu göstermektedir.

Yılın bölünmesi yıldızlar ile de alakalıdır. Arapça’dan Türkçe’ye geçen ‘kasım’

kelimesi, eski Türk geleneğindeki ‘biçin’ kelimesinin çevirisi olarak, ‘yılı ikiye bölen’ anlamına gelen ‘ülker’ kelimesinin de –ül kökünden geldiği değerlendirilmektedir(Boratav, 1984).

Halk takviminde sayılı günler, güneşin burç değiştirmesi sonucu havada meydana gelen değişmelere göre oluşturulmuş sayısı ve süresi belli olan, yılın sıcak ve soğuk olmak üzere ikiye ayrılması esasına dayanan özel günlerdir. Sayılı günleri oluşturan en önemli etken, yaşanılan yörenin coğrafi özellikleri ile ekonomik ve sosyal faaliyetlerdir.

Halk takviminde bir yıl soğuk ve sıcak dönemlerin esas alınması ile birlikte ‘Kasım Günleri’ ve ‘Hızır Günleri’ olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

ŞEKİL 8:Halk Takviminde Kasım ve Hızır Günleri

Kasım günleri (Rüz-1 Kasım) toplam 180 (Şubat ayının 28 sürmesi durumunda 179) olarak hesaplanmıştır. Kasım günlerinin İlk kış devresi kasım, zemheri ve hamsin olmak üzere 135 günden oluşmaktadır. Bu 135 günlük ilk kış devresi oldukça soğuk geçmektedir. Esasında ‘Sayılı Gün’, ‘Hesaplı’, ‘Ana-Baba Hesabı’ (Türker, 1943, 15), ‘Sayılı Hesaplı’ (Erginer, 1984, 53)denilen kavram(lar) da bu üç evreden oluşan dönem için kullanılmaya başlanıp daha sonra genel bir hal almıştır. İlk kış devresini tamamlayan 45 günlük İkinci kış devresi de Nevruz (21 Mart) ile başlayıp 6 Mayıs (Hıdırellez) ile son bulan bir dönemdir. Bu dönemde sayılı günler bulunmakla beraber bu günlerin tamamı için ‘Mart Dokuzu, Leylek Kışı, Kocakarı Soğukları’ gibi isimler de verilmektedir.

Tablo 2*Kasım ve Hızır Günleri İçerisindeki Sayılı Günler*

KASIM GÜNLERİ	TARİH⁵	HIZIR GÜNLERİ	TARİH
Kasım Günlerinin başlaması	8 Kasım	Hızır Günlerinin Başlaması	6 Mayıs
Pastırma Yazı	1-14 Kasım	Hıdırellez	6 Mayıs
Karakış	11-12 Aralık	Doğu Rüzgârları	7-8-9 Mayıs
Kış Gün Dönümü	21 Aralık	Mevsimsiz Soğuklar	11-13 Mayıs
Zemheri / Erbain	21 Aralık-31 Ocak	Filizkıran Fırtınası	16-17 Mayıs
Karancalos Fırtınası	14 Ocak	Kokulya Fırtınası	19-10 Mayıs
Kış Şiddeti Fırtınası	25 Ocak	Ülker Fırtınası	21 Mayıs
Ayandon Fırtınası	28 Ocak	Kabak Meltemi	30 Mayıs
Zemheri/ Erbain Sonu Fırtınası	30 Ocak	Filizkıran/Engirkıran Fırtınası	3-5 Haziran
Balık Fırtınası	31 Ocak	Ülker Doğumu Fırtınası	10-12 Haziran
Hamsi Fırtınası	1-3 Şubat	Yaz Gün Dönümü	21 Haziran
12 Gün Arası	25 Ocak-6 Şubat	Kızilerik Fırtınası	27-28 Haziran
Hamsin	1 Şubat-21 Mart	Yaprak Fırtınası	1 Temmuz
Kümes Hayvanlarının Çiftleşme Vakti	3 Şubat	Samyelleri	3-7 Temmuz
Ağaç Dikme Vakti	6 Şubat	Çark Dönümü	9-11 Temmuz
Kuşların Çiftleşme Vakti	18 Şubat	Eyyam-u Bahur/Yanar	31 Temmuz-8 Ağustos
Cemreler	20 Şubat 27 Şubat 5-6 Mart	Yanar	1-8 Ağustos
Leyleklerin Gelme Vakti	28 Şubat	Samyellerinin Sonu	23-25 Ağustos
Ağaçlara Su Yürümesi Vakti	6 Mart	Çıra	31 Ağustos
Bağ Budama ve Aşı Vakti	9 Mart	Mihrilcan Fırtınası	31 Ağustos-2 Eylül
Berdelacz/ Kocakarı Soğukları	11-17 Mart	Bıldırcın Geçimi Fırtınası	5-7 Eylül
Husum Fırtınası	12 Mart	Küçük Mihrilcan Fırtınası	7-8 Eylül

⁵ Tarihler Miladi Takvim esaslıdır. Halk takviminde göre Rumi takvimdeki karşılıkları için 13 gün geriden hesaplanmalıdır.

Kırlangıçların Gelme Vakti	17 Mart	Çaylak Fırtınası	13 Eylül
Hamsin Sonu	20 Mart	Büyük Mıhrılcan	14-15 Eylül
Nevruz	21 Mart	Haç	15-22 Eylül
Mart Dokuzu	21 Mart	Güz Başlangıcı	23 Eylül
Kozkavuran Fırtınası	22-23 Mart	Gün Dönümü	23 Eylül
Çaylak Fırtınası	26 Mart	Kestane Karası Fırtınası	28 Eylül
Dokuzun Dokuzu	30 Mart	Turna Geçimi Fırtınası	30 Eylül
Çaylakların Gelme Vakti	30 Mart	Koç Katımı Fırtınası	4 Ekim
Bahar Yağmurları	2 Nisan	Yaprak Dökümü Fırtınası	7-9 Ekim
Çiçeklerin Açması	3 Nisan	Meryemana Fırtınası	14-15 Ekim
Kırlangıç Fırtınası	8 Nisan	Yağmur Mevsimi	16 Ekim
Lalelerin Çiçek Açma Vakti	15 Nisan	Kırlangıç Fırtınası	17-18 Ekim
Kuş Fırtınası	16-18 Nisan	Kozkavuran Fırtınası	18 Ekim
April Beşi	18 Nisan	Bağ Bozumu Fırtınası	21-22 Ekim
Şeşinin Beşi	18-23 Nisan	Suların Soğuması	25 Ekim
Sitte-i Sevr	21-26 Nisan	Balık Fırtınası	28-29 Ekim
Arıların Oğul Verme Vakti	26 Nisan	Ağaç Budama Vakti	31 Ekim
Serçelerin Yavrulama Vakti	29 Nisan	Kuş Geçimi Fırtınası	2 Kasım
Çiçek Fırtınası	4-5 Mayıs		

Kaynak: (Saatli Maarif Takvimi, 2022) , (VEREN, 2009)

Kasım Günlerinin Başlaması: 8 Kasım gününe denk gelmektedir. Bu tarihten itibaren kış mevsimi başlamaktadır. 6 Mayıs'ta sona ermektedir.

Pastırma Yazı: 1-14 Kasım arasında mevsimsiz sıcakların yaşandığı dönemdir. Sıcaklık ortalamaları bu dönemde 5 ila 7 derece artmaktadır. Gündüzleri çok sıcak, geceleri soğuk olan bu dönem sıcaklık dalgalanmaları sebebiyle pastırma yapımında önemli olduğu için bu şekilde isimlendirilmektedir. Fukara yazı olarak da bilinmektedir.

Karakış: 11-12 Aralık'ta başlayıp yaklaşık 10 gün süren soğuk ve yağışlı bir dönemdir.

Kış Gün Dönümü: 21 Aralık solstisine denk gelen gündür. Bugünde güneş ışınları Güney Yarım Küre'ye en dik açı düşerken Kuzey Yarım Küre'ye en eğik açı ile düşmektedir. Bugünde aydınlanma çemberi kutup dairelerinden teğet geçmektedir. Bugünde Kuzey Yarım Küre'de kış, Güney Yarım Küre'de yaz başlangıcıdır. Bu tarih Kuzey Yarım Küre'de en uzun gecenin yaşandığı gün olmasından dolayı, bugünden sonra gece süreleri kısaltmaya başlamaktadır. Gün dönümü olarak adlandırılmasının sebebi budur.

Zemheri/Erbain: 21 Aralık-31 Ocak arasında kalan, şiddetli soğukların yaşandığı dönemdir (Başuğur, 1996); (Erginer, 1984); (Veren, 2009); (Bulut vd., 2013).

Zemheri, Aralık sonu ve Ocak ortalarını kapsadığı için (Rumi) mevsim geçiş dönemidir. Sonbahardan kış ayına geçildiği için bu dönemde sıcaklık dalgalanmaları yaşanmaktadır. Yerel takvimlerde Erbain olarak da bilinmektedir. Zemherinin ikinci haftasından sonra (7-8 Ocak) tarihlerinde oldukça sert esen Zemheri Fırtınası meydana gelmektedir (Veren, 2009, 181).

Zemheri Sonu Fırtınası: Zemherinin son günlerinde esen fırtınadır. Bu fırtınadan sonra kışın yarısının bittiğine inanılmaktadır.

12 Gün Arası: İlk 6 gününü zemheriden alan (25 Ocak), son 6 gününü de hamsinden alan (6 Şubat) 12 günlük, şiddetli soğukların yaşandığı bir dönemdir.

Hamsin: 1 Şubat-21 Mart arasındaki, zemheriden sonraki 45 günlük bir dönemdir. Özdemir ve Bozyurt (2006)' a göre ise 31 Ocak-21 Mart arasında yaşanan 50 gün süren bir dönemdir.

Kasım günlerinin ilk kış devresinin son dönemidir. 21 Mart tarihinde sona ermektedir. Arapça'da beş anlamına gelirken aynı zamanda Büyük Sahra Çölü'nden Akdeniz'e doğru esen sıcak yerel bir rüzgârın da adıdır.

Cemreler: 20, 27 Şubat ve 5 Mart tarihlerinde sırasıyla havya, suya ve toprağa düştüğüne inanılan bir doğa olayıdır. Kelime anlamı ‘ateş, ateş parçası, kor, köz’ olan cemre genellikle baharın gelişinin habercisidir.

Yer yüzeyi atmosferden dünyaya gelen direkt güneş ışınları ile değil Güneş'ten yansıyan ışınların yere çarpıp tekrar atmosfere dönmesi ile yani yerden yansıyan ışınlarla ısınmaktadır. Güneşli bir bir günde atmosferin alt tabakasından geçen güneş enerjisi yer yüzeyi tarafından absorbe edilerek ısınmaktadır. Gazların yoğunluğu yer yüzeyinde daha az olduğu için absorbe olayının bir kısmı yer yüzeyine daha yakın olan katmanlarda olup atmosferin alt tabakaları alttan üste doğru ısınmaktadır. Kısaca halk inanışlarının da cemrenin gerçekleşme sıralaması hava su toprak iken bu meteorolojik olarak toprak hava su şeklindedir (Korkut, 2004).

Berdelacz/ Kocakarı Soğukları: 11-17 Mart arasındaki soğuk günlerdir. Arapça’da ‘soğuk günlerin sonu’ anlamına gelmektedir. Sık duyulmuş bir rivayete göre bu soğuk günlerde bir kadın kazan yıkarken hava birden soğumaya başlamış. Aşırı soğuktan etkilenen yaşlı kadın soğuktan korunmak için kazanın içine girmiş ve orada donarak ölmüş. Bu yüzden bu soğuk günlere ‘Kocakarı Soğukları’ veya ‘Karıyı Kazana Tıkan Soğuklar’ adı verilmiştir. Anadolu’nun hemen her yöresinde anlatılan bu rivayetler çeşitlilik gösterse de hepsinin de esasında bu günlerde havanın çok soğuk olması bulunmaktadır.

Mart Dokuzu: 21 Mart gününe denk gelen bir dönemdir. Koç ve Keskin (2001) çalışmalarında ‘Babo günler’ olarak bilinmekle beraber şiddetli soğukların yaşandığı dönemdir. Erginer’e (1984) göre 21 Mart Rumi 9 Mart olduğu için bu isimle adlandırılmıştır. Anadolu’da ‘Nevruz’ olarak da bilinmektedir. Mart dokuzu kışın son evresidir. Mart dokuzu çıktıktan sonra artık kış şartları yaşanmamaktadır.

Dokuzun Dokuzu: 30 Mart gününe denk gelen soğuk, fırtına ve kar yağışı yapan bir gündür. Mart dokuzunda kar, fırtına ve soğuk olmazsa dokuzun dokuzunda olacağına inanılmaktadır.

Mart Otuzu: 9 Nisan tarihine gelen soğuk ve fırtına yapabilen bir gündür. Dokuzun dokuzunda olmayan kar ve fırtınanın mutlaka bugünde olacağına inanılmaktadır.

April Beşi: 18 Nisan gününe denk gelen şiddetli soğukların yaşandığı bir gündür. Bugünde meydana gelen şiddetli soğuk ve fırtına yaşanması sebebiyle, özellikle kırsal alanlarda yaşayan yöre insanları tarafından önlem alınması gerektiği bilinmektedir. Havanın yeni ısınmaya başladığı dönemde sıcaklık değerlerinin aniden düştüğü, sıcaklık dalgalanmasının fazla olduğu bir dönemdir. Bu günlerde sert poyraz esmekte, kar ve tipiden dolayı ağaçlar ve meyve bahçeleri zarar görmektedir.

Sitte-i Sevr: 21-26 Nisan tarihleri arasında yaşanan 6 günlük bir dönemdir. Bu günlerde güneş boğa burcuna girmektedir. Bu günlerde hava karasızdır, ani sıcaklık değişimleri yaşanabilmektedir.

Hızır Günlerinin Başlaması: 6 Mayıs'a denk gelen gündür. Bugünde 180 günlük Kasım günleri son bulmakta ve 186 günlük Hızır günleri başlamaktadır. Bugün Hıdırellez inancı ile birlikte 'yaz başlangıcı' olarak kutlanmaktadır.

Yaz Gündönümü: 21 Haziran solstisinin yaşandığı gündür. Bugünde güneş ışınları Güney Yarım Küre'ye en eğik açı düşerken Kuzey Yarım Küre'ye en dik açı ile düşmektedir. Bugünde aydınlanma çemberi kutup dairelerinden teğet geçmektedir. Kuzey Yarım Küre'de yaz, Güney Yarım Küre'de kış başlangıcıdır. Bu tarih Kuzey Yarım Küre'de en uzun gündüzün yaşandığı gün olmasından dolayı, bugünden sonra gündüz süreleri kısaltmaya başlamaktadır. Gün dönümü olarak adlandırılmasının sebebi budur.

Eyyam-ı Bahur: 31 Temmuz-7 Ağustos arasındaki 'yerden yükselen buhar' anlamına gelen (Erginer, 1984, 111) yılın en sıcak günleridir. 'Yanar' olarak da bilinmektedir. Eski Mısır takviminde 'Sirius Takımyıldızı'nın etkisinin görüldüğü dönemdir. Bu günler aşırı sıcak olduğu için özellikle Güneş radyasyonuna bağlı cilt hastalıklarının artabileceği inancı yaygındır.

Çıra: 31 Ağustos tarihine denk gelen gündür. Yazın sonu ile güzün başına denk geldiği için hava gündüz sıcak olsa da geceleri serinlemeye başlamaktadır. Bugünlerde basınç farkından dolayı küçük çaplı fırtınalar yanında bazen de yağmur görülmektedir.

Küçük Mihrilcan: 25 Ağustos tarihlerine denk gelen günlerdir. Bu dönem birkaç gün sürmekte ve yazın son rüzgârları esmektedir. Farsçada sonbahar anlamına gelen

Mihrilcan Eski İranlılar için çok önemli bayramlardan biridir, 6 gün boyunca kutlanmaktadır. Eski İran'da mevsimler yaz ve kış olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Daha geçmiş dönemlere ait efsaneler de ise Feridun'un Dahhâk'ı melekler yardımıyla yendiği gün olmasından dolayı bayram olarak kutlanmaktadır. Bundan dolayı bugüne Vefa Sultanı adı verilen Mihrilcan adı verilmiştir (Bozkurt, 2020, 38).

Büyük Mihrilcan: 14-15 Eylül tarihlerine denk gelen, Küçük Mihrilcandan sonraki dönemdir. Küçük Mihrilcana göre büyük göre daha soğuktur.

Haç: 22-15 Eylül tarihlerine denk gelen, fırtınalı ve soğuk olan günlerdir. 'Kestane Karası ve Turna Geçimi' adı verilen fırtınaları bugünde görülmektedir.

2.4.2.7.2.3. Halk Takviminde Mevsimlik Bayramlar

Halk Kültürü tarihsel süreç içerisinde hiçbir zaman durağan olmamış daima dinamikliğini korumuştur. Çünkü tarihsel süreç içerisindeki her toplum birbirini etkilemiştir. Dinamik olarak sürekli olarak değişen ve gelişen halk kültürü, teknik ve teknolojik anlamda üstün olan topluluklarda unutulmaya yüz tutmuş olsa da yarı göçebe ve kırsal topluluklarda hala kullanılmaktadır. Halkın uzun yıllar deneyimleyip kuşaktan kuşağa aktardıkları bu bilgiler yanında, bu inançlar etrafında şekillenen ritüellerde bulunmaktadır. Bu ritüeller coğrafik ekonomik, dinsel birçok etki altında şekillenmiş, bir kısmı tamamen yok olmuş bir kısmı da günümüze kadar uzanmayı başarmıştır.

Tabiat ve iklim etkilerini en baskın olduğu milletlerden bir de Türklerdir. Türkler tarih içerisinde Orta Asya'nın çetin coğrafya özellikleri içerisinde kendilerine özgü yaşama ve inanç şekilleri ile bazı mevsimlik bayramlar oluşturmuşlardır. Türklerin temel uğraşları hayvancılık olduğu için hayvana dayalı inanç ve bayramlar önemli kültürel değerlerdendir. Aynı zamanda Orta Asya'nın sert iklimi özellikle kış dönemlerinde Türkler için oldukça zor geçmekteydi. Çetin geçen kışın ardından baharın hissedilmesi Türklerde özgürlük algısı uyandırdığı için bahar mevsiminin bayram olarak kutlanması oldukça olağan bir durumdur.

2.4.2.7.2.3.1. Nevruz

Kökeni Farsça olan, nev (yeni) ve ruz (gün) kelimelerinin birleşiminden türemiş bir kelime olan Nevruz, 21 Mart ekinoksuna denk gelen gündür. 21 Mart günü matematik coğrafyada eksen eğikliği sonucunda ortaya çıkan ekinoks tarihlerinden biridir. 21 Mart ekinoksunda güneş ışınları ekvatora dik açı ile düşmektedir. Aydınlanma Çemberi bu tarihte kutup noktalarına teğet geçtiği için tarihte dünyanın her yerinde 12 saat gece 12 saat gündüz yaşanmaktadır. Bu tarih, Kuzey yarım kürede ilkbahar Güney Yarım Kürede ise sonbahar başlangıcıdır.

Nevruz, arkaik dönemden günümüze kadar gelen Orta Asya Türk boylarında, Balkanlar, Ortadoğu ve hatta Hindistan gibi toplumlarda kutlanmaktadır. İlk defa nerede ve nasıl oluştuğu hakkında kesin bir yargıya ulaşılamamıştır. Çünkü her toplumda Nevruz algısı kendi kültür ve değerleri ile yorumlanmıştır (Kutlu, 2001).

Nevruz Türkler arasında İslamiyet'ten önce de kutlanan bir bayram olma özelliği taşımaktadır. İslamiyet'ten önce ozanların şiirler söyledikleri bir tören iken İslamiyet'ten sonra dini gerekçeler de eklenerek Nevruz anlayışı daha farklı olarak algılanmış ve kutlanmıştır.

21 Mart günü hemen birçok toplumda yılın ilk günü ve ilkbaharın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. İran mitolojisinde tanrının dünyayı yarattığı gün, Hz. Âdem'in torunu Cem'in Azerbaycan'a geldiği gün, Hazreti Ali'nin doğduğu gün, Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın evlendiği gün 21 Mart'a denk gelmekte ve bugün bu toplumlarda bayram olarak kutlanmaktadır. Anadolu'da Bu bayrama Nevruz-i Sultani, Mart Dokuzu, Sultan Nevruz, Nevruz, Navruz gibi isimler verilmektedir.

2.4.2.7.2.3.2 Hıdırellez

Rumi 23 Nisan Miladi 6 Mayıs'a denk gelen gündür. Kışın bitişi ve yaz başlangıcı olarak kutlanan Hıdırellez Hızır ve İlyas sözcüklerinin türetilmesi ile oluşmuştur. Hızır mutasavvıfların yorumlarına göre veli iken ilahiyatçılara göre nebidir (Yüce, 2012, 254). İlyas ise daha silik bir şahsiyet olarak çoğu zaman isim olarak anılmaktadır. Hıdırellezde Hızır ile havanın, İlyas ile de suyun efsunlanması temsil edilmektedir (Çay, 1990, 16).

Halk takviminde yılı yaz ve kış olmak üzere ikiye bölen Hıdırellez inancı, Anadolu'nun hatta Türk ve diğer toplumların en genel olan kültürel değerlerinden biridir. Halk takviminde sayılı günleri birbirinden ayırmak için kullanılan hıdırellez günü yani Miladi 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar olan süre Hızır Günler (Sıcak Günler), 8 Kasım'dan 6 Mayıs'a kadar olan süre ise Kasım Günler (Soğuk Günler) olarak adlandırılmaktadır.

2.4.2.7.2.3.3. Koç Katımı Bayramı

Ekonomik faaliyette hayvancılığın önem taşıdığı kesimlerde 1 ekim 20 Kasım arasında gerçekleştirilen Koç katımı hayvancılık törenlerinden biridir. Aylar öncesinden koyunlardan seçilen koçlar davul, zurna ve büyük bir festival eşliğinde tekrar koyunların arasında bırakılmaktadır.

2.4.2.7.2.4. Halk Takviminde Yağmur Yağdırma Törenleri

Yağmur evrensel bir öneme sahip olan, özellikle kurak yarı kurak iklimdeki ülkelerde kuraklığın şiddetli olduğu dönemlerde hayatın durma noktasına geldiği iklim elemanlarından kuşkusuz en önemli olanıdır. Dini, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda daima önemli olan yağmurun, kıt olduğu dönemlerde, belli uygulama ve ritüellerle yağacağı düşünülmektedir.

Geleneksel toplumlarda yağmur bolluk ve bereket anlamına gelirken; kuraklık ve kıtlık yaşanması Tanrı'yı kızdırmanın bir cezası olarak algılanmaktadır. Bu cezayı affettirmek için yağmur yağdırma törenleri veya yağmur duaları ile günahlardan arınma, tövbe etme, Tanrı'ya adaklar adama gibi ritüellerin tamamının kökeninde yağmura olan ihtiyaç bulunmaktadır.

Kuraklığın canlılar üzerindeki olumsuz etkisinin artması, insanları yağmur yağdırma törenlerine yöneltmiştir. Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve ritüellerin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu ritüellerde toplumların kültürel yapılarına göre çeşitlilik bulunmakla beraber dua ve büyü en yaygın olan uygulamalardır. Bu uygulamalar ile yağması geciken yağmurun yağması sağlanarak, kıtlığın ve kuraklığın biteceğine inanılmaktadır.

Yağmur duası genellikle, teknik ve teknolojik yeterliliğin sınırlı olduğu, yağmur dışında sulama suyu imkânı bulamayan kesimlerin dini inançlar çerçevesinde yağmur yağması için yaptıkları temennilerin bütünüdür.

Türkiye’de yağmur yağdırma törenleri hemen her yörede görülmektedir. Çünkü Türkiye, konumu itibari ile yarı kurak bir iklime sahiptir. Türkiye’de yağmur yağdırma törenleri daha çok dua temelli olup, yetişkinler ve çocuklar üzerinden yapılan ritüellerle iki farklı kesimce yapılmaktadır. Yetişkinlerin yaptığı dualar genellikle müftü, imam, hoca gibi bir din adamının başkanlığında yapılmaktadır. Çocukların masum oldukları ve dualarının mutlaka kabul edeceği kanısı, yağmur dualarında çocukların aracılık etmesine sebep olmuştur. Eğlencenin daha çok ön planda olduğu çocuk yağmur dualarında, başkan olarak tayin edilen çocuk eşliğinde birtakım ritüeller gerçekleştirilmektedir.

2.5. HALK METEOROLOJİSİ

2.5.1. Meteorolojinin Kısa Tarihçesi

Tarihsel süreç içerisinde insanlar daima doğaya gözlemlemiş ve bu gözlemler doğrultusunda gündelik hayatta kullanacakları doğada kalmalarını sağlayacak kurallar ve ilkeler oluşturmuşlardır. Zira İlk insanların avcılık ve toplayıcılık tarım gibi uğraşları onları sahalarını tanımaya bu sahalarda gerekli önlem ve tedbirler önceleri almaya itmiştir. İnsanların doğal gözlemleri ile ulaştıkları ilk bilgiler kuşkusuz hava olayları ile ilgili olanlardır. Çünkü sürekli olarak değişen hava olayları insanlarda merak uyandırmış, bu olayların periyodik olarak tekrar etmesi ise bu bilgilerin öğrenimini ve gerekliliğini ortaya koymuştur.

Doğa karşısında savunmasız olan ilk insanlar tecrübeleri sonucunda elde ettikleri gündelik bilgiler ile hava tahminleri yapmaya başlamıştır. İlk hava tahminleri M.Ö 650 yılında Babiller tarafından bulut, hale gibi meteorolojik bilimsel optiklere dayalı olmuştur. İlkel de olsa ilk hava tahminleri günümüzdeki meteoroloji biliminin temelini oluşturmuştur. Bilimsel bir disiplin olarak meteoroloji; atmosfer kartlarını atmosferde meydana gelen olaylara inceleyin iklim elemanları (sıcaklık nem basınç yağış)

konularında rasatlar aracılığı ile hava tahmini yapan bir bilim dalıdır (Atalay, 2004, 302).

Neolitik Dönem ile başlayan tarım, hava olayları ile sıkı bir ilişki içinde olduğu için tarımla uğraşan toplumlarda, meteorolojiye ayrı bir önem verilmiştir. Mısır ve Mezopotamya'da hava ve sulama ile ilgili bilgi ve tedbirler din adamları tarafından hazırlanmıştır (Uslu, 1968, 126). Yunanistan'da Zeus yağmur ilahı olarak yer almış, Babillerde papazlar hava olaylarını daha önceden tahmin etmeye çalışarak astrometeorolojinin temellerini atmışlardır.

Aristo kendi gözlemleri ve elde ettiği diğer bilgileri sonucunda meteoroloji sistematik bir hale getirmiştir. Ayrıca 'Meteorologica' adlı eser, ilk meteoroloji kitabı olmakla birlikte, 42 kısımdan oluşan bölümleri ile önemli bir meteoroloji öğretim kitabıdır (USLU, 1968, 128).

6. yy'da Yunanlı Anaximander rüzgâr, bulut ve yıldırım ile ilgili araştırmalar yapmış M.Ö 461-377 yılları arasında yaşayan Hipokrates ilk tıbbi klimatolojiyi yazmıştır. Hipokrates, havanın insan hayatı üzerindeki etkileri fikrini ileri süren ilk bilim insanı olarak kayıtlara geçmiştir.

Romalılar zamanında İspanya'da yaşayan bir köylü, meteoroloji ve fenolojik bilgilerden oluşan ilk köylü kitabını yayımlamıştır.

1505 yılında yayımlanan 'Hava El Kitapçığı' ve Reynman tarafından yayımlanan 'Köylüler İçin Pratik El Kitabı', meteoroloji ve tarım hakkında değerli bilgiler içermektedir. Reynman'ın kitabı 60 defa basılarak Fransızca, İngilizce gibi birçok dile çevrilmiş, 19. yüzyılda bile kullanılmıştır. Reynman'den Sonra Yazılan bir diğer halk kitabı da 1700 yıllarında yazılmış olan 100 yıllık takvim ismini eserdir. Kitap astrolojiye istinaden hava tahminleri yapan bir eser olmakla birlikte 200 defa Almanca olarak basılmış ve Moritz Knauer'e kadar ulaşmıştır (1613-1664). Knauer, Litctenfels Langheim Manastırı'nda hava durumu ve bunların canlılar üzerindeki etkilerine yönelik bir kitap yazmıştır. 1934 yılında Pastor, tarihi Eski Yunanlılar'a kadar dayanan, köylülerin kendilerine has fenolojik gözlemlerine göre oluşturdukları hava tahminleri ve meteorolojik inanışları derleyerek bir eser yazmıştır (Uslu, 1968, 127).

Yüzyıllar boyunca hava durumu bilgileri teknolojik ve kişisel gözlemler ile sınırlı kalmıştır. Rönesans'ın sonunda bu fenolojik ve gündelik bilgilerin yetersiz kalması ve daha fazla bilimsel bilginin gerekli olduğu düşüncesi ile birlikte hava tahminleri yapabilecek aletlerin tasarımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu girişimlere yönelik icat edilen ilk alet nem ölçme amacıyla Nicholas Cusa (1401-1464) tarafından icat edilen higrometredir. Higrometre'yi, Galileo Galilei tarafından 1592'de icat edilen termometre ile Evangelista Toricelli tarafından 1643'de icat edilen barometre takip etmiştir.

Meteorolojik alet icadının hız kazanması ile birlikte meteorolojik gözlem ve veri üretimi hızlanmış, 19. yüzyılda telgrafın icadı ile birlikte üretilen verilerin paylaşımı ve iletimi kolaylaşmıştır. 1854'te ilk meteoroloji istasyonu İngiltere'de kurulmuş, 1860'da yıllarda eşzamanlı verilerin kombinasyonu ile birçok gözlem ve verinin analizi sinoptik hava tahminini doğurmuştur. 1920'li yıllarda radyosonde⁶nin icadı ile hâlihazırda kullanılan küresel meteorolojik gözlem ağlarında ciddi ilerlemeler kaydedilmiş, üretilen veriler bilgisayar modelleri ile birlikte daha kullanışlı ve bilimsel hale getirilmiştir. Günümüzde meteorolojik bilgiler tamamen bilimsel yöntemler ile birlikte toplanarak ulusal ve uluslararası işbirliği içerisinde yürütülmektedir.

2.5.2. Türkiye'de Meteoroloji

Türkiye'de Selçuklular döneminde ve Osmanlı Devleti'nde rasathaneler kurulmuş olsa da buralarda genellikle astronomik gözlemler yapılmıştır. Bu dönemdeki en ünlü rasathaneler Uluğbey ve Ali Kuşçu'nun kurmuş olduğu rasathanelerdir. Ali Kuşçu 1450 yılında Semerkant rasathanesini Kuran Uluğbey'in öğrencisidir. Ali Kuşçu, Türk tarihinin ilk matematik ve astronomi profesörü unvanına sahiptir.

Ali Kuşçu'nun ölümünden sonra Osmanlı Devleti'nde astronomi ve meteoroloji alanlarında ciddi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Tanzimat Dönemi ile birlikte İstanbul, Tekirdağ, İzmir, Trabzon, Kudüs gibi şehirlerde hem özel hem de kamu emrinde olan birçok meteorolojik rasathane yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde

⁶Troposferdeki iklim elemanlarının değerlerini belirlemek için donatılmış, elde edilen verileri radyo sinyalleri aracılığı ile meteorolojik istasyonlara gönderen ölçüm aletidir. Radyosondeler bir balon aracılığı ile atmosferin 18. kilometresine kadar taşınmaktadır. Balon, yukarı taşınım esnasında belli parametre verilerini (RAOB) sürekli olarak kaydetmektedir.

meteorolojinin kurumsallaşma çalışmaları Kandilli Rasathanesi'nin kurulması ile 1867 yılında başlamıştır. Bu dönemde başlayan kurumsallaşma çalışmaları ancak Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde tamamlanmıştır. Kandilli Rasathanesi Rasathane-i Amire ismi ile Aristide Coumbary sorumluluğunda kurulmuştur. Bu dönemde rasathaneler genellikle Varna, Rodos, Kavala, Selanik, İstanbul, Beyrut gibi Liman ve Ticaret bölgelerinde yapılmıştır. 1869'da Berlin, Petersburg ve Tiflis'in rasat bilgileri telgraf aracılığı ile alınmış ve bu bilgiler meteorolojik verilerle değerlendirilerek hava tahminleri yapılmıştır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2022).

Kandilli rasathanesinin bir yangın sonucunda tamamen yanmasıyla meteorolojik çalışmalara son verilmiş 1910 yılında rasathanenin kurulması için Profesör Mehmet Fatih Gökmen görevlendirilmiştir. Bu dönemde İstanbul'da yapılan hava tahminleri Posta Telefon ve Telgraf İdaresi ile Demiryolları idaresine bildirilerek kullanım alanı genişletilmiştir. Uçakların savaşta kullanılması, hava araçlarının gelişmesi ve sabit balonların kullanılması ile birlikte 1915 yıllarında bir meteoroloji teşkilatı kurulması gündeme gelmiş ve Ekim 1915'te bu teşkilat kurulmuş, çalışmalar hız kazanmıştır. Kurulan meteoroloji istasyonlarında Alman alet ve cihazları kullanılmıştır (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2022).

22-25 Nisan 1918 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan meteoroloji Kongresi ile birlikte deniz, savaş, eğitim ve tarım bakanlıklarına bağlı olan meteoroloji istasyonları tek bir çatı altında toplanmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında Meteoroloji Enstitüsü (Rasadat-ı Cevviye) Tarım Bakanlığı'na bağlı olarak Ankara'da faaliyetlerine başlamıştır. 936 yılında Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nün kurulmasına yönelik Başbakanlık kararlar Müdürlüğü'nün 6-3727 sayılı yazısı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulmuştur. 27 madde ve 10 geçici maddeden oluşan Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü Kuruluş Kanunu 10 Şubat 1937 tarih ve 3127 Sayı ile kabul edilmiştir. Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü'nün kurulmasından birkaç yıl sonra II. Dünya Savaşı'nın çıkması genel müdürlük için önemli bir tecrübe olmuş ve bu dönemden sonra meteorolojik çalışmalar ivme kazanmıştır. 2 Kasım 2011 tarih ve 28103 sayılı resmî gazetede yayınlanan 657 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile

adı Meteoroloji Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2022).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 1957'de 6967 sayılı kanun ile Tarım Bakanlığı'na, 2021 yılında ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlanmıştır.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü bünyesinde, 16 bölge müdürlüğü bulunmakla birlikte 16. Bölge müdürlüğü 3 Nisan 2021'de kurulmuştur.

2.5.3. Halk Meteorolojisi

Göçebe, yarı göçebe ve kıyı bölgelerde yaşayan teknik yetersizlik içinde doğal koşullara bağımlı olan topluluklarda hayatta kalmanın ilk şartı doğayı, doğal süreçleri tanıyıp bu kurallara göre önceden önlem almaktır. Bu tür toplumlarda özellikle atmosferik olayları tanımak hayati önem taşımaktadır. İnsanların atmosfer olaylarını yüzyıllar boyunca gözlemleyerek deneyimlemiş olmaları hava tahminlerinde hata oranını en aza indirmiştir. Bulut, hale gibi optik atmosfer olaylarının gözlemlenerek yapılan hava tahminlerine dayalı olarak gelişen fenomen, halk meteorolojisi olarak adlandırılmaktadır.

Anadolu'da yaşayan yarı göçebe ve kırsal kesimde birincil ekonomik faaliyetler ile uğraşan yöre insanlarını, ilkel-geleneksel yöntemler sonucunda hava tahminleri konusunda oldukça uzmanlaşmıştır. Bu tahminler Anadolu'da bölge ve bölümlere göre isimlendirme konusunda çeşitli gösterse de detayda çoğunluğu benzerdir.

Halk Meteorolojisinde hava tahminlerinin 3 farklı grupta incelenmesi mümkündür:

1. İklim elemanlarına dayalı hava tahminleri: Nem, rüzgâr, basınç, bulutlar, yağış.
2. Astronomik cisimlere dayalı hava tahminleri: Ay, güneş, yıldızlar.
3. Canlılara dayalı hava tahminleri: Hayvanlar, bitkiler, insanlar.

2.6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Türkiye’de yerel coğrafya ile ilgili çalışmaların sayıları oldukça azdır. Fakat günümüzde bu konu ile ilgili yöresel bazda araştırmalar mevcuttur.

Yürüdü (2009) ‘Coğrafya Eğitiminin Öteki Yüzü’ isimli makalesinde coğrafyanın fiziki yönü dışında bir de yerel yönünün bulunduğundan bahsedilmiştir. Coğrafyanın yerel coğrafya yüzü ile insanların doğayı daha iyi anlayacağına dikkat çekerek Türkiye’de ve diğer ülkelerde, coğrafyaya verilen önemi kıyaslayarak eleştirilerde bulunmuştur.

Öner (2018) ‘Yerel Coğrafya Ve Öğretimi’ isimli makalesinde ulusal ve uluslararası ölçekte yerel coğrafya ve öğretimine yönelik, yerel coğrafya öğretimi ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmada yerel ve yerellik konuları üzerinde durularak yerel coğrafyanın tanımı yapılmıştır. Yerel coğrafya konusunda yurtiçi ve yurtdışı alanyazında sınırlı sayıda çalışmaların olduğu dikkat çekmiş, yerel coğrafyanın oldukça ihmal edildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak yurtdışında yerel coğrafya öğretimi konularında yapılan çalışmalarının öğrencilere çok sayıda faydası olduğu kanısına varılmıştır. Bu bağlamda ilgili branşlardaki öğretmenlere bu konu ile ilgili eğitimlerin verilmesi ve Eğitim Fakültesi ders ve eğitim programlarında yerel coğrafya eğitimi ile ilgili ders ve konuların işlenmesi gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

Güner ve Şimşek (1998) ‘İğdir’da Halk Takvimi Ve Halk Meteorolojisi’ isimli makalesinde yılın yerel bölümlenmesi belirli günler ve kutlamalar etrafında şekillenen halk takvimi ve halk meteorolojisi üzerinde durulmuştur. Çalışmaya göre bir yıl Hızır ve Kasım günleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kasım günleri 21 Aralık gündönümü ile başlayıp 21 Mart 9 Mart Nevruz kutlamaları ile sona ermektedir.

Özdemir ve Bozyurt (2006) ‘Afyonkarahisar Takviminin Sıcaklık Verileri İle Karşılaştırılması’ isimli makalesinde halk takvimini ve oluşmasında etkili olan faktörleri açıklayarak bir yılı, soğuk olarak bilinen Kasım günleri ve sıcak dönemi olarak bilinen Hızır günleri olmak üzere iki bölümde incelemiştir. Bu iki ana dönem içerisinde bulunan sayılı günleri açıklayarak, bu sayılı günlerin tarih ve sıcaklık verileri ile Afyon ilinin günlük ortalama sıcaklık verileri karşılaştırılarak bu özel günleri aylara göre ortalama sıcaklık grafiğinde yorumlamıştır. Sonuç olarak halk

takvimi ve ortalama sıcaklıklar arasında tutarlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu değerlerin ve sayılı gün tarihlerinin batıdan doğuya doğru gidildikçe farklılaştığı saptanmıştır.

Kazancı (2010) 'Öğrenme Açısından Yerel Coğrafya Bilgi: Artova Örneği' isimli yüksek lisans tezinde Artova yöresinde halkın yerel coğrafya bilgisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu yörede yaşayan insanların fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya bilgileri ile zaman ve halk takvimine dayalı yerel coğrafi bilgileri sorgulanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin gelecek kuşaklara aktarılması noktasında, Sosyal Bilgiler derslerinin aktif olarak kullanılması gerektiğine vurgular yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

Alacahan (2016) 'Otantik Öğrenmede Yerel Coğrafi Bilgi Ve Halk Takvimi' isimli yüksek lisans tezinde Aydın ili Efeler ilçesine bağlı olan Karahayıt'ta yaşayan insanların yerel coğrafi bilgi çerçevesinde iklim, rüzgâr yönü, halk takvimi, hava tahminleri ve zaman ile ilgili kavramlar açıklanarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada bu bilgilerin yeni nesillere aktarılmasının tespiti amacıyla 10-13 yaş aralığındaki okuyan çocuk nüfus üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Sonuç olarak yerel coğrafi bilgi aktarımının oldukça yavaş olduğu ve yeni nesillerin bu bilgileri neredeyse hiç duyup bilmediği kanısına varılmıştır. Yerel coğrafi bilginin yeni nesillere aktarılabilmesi için uygun ortamlar yaratılması, öğretmen-veli iş birliğinin sağlanması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Yıldırım ve Tarım (2014) 'Yerel Ağızlarda Coğrafi Kavramlar: Aksaray İli Örneği' isimli makalesinde yörede kullanılan coğrafi söylemlerin Aksaray ilindeki yöresel karşılıklarına yer verilmiştir. Çalışmada, toplanan verilerin yeni nesillere aktarılmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Ertüre (1977) 'Takvimlerimizdeki Klimatolojik Verilerde İstanbul Meteorolojik Gözlem Bulguları Arasındaki İlişki' isimli makalesinde sayılı günlerin Türkiye'de çok uzun bir geçmişinin olduğu ve bu sayılı bugünlerden oluşan klimatolojik bir tablonun oluştuğunu belirtmiştir. Çalışmada halk takvimi yerine takvim klimatolojisi tabiri kullanılmıştır. Takvim klimatolojisi verilerinin aletsel gözlem sonuçları ile karşılaştırılarak bu bilgilerin bilimsel bir temele dayanıp dayanmadığı çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Sonuç olarak, takvim klimatolojisi ile aletsel gözlem

sonuçları arasında bir paralellik bulunmakla birlikte bu takvim gerçek bir singularite⁷ özelliği göstermektedir.

Koç ve Keskin (2001) ‘Uzunköprü’de Halk Takvimi ve Sıcaklık İlişkisi’ isimli makalede, Uzunköprü’de halk takvimi ve sıcaklık özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada, takvimlerdeki sıcaklık ile halk takvimindeki sıcaklık, soğuk dönem ve sıcak dönem olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçların karşılaştırılması yapılarak yıl, Hızır Günleri ve Kasım Günleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çalışmaya göre halk takvimindeki dönemler ile sıcaklık verileri arasında belirgin bir uyum olduğu ortaya konmuştur.

Deniz, Diker ve Çetinkaya (2017), ‘Somut Olmayan Kültür Ögesi Olarak Yerel İklim Bilgisi ve Halk Takvimi: Safranbolu’da (Karabük) Bir Saha Araştırması’ isimli makale çalışmasında Safranbolu’da somut olamayan kültürel değerlerden birisi olan yerel coğrafya bilgisi ve bunun sonucunda oluşan halk takvimi incelenmiştir. Safranbolu’da yaşayan halkın yerel coğrafya bilgisi görüşme tekniği ile ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen görüşmeler sonucunda Safranbolu’da iklim ekseninde yaşanan durumların ve yerel isimlendirmelerin özellikle tarımsal faaliyetler ile belirlendiği ve sonuçta bu doğrultuda sayılı günler çerçevesinde halk takviminin şekillendiği tespit edilmiştir.

Balcı (2018), ‘Hayat Hikâyelerindeki Coğrafi Bilgi: Sözlü Coğrafya’ isimli makalesinde, yaşlı insanların hayat hikâyelerindeki coğrafi söylemleri, bunları nasıl kullanıp yorumladıklarını oraya koymuştur. Araştırma sonucu elde edilen veriler gök cisimlerine, vakit isimlendirmesine, ekonomik faaliyetlere, iklimsel ilişkilere, yerleşme tarzlarına göre kategorilere ayrılarak literatür ile karşılaştırılmış, aynı zamanda bu verilerin gen nesillere aktarılıp aktarılmadığı/aktarılamadığı, nedenleri ile birlikte tartışılmıştır.

Demir (2012), ‘Trabzon Yöresi’nde Zaman, Halk Takvimi ve Sayılı Günler’ adlı makalesinde, Trabzon yöresinde yaşayan insanların zaman algısı kapsamında gelişen ve değişen halk takvimini detaylı bir şekilde incelemiştir. Çalışmada, zaman söylemleri gün, hafta, ay ve sayılı günler olarak tek tek halkın dilindeki şekli ile ifade

⁷ Yıllık eğrilerde görülen sapmalar

edilmiştir. Sayılı günlerle ilgili halk hikâyeleri de açıklanarak yerel coğrafyanın özümsemesinde ve hayatın her alanında kullanılmasında önemi olduğuna vurgu yapılmıştır. Sayılı günlerden biri olan Mart Dokuzu'nda eve ilk gelen kişi ya çok uğurludur ya da çok uğursuzdur. Eğer kişi eve uğur getirirse her sen aynı kişi eve ilk girecek kişi olarak seçilir ve bu kişiye hediyeler, ziyafetler verilir.

Kara Düzgün (2014), 'Giresun Halk Takvimi, Sayılı Günler ve Bunlara Bağlı İnanış ve Uygulamalar' isimli makalesinde halk arasında sıkça kullanılan halk takvimi unsurlarına yer vermiştir. Çalışmada günümüz takvim sistemlerinden farklı olan halk takvimindeki aylar, yılın en soğuk dönemleri ve en sıcak dönemleri halk dili ifade edilmiştir. Ayrıca halk takviminin sanayileşme ile birlikte tarımdan uzaklaşma nedeniyle unutulmaya başlandığı da ifade edilmiştir.

Veren (2009), 'Yazılı Kaynaklarda Anadolu'da Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi' isimli kitabı halk takvimi ve meteorolojisi alanından yapılmış olan en kapsamlı kitap olma özelliği taşımaktadır. Kitapta Anadolu'daki halk takvimi çok geniş kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca kitapta Anadolu dışındaki bazı Türk ve kardeş topluluklarda halk takvimine de yer verilerek Anadolu ile farklı yanları ve benzerlikleri ortaya konmuştur. Eserin bir diğer en önemli özelliği ise coğrafik kökenli olan tüm dini ve mevsimlik bayramların konuya dahil edilmesidir. Nevruz, hıdırellez gibi mevsimsel bayramların yörelere göre hangi ritüellerle kutlandığı da ele alınmıştır. Kırsal kesimde hayvancılığın baskın ekonomik faaliyetlerden biri olması sebebiyle Koç Katımı, Saya Bayramı, Döl Törenleri gibi Çoban Bayramları da halk takvimi ve meteorolojisi ile ilişkilendirilerek detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Sümbüllü (2018) 'Halk Meteorolojisi Ekseninde Bir Melheme Örneği' isimli makalesinde yağmur, kar, dolu gibi yağışların meydana gelmesi, Ay ve güneş tutulmaları, Ay'ın evreleri yıldırım, şimşek, şiddetli rüzgâr gibi doğal olaylarından hareketle gelecekte meydana gelebilecek olay ve durumlardan haber vermeyi amaç edinen melhemeleri incelemiştir. Halk takvimi etrafında şekillenen bu melhemeler, uzun süreli gözlemler sonucunda insan hayatını şekillendiren unsurlardır. Çalışmada iklim bilgisi konularında temel başvuru kaynakları olduğu ve halk takvimi ekseninde hala masum bir şekilde yaşamaya devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kızılcıoğlu&Önal (2008) 'Beşeri Sistemler Öğrenme Alanında Yerel Bakış Açısının Önemi Ve Etkinlik Önerileri' isimli makalesinde, yerel bakış açıları yönünden ihmal edilen Ortaöğretim Coğrafya Öğretim Programı'nda, yerel ortama yönelik coğrafya beceri ve aktivite önerilerine yer verilmiştir. Söz konusu programların coğrafya beceri ve yerel ortam temelli ortaöğretim hacminin genişletilmesi ile nitelikli coğrafya eğitimi sonucunda yerel coğrafya bilgisinin gelişmesine neden olacağı belirtilmiştir.

Bulut vd. (2013) 'Artova Yöresinde (Tokat) Yerel İklim Bilgisi Ve Halk Takvimi' isimli makalesinde yerel coğrafya bilgi kapsamında Artova'da yaşayan yöre halkının yerel iklim bilgisi incelenmiştir. Çalışmada yöre insanların esen rüzgârlar, bilinen sayılı günler, hava tahmin yöntemleri gibi verilerine başvurulmuştur. Sonuç olarak yerel iklim bilgisi ve halk takviminin yaşatılması gerektiği ve bu elemanların Coğrafya ve Sosyal bilgiler derslerinde konu olarak müfredata dahil edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Ayrıca yerel iklim bilgisinin genellikle yaşlı grupta yer aldığı ve bu bilgilerin kayıtlara geçmesi için bu konudaki araştırma sayısının artırılmasına dikkat çekilmiştir.

Diktaş (2019) 'Isparta Yöresinde Halk Takvimi Ve Takvimsel Uygulamalar' isimli yüksek lisans tezinde halk takviminin oluşmasında iklim ve ekonomik faaliyetler üzerinde durularak Isparta halk takvimi oluşturan sayılı günler ve diğer olaylara yer verilmiştir. Tezin son bölümünde Isparta halk takvimindeki yufka yapımı gibi kış hazırlıkları ile yerel rüzgâr adlandırmaları, doğa olaylarının yerel takvime yansımaları, atasözü ve efsanelere yer verilmiştir. Sonuç olarak elde edilen yerel coğrafi bilgi kültürünün yeni nesillere aktarılması gerektiği belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma genel olarak nitel araştırma modeline göre yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre nitel araştırma 'gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların gerçek ve bütüncül bu şekilde ortaya konmasına yönelik olan araştırma türüdür.'

Ekiz'e (2020) göre '*nitel araştırmanın en önemli özelliği üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açıları ile araştırılan olay olgu ve normların incelenmeye çalışılmasıdır.*' Araştırma esnasında araştırmaya katılanların dil, anlamlar ve kavramlar ile bunların araştırmacılar açısından ne ifade ettiğinin araştırılması nitel araştırmanın çalışma stratejilerinden biridir.

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre yürütülmüştür. Durum çalışması, en genel tanımı ile bir durumun derinlemesine çalışılıp betimlenmesidir.

Durum çalışması, deneysel çalışmalar gibi karşılaştırma yapmayıp, olayları keşfetmeye çalışmaktadır. Araştırmacı, olay ve davranışların kategorilerini tanımlamaya çalışmaktadır (Hancock & Algozzine, 2006).

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması, diğer çalışmalardan gerçek hayatta deneysel ya da tarama yöntemleri ile açıklanamayacak derecede müdahaleler içeren ve aralarında nedensel bağlantı olduğu varsayılan olayları açıklama ve tanımlama yönüyle ayrılmaktadır (Yin, 1984).

Durum çalışmalarında iyi bir araştırmacı, iyi sorular sormalı ve cevapları iyi yorumlayabilmelidir. Bu çalışma türünde kullanılan kaynaklar dokümanlar, arşiv

kayıtları, görüşmeler, direkt gözlemler, katılımcı gözlemleri ve fiziksel yapılar ile hikaye, film gibi durumlarla genişletilebilmektedir.

Yerel coğrafi bilgiler insanların hayat hikayelerinde ve belleklerinden gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Tezin öncelikli amacı olan yerel coğrafi bilgiye ulaşmada, gerçek hayata müdahale etmeden olayların ve durumların araştırılması gerekliliğinden dolayı bu araştırma modeli seçilmiştir.

Ayrıca çalışmada durum çalışması içerisinde doküman analizi tekniği de kullanılmıştır. Doküman analizi tekniği, resmi ya da özel olan tüm kayıtların toplanarak sistematik bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilerek analiz edilmesi esasına dayanan nitel veri toplama yöntemlerinden biridir (Ekiz, 2020, s. 78).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, saha çalışması olarak seçilen Kayseri sınırları içerisindeki tüm ilçe ve köylerde sürekli olarak ikamet eden kişiler oluşturmaktadır. Bu ilçeler ve ilçelere bağlı köylerde yaşayan insanlardan ulaşılabilirlik imkânına göre rastgele örneklem metodu ile 35 yaş ve üzeri devamlı ikamet eden 47 kişi seçilmiştir. Rastgele seçilen çalışma grubunun farklı meslek guruplarından seçilmesine dikkat edilerek her ekonomik faaliyet alanındaki yerel coğrafi bilgi ve kullanım şeklinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Rastgele örneklem metodu kullanılacağı için çalışma grubunun meslek, yaş ve cinsiyet dağılımı özellikleri araştırma grubu bilgilerinde belirtilmiştir.

Tablo 3

Araştırmaya Katılanların İlçelere Göre Dağılımları

İlçeler	<i>f</i>
İncesu	5
Develi	3
Pınarbaşı	1
Sarız	2
Bünyan	4
Melikgazi	5

Kocasinan	4
Hacılar	3
Yahyalı	2
Talas	2
Felahiye	1
Yeşilhisar	1
Kayseri Dışında	14
Doğup Kayseri'de İkamet Edenler	
Toplam: 47	

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya 12 ilçeden 32 kişi (%68,0) ile Kayseri dışında doğup Kayseri'de ikamet eden 15 kişi (%31,9) katılmıştır. Kayseri'de doğup Kayseri'de yaşayanlardan 5 kişi (%10,6) İncesu ilçesinden; 3 kişi (%6,3) Develi ilçesinden; 1 (%2,1) kişi Pınarbaşı ilçesinden; 2 kişi (%4,2) Sarız ilçesinden; 4 kişi (%8,5) Bünyan ilçesinden; 5 kişi (%10,6) Melikgazi ilçesinden; 4 kişi (%8,5) Kocasinan ilçesinden; 6 kişi (%6,3) Hacılar ilçesinden; 2 kişi (%4,2) Yahyalı ilçesinden; 2 kişi (%4,2) Talas ilçesinden; 1 kişi (%2,1) Felahiye ilçesinden; 1 kişi Yeşilhisar ilçesinden araştırmaya katılmakla beraber Akkışla, Özvatan, Tomarza, Yeşilhisar ve Sarıoğlan ilçelerinden katılım olmamıştır.

Kayseri'nin büyük bir ticaret ve sanayi şehri olması günümüzde Kayseri'nin oldukça kozmopolit bir yapıda olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Kayseri dışında doğup Kayseri'de ikamet eden 14 kişiden 2'si (%14,2) Nevşehir; 9'u (%64,2) Yozgat; 1'i (%7,1) Antakya ve 2'si (%14,2) Sivas doğumludur.

Araştırmada, rastgele örneklem metodu ile seçilen 35 yaş ve üzeri 47 kişi ile görüşülmüştür. Araştırma grubunun 35 yaş ve üzeri kişilerden seçilmesi, çalışmanın kültürel bir kimlik taşıması sebebiyle unutulmaya yüz tutmuş değerlerin daha çok yetişkin ve yaşlı kişilerle sınırlı olduğu düşüncesi etkili olmuştur.

Tablo 4

Araştırmaya Katılanların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	f
Kadın	22
Erkek	25
Toplam: 47	

Tablo 3'e göre araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde, araştırma grubunun 22'si (%46,8) kadın, 25'i (%53,1) erkektir. Kayseri'de kapalı aile modelinin olması görüşme yapılmasının reddedilmesine sebep olmuştur. Özellikle kadınların oldukça muhafazakâr olması nedeniyle kadın katılımcı sayısı erkek katılımcı sayısından azdır.

Tablo 5

Araştırmaya Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Yaş Grubu	f
35-44	17
45-55	20
56 Ve Üzeri	10
Toplam: 47	

Tablo 4' göre araştırmaya katılanların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, 17 kişinin (%36,1) 35-44 yaş grubunda; 20 kişinin (%42,5) 45-55 yaş grubunda; 10 kişinin (%21,2) ise 56 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 6*Araştırmaya Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları*

Eğitim Durumu	F
Okur-Yazar	4
Değil	
Okur-Yazar	1
İlkokul (5 Yıl)	11
Ortaokul	15
Lise	11
Ön Lisans	3
Lisans	2
Toplam: 47	

Tablo 5'e göre araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, 4 kişinin (%8,5) hiç okuma yazma bilmediği; 1 kişinin (%2,1) hiçbir eğitim kurumuna gitmeden okuma yazma öğrendiği; 11 kişinin (%23,4) 5 yıllık ilkokul kademesini bitirdiği; 15 kişinin (%31,9) ortaokul kademesini bitirdiği; 11 kişinin (%23,4) lise kademesinden; 3 kişinin (%6,3) ön lisans; 2 kişinin de (%4,2) lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Okuma ve yazması olmayan kişiler genellikle 56 yaş üzeri grupta görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada öncelikle, Kayseri İl Meteoroloji Müdürlüğü'nden Kayseri iline ait sıcaklık, basınç ve rüzgâr, nemlilik ve yağış verilerine ulaşılmıştır. Nicel veri olarak Kayseri ilinin beşeri ve fiziki coğrafya verileri kullanılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda Kayseri ilinin iklimi, halk meteorolojisi ve halk takvimi ile ilgili nitel veri olarak konu ile alakalı geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Daha önceden bu konu ile ilgili yazılmış kitaplar, doktor tezleri, yüksek lisans tezleri, süreli dergi makaleleri, kongre, konferans ve sempozyum bildirileri ile ilgili konu hakkındaki web

sayfaları ve yerel internet siteleri ile il kütüphaneleri taranarak nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada nitel araştırma modeli içerisinde yer alan literatür taramasında, yerel coğrafya, yerel coğrafik söylemler, halk takvimi ve halk meteorolojisi konuları ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar incelenerek analiz edilmiştir. Ayrıca Kayseri Meteoroloji Müdürlüğü'nden alınan meteorolojik veriler ile halk meteorolojisi verileri karşılaştırılarak yerel coğrafi bilginin istatistiksel ve bilimsel izahı ile dayanakları temellendirilmiştir.

Çalışmada saha çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği araştırmaya katılanların davranışlarını, duygu, tutum ve hislerin, neyi neden yaptıklarının, davranışlarını yönlendiren etkenlerin ortaya çıkarılmasını sağlayan bir araştırma yöntemidir(Ekiz, 2020, s. 70).

Saha araştırmasında veri toplama aracı yöntemi olarak 'yarı yapılandırılmış görüşme tekniği' kullanılmıştır. Bu teknikte, araştırmacının önceden hazırladığı sorular araştırmaya katılanlara sorulur ancak, kişilere kısmi esneklik tanınmaktadır. Araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik ve alt soruları sorma özgürlüğüne sahiptir. Böylelikle araştırmaya katılanların cevapları açılarak detaylandırılmaktadır. Bu teknikte araştırmaya katılan kişilerin de araştırma üzerinde kontrolleri bulunmaktadır.

Saha araştırması için görüşme amacıyla seçilen kişilere açık uçlu sorular sorularak bir sonraki soru görüşmenin gidişatına göre doğaçlama devam ettirilmiştir. Görüşme esnasında kişilere baskı yapılmayarak doğal gözleme yapılmıştır. Görüşmede doğaçlama ön planda tutulsa da bilgi alınacak kişiyi konuya ısındırmak amacı ile ön sorular sorulmuştur.

Tablo 7

Görüşme Formu

KATILIMCIYA YÖNELİK SORULAR

1-ADI-SOYADI:

2-YAŞI:

3-DOĞUM YERİ

4-EĞİTİM DURUMU:

5-MESLEĞİ:

ARAŞTIRMAYA YÖNELİK SORULAR

1-Yaşadığınız yerde günün bölümleri, isimleri ve uğurlu olup olmadıkları hakkında neler biliyorsunuz?

2-Yaşadığınız yerde ay isimlerini nasıl adlandırıyorsunuz?

3-Ana-Baba hesabına göre sayılı günleri biliyor musunuz?

4-Yaşadığınız yerde hangi rüzgârlar eser?

5-Yaşadığınız yerde hava durumu ile ilgili nasıl tahminler yapıyorsunuz?

6-Yaşadığınız yerde doğa ve iklim (sıcaklık, nem, rüzgar, yağış) ile ilgili, belirli zamanlarda kutlanan özel günler var mı?

7-Yaşadığınız yerde iklim (sıcaklık, nem, rüzgar, yağış) ile ilgili atasözü, deyim, hikaye, masal, anlatı var mı?

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada literatür taraması sonucu elde edilen veriler belirli bir sistematığe göre analiz edilmiştir.

Saha çalışmasında veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan sorular aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formu, Yıldırım ve Şimşek'e (2005, 128) göre hazırlanan görüşme formunda olması gereken ilkelerden;

- Açık uçlu sorular sorma,
- Yönlendirmeden kaçınma,
- Odaklı sorular sorma
- Farklı türden sorular sorma,

- Kolay anlaşılabilir sorular sorma,
- Soruları mantıklı bir şekilde düzenleme ilkelerine göre hazırlanmıştır.

Çalışma evreni içerisinde görüşülen insanların yerel coğrafi bilgi bağlamında halk takvimi ve halk meteorolojisi bilgilerinin tespit edilmesi amacıyla çalışma grubuna 6 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir.

Çalışmaya katılan kişilere öncelikle araştırmanın amacı ile ilgili ön bilgiler verilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

Çalışmaya katılanların isim-soy isim, yaş, cinsiyet, meslek grubu ve doğum yerine ilişkin sorular sorularak çalışma grubunu tanımak ve istatistiksel olarak gruplandırmak amacıyla kaydedilmiştir.

3.5. Verilerin Yorumlanması

Araştırmada saha çalışması sonucunda elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak benzer cevaplar kuramsal çerçeveye uygun olarak gruplandırılmıştır.

Cevap grupları Microsoft Office Excel 2003 çalışma sayfasında düzenlenerek verilen cevapların frekans değerleri ile yüzdelik oranları hesaplanarak yorumlanmıştır.

İçerik analizi, saha araştırması olarak belirlenen merkezlerdeki 35 yaş ve üzeri kişilerle görüşme sonrasında yapılmıştır. Değerlendirme sonucu benzer kavramlar tespit edilerek araştırma merkezlerine göre istatistikî frekans değeri saptanmıştır. Elde edilen bulgular tablolara dönüştürülerek bilgilerin karşılaştırılması ve çakışma durumu incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan 47 kişiye ‘günlerin isimleri ve uğurları hakkında neler biliyorsunuz?’ sorusu yöneltilerek zamanın bölünüş şekillerinden olan gün isimleri ve bu günlerle ilgili olan ‘uğurlu-uğursuz gün’ kavramının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Tablo 8

Günün Bölümleri İle İlgili Verilen Cevaplar

Günün Bölümleri	F
Kuşluk	29
Sabah	47
Öğlen	47
İkindi	47
Dar Akşam	10
Akşam	47
Gece	18

Verilen Toplam Cevap: 245

Kayseri’de bir gün genel olarak, ‘kuşluk, öğlen, ikindi, dar akşam, akşam, gece olmak üzere daha küçük zaman parçaları ile ifade edilmektedir. Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan 47 kişinin tamamı bir gün için ‘sabah, öğle, ikindi, akşam’ bölümlenmesini ifade etmekte beraber 29 kişi (%11,8) kuşluk vaktinin günün ilk bölümü olduğunu belirtmiştir.

Kuşluk, sabahın en erken saatleridir. Sabah namazı vakti olarak da bilinmektedir. Kuşluk vakti uyanıp kapı ve pencereleri açmanın bolluk ve bereket getireceğine inanılmaktadır.

Kayseri’de öğlen vakti için farklı bir söylem ile karşılaşılmamış ancak bu vakit için ‘günün kızdığı vakit’ şeklinde nitelendirildiği tespit edilmiştir. Kaynak 23’e göre ‘tarla işi, bağ bostan işi gün kızmadan yapılır, gün kızdıktan sonra tarlaya giden kınanır’ ifadeleri, tarla işlerine sabah erken saatlerde başlanıp öğlen sıcağına kalmadan dönülmesi gerektiğini göstermektedir. Yöre insanı en sıcak anın genellikle öğleden sonra ile ikindiden önceki zamanı yani 13 ile 15 arasını belirtmiştir. Özellikle yaz mevsiminde bu saatlerin aşırı sıcak olduğunu belirtmek amacıyla ‘cıkırcıkırsıcak’ deyimini kullanılmaktadır (KK.31).

İkinci vakti, genellikle namaz vakti olarak bilinmektedir. İkinci vakti uyumak ve rüya anlatmak hayırlı değildir (Kaynak 7).

Dar akşam, ikindiden sonra Güneş’in yavaş yavaş batmaya başladığı zaman bölümüdür. İnsanların hızlandığı, hayvanların ahırlara çekildiği, Güneş’in batı yönünde kızılılık oluşturduğu, akşamdan önceki zamandır. Bu vakitte şeytanların serbest bırakıldığına inanılmaktadır. Ayrıca dar akşam köylerde sığırların otlamadan gelip evlerine dağıldığı hafif alacakaranlıklı vakittir (KK.47).

K12: ‘Şeytanlar dar akşama kadar zincire vurulur, akşam ezanı Allahukber dediği an şeytanlar koyrulur (serbest bırakılır). Eğer dar akşamdan sonra koşan çoluk çocuk olursa şeytan bunları yiter düşürür. Dar akşamdan sonra koşulmaz, haşerilik⁸ yapılmaz.

Kayseri’de akşam vakti, güneşin tam anlamıyla batıp havanın tamamen karardığı zaman biçimidir. Yörede akşam ile ilgili farklı söylem ve ifadeye ulaşılmamıştır.

Gece, genellikle gece yarısından itibaren başlayıp kuşluk vaktine kadar devam eden zaman bölümüdür. Yörede gece ile ilgili farklı söyleme rastlanılmamıştır.

⁸ Kayseri ağzında çocuklar için kullanılan yaramazlık, şımarıklık.

Kayseri’de gün isimlendirmelerinde bir değişiklik yoktur. Günler, pazartesi, Salı-salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi ve Pazar şeklindedir. Ancak günlerin uğurları insanların yaşamını etkileyerek gündelik işlerin sıraya konulması gerekliliğine neden olmuştur.

Tablo 9

Günlerin Uğuru İle İlgili Verilen Cevaplar

Günlerin Niteliği	Günler	F
Uğurlu Günler	Pazartesi	4
	Cuma	28
Uğursuz Günler	Salı	3
	Cumartesi	1
	Çarşamba	2
Verilen Toplam		
Cevap: 38		

Tablo 9 incelendiğinde, 32 kişi uğurlu günler ile ilgili cevap vermekle birlikte bunlardan 4’ü (%10,5) Pazartesi gününü uğurlu olarak bildiğini belirtmiştir.

Pazartesi haftanın ilk günüdür. Kaynak 3: ‘*Eskiden pazartesi günü sele⁹lerle çamaşırları, melefe¹⁰leri çok akan köy çeşmesine götürüp tokaç¹¹lardık.*’

Pazartesi günü cumadan sonra mübarek olarak kabul edilen bir gündür.

Tablo 9 incelendiğinde 3 kişi (%7,8) Salı gününü, günler arasındaki uğursuz gün olarak kabul etmektedir. Önemli işler bugüne denk getirilmez, ertelenir. Erteleme imkânı olmayan işlerin çok fazla uzayacağına inanılmaktadır.

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 2 kişi Çarşamba gününü uğursuz olarak kabul etmeler birlikte, hafta ortası olması sebebiyle genel temizlik günü

⁹ Sepet, kova.

¹⁰ Nevresim, yastık yorgan yüzü.

¹¹ Çamaşır yıkarken kullanılan, tahtadan yapılmış yassı tokmak.

olduğunu ifade etmiştir. Ancak bugünde dikiş özellikle de yorgan yapılmaz. Bununla ilgili, KK.9: *'Bir bayramın ilk günü bir de Çarşamba günü yorgan köpünmez, ölüsünün üstüne örtülür derler. Yorgan köpürken kullanılan iğne kadının ölen çocuğunun ayağına batar'*(KK.31).diyerek bu günde dikiş işlerinin hayırlı olmadığı inancını belirtmiştir. Çarşamba gününün uğursuz sayılmasındaki en önemli etkenin dikiş işlerinin hayırsızlık getireceğine olan inançtır.

Perşembe gününün uğuru ile ilgili yörede herhangi bir söyleme rastlanmamıştır.

Cuma günü, İslam dininde bayram günü olarak kabul edildiği için Kayseri'de de en uğurlu ve en mübarek olan gündür. Tablo 9 incelendiğinde 28 kişi ise (%73,6) Cuma gününün mübarek gün olduğunu ve günlerin en mübarek olduğunu söylemiştir. Kayseri'de önemli törenler; nişan, düğün, mevlit olayları Cuma gününe denk getirilir. Bununla ilgili Kayseri'nin birçok yerinde düğün Cuma günü erkeklerin Cuma namazından sonra dua ve edip yemek yemeleri ile başlamaktadır. Ayrıca Cuma günü ölen kişinin mübarek insan olduğuna inanılmaktadır.

Cumartesi günü, 1 kişiye (%2,6) göre uğursuz sayılan günlerdendir. Kaynak 41 *'bu günde ölenleri zebani yer'* diyerek *'Bazarbazarbaz gelir, bazartesi tiz gelir, Salı sallanır gelir. Çarşamba çullanır gelir, Perşembe halim, Cuma ehabım, cumartesi baş düşmanım'* şeklinden söylediği tekerleme ile cumartesi gününün kötü ve uğursuz olduğunu belirtmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Kayseri'de aylar 'ana-baba hesabı' (KK.28), 'parmak hesabı'(KK.29, KK.7)veya 'anam babam usulü' (KK.31)şeklindedir isimlendirilen bir takvim çerçevesinde hesaplanmaktadır. Bu hesaplama yöntemi Rumi takvim esaslarına göre belirlenmektedir. Günümüz takvimi (miladi takvim), Rumi takvimden 13 gün ileridedir. Örneğin halk takvimine göre 10 Mart, günümüz takvimine göre 23 Mart'a denk gelmektedir (KK.34, KK.28).

Tablo 10

Ayların İsimleri İle İlgili Verilen Cevaplar

Aylar	Verilen Cevaplar	F
Aralık	Karakış	6
Ocak	Zemheri/Zahmarı	7
Şubat	Gücük	8
Mart	DölTöküm Ayı	1
Nisan	April/Abrul	11
Mayıs	Günlük Mayıs	1
	Dokuz Ögünlü Mayıs	1
Haziran	Yayla Ayı	2
Temmuz	Yay Ayı	1
	Yaz Ayı	1
Ağustos	Harman	9
	Orak Ayı	2
Eylül	Güz	5
Ekim	Orta Güz	1
Kasım	Son Güz	1
	Koç Ayı-Seç Kat Ayı	1
	Verilen Toplam	
	Cevap: 58	

Araştırmaya katılan 47 kişiye ‘yaşadığınız yerde ayları nasıl isimlendiriyorsunuz’ sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda Kayseri’de bir ay, batıda hilalin görülmesi ile başlayıp bitmektedir. Tablo 8 incelendiğinde yörede yıl, Karakış (Aralık) ayı ile başlayıp Son Güz (Kasım) ayı ile bitmektedir.

Karakış kışın başladığı ancak şiddetli soğukların henüz yaşanmadığı bir aydır. Çalışmaya katılan kişilerden 6’sı (%10,3) Aralık ayını karakış olarak isimlendirmektedir. Yöre insanına göre kış kendini Zemheri’de (Ocak) göstermektedir. Çalışmaya katılan kişilerden 5’i (%8,6) Ocak ayını zemheri olarak isimlendirilirken 2’si (%3,4) zahmarı olarak isimlendirmiştir. İsimlendirmedeki bu farklılık şivesel farktan kaynaklanmaktadır. KK.21’e göre zemheri kelimesinin kök dili Farsça’dır.

Çalışmaya katılanlardan 8 kişi (%13,7) Şubat ayını ‘gücük’ olarak isimlendirmektedir. KK.37: ‘Şubat ayı öteki aylara göre daha az olduğundan ‘güdük ay’; KK 18 ‘Şubat

28 gün olduğundan dolayı güccük ay denir' diyerek Şubat ayının bu şekilde isimlendirilmesinin nedenini belirtmiştir.

Çalışmaya katılanlardan 11 kişi'den3'ü (%5,1) Nisan ayını 'april'; 7'si (%12,0) 'abrul'; 1'i (%1,7) 'avril' şeklinde isimlendirmektedir. Yöre insanına göre April ayı oldukça soğuk geçmektedir. April, abrul ve avril şeklindeki isimlendirmelerin anlamına yönelik yorum yapılmamıştır.

Kayseri'de Mart ayı ile ilgili çeşitli isimlendirmeler bulunmamakla beraber çalışmaya katılanlardan 1 kişi (%1,7) Mart ayının eskiden 'Döl Töküm Ayı' olarak adlandırıldığını belirtmiştir. KK. 47: 'Kasım'ın ilk haftasında koçlar sürüye katılır. Mart ayının başı ile bazen ortasına doğru koyunlar kuzulamaya ya da kuzu atmaya başlar. Bunun için Mart ayı davarcılıkla uğraşan yerlerde 'döl tökümü ayı' olarak bilinir.' Diyerek mart ayındaki isimlendirmenin baskın olan ekonomik faaliyet ile ilgisini açıklamıştır.

Mayıs ayı genellikle Mayıs olarak adlandırılmakta olup, çalışmaya katılanlardan 1'i (%1,7) 'günlük mayıs' ifadesini kullanırken 1'i (%1,7) Mayıs ayı yerine 'dokuz öğünlü mayıs' ifadesini kullanmıştır. Mayısta günlerin uzamaya başlamasından dolayı insanların öğün sayısı arttığı için bu şekilde isimlendirildiği belirtilmiştir. (KK.31)

Haziran ayı, çalışmaya katılan 2 kişi (%3,4) tarafından 'yayla ayı' olarak isimlendirilmiştir. Kayseri'nin yazın oldukça sıcak olmasından dolayı yöre halkından bazıları özellikle Haziran ortalarından itibaren Erciyes'in eteklerinde, Hacılar mevkiğinde geçici yerleşim şekli olan yaylaya çıkmaktadır. Bu yüzden haziran ayına 'yayla ayı' da denilmektedir.

Kayseri'de Temmuz ayı yaz ayının tam ortası olarak bilinmektedir. Çalışmaya katılanlardan 1 kişi (%1,7) Temmuz ayını 'yay ayı' olarak isimlendirirken, 1 kişi (%1,7) de 'yaz ayı' olarak isimlendirmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde çalışmaya katılanlardan 9 kişi (%15,5) Ağustos ayını 'harman ayı' olarak adlandırmıştır. Yörede tarımsal üretimde tahılların payı oldukça yüksektir. Dolayısı ile arpa, buğday, çavdar gibi tarım ürünlerinin hasat zamanı Ağustos ayında yapılmaktadır. Muhtemelen hasat edilen ürünlerin el ile biçildikten sonra üst üste

yığılarak harman yapılması sonucunda bu isimlendirme ile ifade edilmektedir. KK.47: 'Alışverişimizi harman ayına göre yaparız. Pazardan aldığın bir mal için ben bunu harmanda öderim dediğin zaman satıcı onun Ağustos olduğunu anlar. Veresiyede kullanırız.' Diyerek harman ayı isimlendirmesinin yörede yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Çalışmaya katılanlardan 2 kişi (%3,4) ise yine tahıl ürünlerinin bu dönemde biçilerek hasat edilmesinden dolayı ağustos ayına 'orak ayı' denildiğini belirtmiştir.

Çalışmaya katılan kişilerin çoğunluğu sonbahar mevsimini sadece güz olarak adlandırsa da 5 kişi (%8,6) Eylül ayını 'güz' olarak isimlendirmiştir. Güz kelimesinin anlamına yönelik yorum yapılmamıştır.

Ekim ve Kasım ayları güz ayının (Eylül) periyodik devamı olarak görüldüğü için Ekim ayı 1 kişi (%1,7) tarafından orta güz şeklinde; Kasım ayı ise çalışmaya katılanlardan 1 kişi (%1,7) tarafından 'son güz', 1 kişi (%1,7) tarafından da 'Koç Ayı veya Seç-Kat Ayı' olarak isimlendirmektedir. Koyunlara koç katımının Kasım ayının ilk haftalarında yapılması nedeniyle 'koç ayı' şeklinde isimlendirildiği belirtilmiştir.

4.3. Üçüncü Alt Problem İle İlgili Bulgular

Çalışmaya katılan 47 kişiye 'Yaşadığınız yerde Ana-Baba Hesabına göre sayılı günleri biliyor musunuz?' sorusu yöneltilmiştir. Bu kişilerden 32 kişi (68,0) 'biliyorum' cevabını verirken 6 kişi (%12,7) sadece duyum olarak bildiğini, içeriğine dair herhangi bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Genellikle 'büyüklerimizden duyardık, eskiden yaşlı kişiler böyle söylerdi, parmak hesabına göre yapılırdı ama artık yok' gibi cümleleri belirterek ana-baba hesabı sayılı gün kavramının duyumda kaldığını hatta unutulduğunu belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan 9 kişi (%19,1) ise bu soruyu 'bilmiyorum' cevabını vermiştir.

Tablo 11

Sayılı Günler İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevap	F	Sayılı Gün	f
		Zemheri	7
		Güçük	8

Biliyorum 32

Cemre	26
Mart	10
Dokuzu	
Dokuzun	5
Dokuzu	
Mart Otuzu	1
April Beşi	11
Engilkıran	1
Fırtınası	
Filizkıran	1
Fırtınası	
Sitte-i Sevr	1
Gün	7
Dönümü	
Yanar	6
Çıra	2
Küçük	1
Mihrilcan	
Büyük	1
Mihrilcan	
Haç	1
Pastırma	8
Yazı	
<hr/>	
Verilen	
Toplam	
Cevap: 96	

Tam olarak bilmiyorum, sadece büyüklerimden duyardım.	6
Bilmiyorum	9
<hr/>	
Verilen	
Toplam	
Cevap: 47	
<hr/>	

4.3.1. Zemheri

Yaşadığınız yerde Ana-Baba Hesabına göre sayılı günleri biliyor musunuz? Sorusuna ‘biliyorum’ şeklinde cevap veren 32 kişiden (%68,0) 7’si (%7,2) zemheri ile ilgili bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

KK.4 : ‘Kışın tam ortasına zamharı denir, kara kışların olduğu, soğğun bol olduğu zamandır.’ Diyerek zemherinin kışın en şiddetli zaman dilimi olduğunu belirtmiştir.

KK.22 : ‘Zemherinin ilk haftasında sert bir rüzgâr görülür, buna Gündöndü veya Gündönümü rüzgârı denir. Bugünden sonra gün yaza döner günler uzar ama daha ağır soğuklar yaşanır. Gün döndükten sonra dışarıdan yazıdan el ayak çekilir. Bu vakitten sonra herkes öğüttüğünü yer, evinde oturur.’

Zemherinin sonlarına doğru sert rüzgârlar görülmektedir. Bu rüzgâra ‘Zemheri rüzgârı, Zahmarı/zamhari rüzgârı denilmektedir. (KK.2, KK.4, KK.22)

4.3.2. Gücük

Tablo 11 incelendiğinde çalışmaya katılanlardan 8 kişi (%8,3) gücük ile ilgili bilgiler vermiştir. Çalışmaya katılanlar şubat ayını genel olarak gücük olarak nitelendirmekle birlikte şiddetli soğuk ve kar yağışı olan sayılı günlerden biri olarak da nitelendirmektedir. ‘Gücük, güdük, güccük’ gibi söyleyiş farklılıkları şivesel farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Şubatın bu şekilde isimlendirilmesindeki kuvvetli muhtemel, Şubat’ın 28 gün olmasıdır. Gücüğün sonlarında yaşanan fırtınalı günlerde ‘*Gücük çıkmam der, Mart da çık ben gireceği der ve kavga ederler. Bundan dolayı da bu günler rüzgârlı fırtınalı geçer*’(KK.31) şeklinde teselleme söylenmektedir. Ayrıca bu ay için, ‘gücük gücükler, inekler bicikler’(KK.21) atasözü de gücükten sonra baharın gelişi ile buzağların doğacağı ifade edilmektedir.

Gücüğün sonunda cemrelerin düşmeye başlaması ile birlikte ‘*gücük, devenin kuyruğuna çıktı*’(KK.31) diyerek etkisinin azaldığı belirtilmektedir.

4.3.3. Cemre

Tablo 11'e göre araştırmaya katılanların 26'sı (%27,0) sayılı gün denilince ilk olarak bu cevabı vermişlerdir. Yöre halkı tarafından 'cemile' olarak isimlendirilmektedir. Kayseri'de yaygın olarak bilinen sayılı günlerden biri olan cemrelerin ilkinin 20 şubat'ta, diğerlerinin yedişer gün arayla önce havaya düştüğü, daha sonra suya ve en son toprağa düştüğüne inanılmaktadır. Cemile havaya düştüğünde havada olan karı indireceğine, toprağa düşen cemilenin ise yerden yükselen buharlarla anlaşılabildiği de yöre insanı tarafından bilinmektedir.

Kaynak 21: 'Vakit yeli dediğimiz yel, cemilenin şiddetini gösterir. Bu, gücük ayında cemilenin düşme vaktini gösterir.'

KK.23: 'Cemre havaların kızması anlamına gelir.'

4.3.4. Mart Dokuzu

Tablo 11 incelendiğinde çalışmaya katılanlardan 10'u (%10,4) Mart dokuzunu bildiğini belirtmiştir. Yörede 21-22 Mart arasında sayılı günlerden en önemlisi olarak bilinen Mart Dokuzu, Kayseri'de halk arasında şiddetli soğukların yaşanmasıyla bilinen dönemdir.

Mart dokuzunda yöre insanları arasında son kez yağdığı düşünülen 'şıvgın, şıpgın (KK.34), ıvgın (KK.13) adı verilen karla karışık yağmur görülmektedir. Bu yağışın bazen bolluk ve bereket getireceğine inanılsa da çoğu zaman erken çiçeklenen meyve ağaçlarına ve topraktaki ürünlere zarar verdiği bilinmektedir.

Araştırmaya katılanların verdiği bilgiler doğrultusunda bu dönemde kar yağışı sonrasında şiddetli soğuklar yaşanmaktadır. Bu günlerde Kayseri'de sıcaklık ortalaması eksi değerlerin altına inmektedir.

KK.31: 'Mart dokuzunda hava ayaza çeker. Bu günlerde gün olur, içinde cin olur. ieklenen kayısı, elma dallarını soğuk alır.'

KK.42: 'Bu günlerde hava soğuk olur. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır denir.'

Özellikle hayvancılıkla uğraşan kesimlerde Koç katımı güz başlarında yani Eylül ayının ilk haftalarında gerçekleştirilerek yeni doğacak olan yavruların Mart dokuzuna rastlamamasına özellikle dikkat edilmektedir. (KK.31)

Bu günlerde sıcaklık dalgalanması çok fazla olduğundan ‘mart ayı dert ayı’ şeklinde nitelendirilmektedir. (KK.24)

4.3.5. Dokuzun Dokuzu

Tablo 11’e göre araştırmaya katılan 5 kişi (%5,2) dokuzun dokuzunu, Miladi 22 Mart’ tan sonraki 1 haftalık fırtınalı, soğuk ve kar yağışlı günler olarak belirtmiştir. Genellikle sert fırtınalı geçen Mart Dokuzunda eğer fırtına yaşanmazsa, bu fırtınanın mutlaka dokuzun dokuzuna kaldığına inanılmaktadır. Yöre insanı arasındaki inanışa göre dokuzun dokuzu geçmeden yaz gelmez.

4.3.6. Mart Otuzu

Tablo 11’e göre araştırmaya katılanların sadece 1’i (%1,0) mart otuzunu, dokuzun dokuzundan sonra gelen gün olarak tanımlamıştır. Fırtınalı günlerin ne zaman yaşanacağını belirtmesinde ‘Mart dokuzu, dokuzun dokuzu o da olmazsa otuzu’ denilmektedir. (KK.21)

4.3.7. April Beşi

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılanların 11’i (11,4) April Beşini bildiklerini belirterek 15-20 Nisan tarihlerine denk gelen sayılı bir gün olduğunu söylemişlerdir. Kayseri’de bugünde meydana gelen şiddetli soğuk ve fırtına yaşanması sebebiyle, özellikle kırsal alanlarda yaşayan yöre insanları tarafından önlem alınması gerektiği bilinmektedir. Yöre insanına göre havanın yeni ısınmaya başladığı dönemde sıcaklık değerlerinin aniden düştüğü, sıcaklık dalgalanmasının fazla olduğu bir dönemdir.

Bu günlerde aşırı soğuk olan ‘Camızkıran Fırtınası’ meydana gelmektedir. (KK.32) Kayseri’de özellikle Develi ilçesinde yoğun olarak mandacılık yapılmaktadır. Yöre insanı manda için camız kelimesini kullanmaktadır. Bu yüzden bu fırtına da adını april beşinde donarak ölen mandalardan almıştır. Bununla ilgili halk arasında söylenen ‘kork aprilin beşinden, camızı ayırır eşinden’ atasözü bu soğuk günlerin şiddetini belirtmek için kullanılmaktadır. ‘Avril apışır, dudak yere yapışır’ (KK.27) atasözü de

bu dönemin fazla soğuk yaptığı ve yüzlerin (insanların veya hayvanların) düşüp yas çekildiğini, zarardan dolayı üzümlük olduğunu ifade etmektedir.

K21: 'April beşinde bir köylü camızlarını çifte götürmüş. Aniden fırtına ve soğuk bastırmiş. Camızlardan biri soğuğa dayanamamış, çiftçi hemen camızı kesmiş. Bu dondurucu soğuktan sonra hava birden ısınmış bu seferde camızın eti sıcaktan kokmaya başlamış.'

KK.14: 'Abrulun beşi camızı eşinden ayırır. Bu vakitte bir ireşber (rençber¹²) ekin ekmeye gitmiş. Ekerken bir fırtına çıkmış. İki camızı birbirinden ayrılıp kaybolmuş.'

K11'in belirttiği 'Martin kışından değil aprilin beşinden kork' ifadeleri ile bu dönemin dokuzlardan daha da etkili ve soğuk olduğunu göstermektedir.

April beşinde esen 'Camızkıran Fırtınası', çok şiddetli soğuk yaptığı gibi bazen kar yağışına da sebep olmaktadır. Bu günlerde sert poyraz esmekte, kar ve tipiden dolayı ağaçlar ve meyve bahçeleri zarar görmektedir. Bundan dolayı tarımla uğraşan kişiler 'Aprilin beşinde tohum ya elde olmalı ya da yerde (toprakta)' diyerek bu dönemde zirai donun çok şiddetli olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü tohum önceden ekilip filizlenmişse mutlaka soğuktan zarar görmektedir.

4.3.8. Engir Kıran Fırtınası

Çalışmaya katılanların 1'i (%1,0) Mayıs'ın üçüncü haftasından sonra esen fırtına için Engil Kıran Fırtınası tabirini kullanmıştır. Bugünde yağmur, dolu bazen de kar yağışı görülmektedir. Engir/engil, üzüm asma dallarının yeni çıkan sürgünlerine verilen isimdir. Bu günlerde esen fırtına çok şiddetli olduğu için bu taze dallara zarar vermekte hatta tamamen kırmaktadır. O yüzden bu şekilde isimlendirilmiştir.

Bu günler için yöre insanı arasında 'Havada bulut yok Göstere'yi sel aldı' sözü sıkça söylenmektedir. (KK.21) Buradan Engil Kıran Fırtınasının konveskiyonel yağışın başladığı dönemlerde, yöresel ismi ile kırk ikinci yağmurlarının (KK.41) olduğu dönemlerde aniden esmeye başladığı düşünülmektedir. Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde bu fırtına 'Filizkıran Soğuğu/ Fırtınası olarak da bilinmektedir. (KK.7)

¹² Çiftçi.

4.3.9. Sitte-i Sevr

Tablo 11'e göre 1 kişi (%1,0) sayılı günler içerisinde Sitte-i Sevr'i bildiğini belirtmiştir. Araştırma sorusuna cevap veren bu kişiye göre, Sitte-i Sevr günleri Nisan'ın üçüncü haftası başlayıp 1 hafta boyunca devam etmektedir. Bu günlerde hava belirsizdir, ani sıcaklık değişimleri yaşanabilmektedir. Bundan dolayı 'Sitteyi Sevir, her dakkası devir, külle¹³ni çevir' denilmektedir. (KK.28)

4.3.10. Gün Dönümü

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılanların 7'si (%7,2) Gündönümünü bildiklerini belirterek bu sayılı gün ile ilgili bilgiler vermişlerdir.

Şiddetli yağmur ve ani sıcaklık değişmelerinin yaşandığı bu dönemde bazen dolu, yöre dilinde 'kırcı veya kuzu dişi' yağmaktadır. (KK.31)

KK.31 : 'Yazın yağın kuzu dişini ananın ilki (ilk çocuğu) yerse yağış anında kesilir.'

Kayseri'de 20-21 Haziran tarihinde yaşandığı bilinen gündönümünden itibaren günlerin kısaldığını ifade eden yöre insanı bu tarihten sonra bahçe ekiminin yapılamayacağını bildirmektedir. KK.47'nin '*gündönümünden sonra stil¹⁴ dikilmez, dikilse de tutmaz, bu zamandan sonra ağaç budanmaz, ağaç dikilmez*' şeklindeki ifadeleri bahçe ekiminde gündönümünün çok kritik bir dönem olduğunu göstermektedir.

Yöre dilinde gün dönümünün 2 dönemde yer aldığı tespit edilmiştir. Yaz gündönümü (21 Haziran) artık bağ bahçenin tamamen yeşerip çiçeğe düştüğü dönem iken kış gündönümü (21 Aralık) ise tamamen kışın başladığı, tohum ekme işlerinin bittiği, tohumun mutlaka toprakta olması gerektiği bir dönemdir. (KK.47)

4.3.11. Yanar

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 6 kişi (%6,2) Sayılı günlerden 'Yanar'ı bildiğini belirtmiştir. Yöre halkına göre yanar günleri yazın en sıcak olan

¹³ Tandırın alttan hava alarak dumanın tahliye edilmesini sağlayan, yer altından tandırın çukuruna kadar uzanan delik, tünel.

¹⁴ Sebze fidesi.

zaman olan Ağustos'un ilk haftasında yaşanmaktadır. KK.2'ya göre '*Yanargünlerinde dışarıda el yüz yıkanmaz, yıkanırsa amele yanığı olur, alabula olur. Ağaç silkelenez silkelense kurur. Salatalık, kavun, kabak gibi sebzelerin dalları el ile karıştırılmaz yoksa gufeden¹⁵ geçer.*'

Yanarın çok sıcak olması kışın çok şiddetli olacağını göstermektedir. Bu yüzden yanardan sonraki şiddetli kışa 'yanarın yamacı' adı verilmektedir. (KK.2)

Yanar için bilgi veren 6 kişiden biri, bu günler için çok daha eskiden 'Eyam Puhur' olarak bilindiğini belirtmiştir.

4.3.12. Çıra

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 2 kişi (%2,0) Çıra ile ilgili bilgi vermiştir. Çıra'nın Ağustos sonunda yaşandığı belirtilerek yazın son günleri olan bu günlerde hiç rüzgâr olmamasından dolayı bu günler için araz (ahraz) ay' ifadesi kullanılmaktadır. (KK.28)

KK.41'e göre çıra günlerinde Hıristiyanlar Erciyes'in dik yamaçlarında çıkarak Ateş yakarak Hz. İsa'yı anarlarmış.

KK.41: 'Kayseri'de bilinen bir rivayete göre Çıra'ya Rumlar Yuvanıs Bodurumus derler, bu Hz. Yahya için yapılır. Bu tören Rumlar tarafından Ağustos'un 16'sında ve 29'unda olmak üzere iki defa gerçekleştirirler. Birincisinde üzüm okurlar ki artık üzümün yeneceğine alamettir, ikincisinde karpuzun başını keserler ki bu da Yahya peygamberin şehit olduğuna alamettir. O güne kadar karpuzun başını kesmeyen Rumlar, ancak bu ayinden sonra keserler. Bu ayin için Karadeniz sahillerinden bütün Rum zenginleri ve papazları bir hafta öncesinden Zincidere Manastırı'na gelirler ve çok büyük şenlik ve ayin yaparlarmış. Rumlar çıra yakmazlar, yalnız ayin yaparken, Ermeniler Ağustos'un 15'ini müteakip pazarda Ali Dağı'na çıkarlar.'

4.3.13. Küçük Mıhrılcan

Tablo 11'e göre araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%1,0) Küçük Mıhrılcan'ı bildiğini belirtmiştir.

¹⁵ Bir anda kurumak

KK.34: *‘Küçük mehrican geldiyse güz geldi demektir. Bugünlerde havalar artık soğumaya başlar, sabahleyin domatesin biberin üstünde kırağı olur patlıcandan başka her türlü sebze toplanır bahçe bozulur. Mehrican hazan vaktidir.’*

Bu soğuk ve fırtınalı günün geleceğini bilen yöre insanı bağda bahçede ve ağaçta meyve bırakmayarak önceden tedbir almaktadır.

4.3.14. Büyük Mihrilcan

Araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%1,0) (Tablo 11) Büyük Mihrilcan hakkında bilgi vererek, Eylülün ikinci haftasında yaşandığını belirtmiştir. Küçük mihrilcana göre daha soğuk olduğu belirtilmiştir. (KK.34)

4.3.15. Haç

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%1,0) Haç hakkında bilgi vermiştir. Bağda ve yaylada olan kişiler haçtan sonra mutlaka evlerine dönerler. Çünkü havalar artık soğukluğunu iyice hissettirmektedir. Bu yüzden Kayseri’de halk arasında ‘haç bucağa kaç’ şeklinde söylemler bulunmaktadır. (KK.34)

4.3.16. Pastırma Yazı

Tablo 11’e göre araştırmaya katılanların 8’i (%8,3) Pastırma yazı hakkında bilgi vermiştir. Yöre insanı tarafından orta güzün sonu ile (Ekim sonu), son güzün ortaları (Kasım ortalarına) arasında kalan mevsimsiz sıcakların görüldüğü bir dönemdir.

Kayseri’de pastırma yazının yaşandığı dönem aynı zamanda pastırmaların da yapıldığı dönemdir. Bu dönemde hava sıcaklığı gündüz artmakta, gece ise ciddi oranda azalmaktadır. Sıcaklıktaki günlük bu değişim Kayseri’nin reklam ürünlerinden biri olan pastırmanın tuz ve çemen ile pişmesi için en uygun dönemi oluşturmaktadır.

KK.3: *‘Bastırma sıcaklarının geldiği zamanda her balkondan bastırma sarkar. Camızın en iyi yerinden, sırt etinden bastırma ayrılır, tuzlu çamanla sıvanır balkona asılır. Gündüzün sıcağından et suyunu salar, gecen soğuşundan suyu, çamanı çeker. İşte böyle böyle 20 günde bastırma hazırlanır.’* Diyerek pastırma yazının bastırma yapımındaki önemini vurgulamıştır.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılanlara 'yaşadığınız yerde hangi rüzgârlar eser' sorusu sorulmuş ve bu soruya yönelik 91 cevap alınmıştır. Araştırmaya katılanların buldukları yerde hangi rüzgârların estiğine dair verilen cevapları Tablo 12'de belirtilmiştir.

Tablo 12

Yaşadıkları Yerde Esen Rüzgarlar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	f
Aşağı yeli	1
Boran	1
Erciyes Yeli	3
Gömeç Rüzgârı	4
Ilık Dere Yeli	1
Kabayel	15
Karaman	2
Karayaz	1
Karayel	11
Keşişleme	1
Kible	1
Kışın soğuk rüzgâr	2
Kıtlık Yeli	2
Lodos	8
Meltem	4
Poyraz	24
Samyeli	5
Talaz	2
Topal Katır Rüzgârı	1
Yazın sıcak rüzgâr	2
Verilen Toplam Cevap: 91	

Tablo 12'ye göre araştırmaya katılanların 4'ü (%4,3) yörede yerel isimle adlandırılan Gömeç Rüzgârının estiğini belirtmiştir. Kayseri'de kuzeydoğudan esen Gömeç rüzgârı, adını bu isimdeki yerleşim yerinden almıştır. Bu rüzgârın kuru ve soğuk estiği ve kışın ayaza sebep olduğu belirtilmiştir. Bununla ilgili olarak da Gömeç rüzgârı estiği zaman 'Gömeçliler deliği açtı, söyleyin de tıkasınlar' diyerek rüzgârın çok etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılanların 15'i (%16,4) kabayel rüzgarının yaşadıkları yerde estiğini belirtmiştir. Araştırmaya katılan 1 kişi kabayelin yönü için doğu olduğunu belirtirken; 1 kişi de güney yönlü olduğunu belirtmiştir. Kabayel, ılık bir rüzgâr olduğu, bu yüzden de kabayelden sonra yağmur yağdığı belirtilmiştir. Yörede genellikle estiğinde karı eritmesi ile bilinmektedir. Bu yüzden, 'kabayel kara köz gibi, insana buz gizi değer' atasözü yaygın olarak kullanılmaktadır.

Araştırmaya katılanlardan 11 kişi (%12,0) buldukları yerde karayel rüzgârının estiğini belirtmiştir. Karayel soğuk esen bir rüzgârdır. Bazen yağmur getirdiği belirtilmiştir. Araştırmaya katılanlardan karayelin esme yönü ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

Tablo 12 incelendiğinde, araştırmaya katılanların 8'i (%8,7) lodosun buldukları bölgede estiğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların belirttiklerine göre lodos, ılık esen bir rüzgârdır. Lodos estikten sonra yağmur yağdığı belirtilmiştir. Lodosun güney-batı yönlerinden estiği belirtilmiştir.

Araştırmaya katılanların 24'ü (%26,3) çalışma alanında en çok estiği bilinen Poyraz hakkında bilgiler vermiştir. Araştırmaya katılanların verdikleri cevaplar doğrultusunda, poyraz kuzeyden esen soğuk bir rüzgârdır. Kışın estiğinde şiddetli soğuk ve ayaza sebep olmaktadır. KK.47 '*kışın boyraz kuvvetli estiğinde soba depere*¹⁶ vurur. Bu da soba ve kömür zehirlenmelerine neden olur' diyerek poyrazın kuvvetli olduğu dönemler için dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Poyrazdan esen yelin çok soğuk olmasından dolayı mahsullerin zarar görebileceğinden dolayı bu rüzgâr 'Kıtlık Yeli' olarak adlandırılmıştır.

¹⁶Sobanın tüterek dumanın evin içine dolması.

Tablo 12 incelendiğinde araştırmaya katılanların 5'i (%5,4) samyeli rüzgarının buldukları yerde estiğini belirtmiştir. Samyeli, yörede yazın esen sıcak ve kurak bir rüzgâr olarak bilmektedir. Araştırmaya katılanların verdikleri bilgiler doğrultusunda samyeli esmeden ekinler biçilmemektedir. Çünkü sıcak ve kuru esen samyeli, tahıl ürünlerini kurutarak daha hızlı olgunlaşmasına neden olmaktadır. Samyelinin esmeye başlaması ile artık yağmurların yağmayacağı, kuraklığın görüldüğü belirtilmiştir. Çalışmaya katılanlardan 1 kişi (%1,0) samyeli ile aynı özellikteki rüzgar için 'keşişleme' ifadesini kullanmıştır.

Yörede estiği belirtilen diğer rüzgârlarla ilgili olarak; meltemin esmesi ile havanın hoş bir şekilde estiği; Aşağı yelinin esmesi ile yağmur yağacağı, Karaman rüzgârının soğuk esmesinden sonra yağmur yağdığı; Erciyes üzerinden gelen rüzgârın yazın serinletip, kışın dondurduğu, Kible rüzgârının güneyden estiği; boran rüzgârının tipili havalarda görüldüğü; karayaz rüzgârının karlı günlerde soğuk estiği araştırmacıların verdikleri bilgiler arasındadır. Ayrıca çalışmaya katılan 2 kişi (%2,1) bulunduğu yerde esen rüzgârlar hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığını sadece 'yazın esen; sıcak rüzgâr' ve 'kışın esen; soğuk rüzgâr' şeklinde bir adlandırma yapıldığını belirtmiştir.

Kayseri'de çok farklı isimlendirilmelerde bilinen rüzgârların hayatı etkilediğini ve göstermek amacıyla 'Adana sel ile Kayseri yel ile yok olur' atasözü yöre insanları tarafından yaygın olarak bilinmektedir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılanlara 'yaşadığınız yerde hava durumu ile ilgili nasıl/ neye göre tahminler yaparsınız?' sorusu sorulmuş ve bu soruya yönelik 156 cevap alınmıştır. Alınan cevaplara göre Tablo 13 oluşturulmuştur. Oluşturulan her başlık için ayrı tablolar oluşturularak, hava tahminleri detaylı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 13

Hava Durumunu Nasıl ve Neye Göre Tahmin Ettikleri İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	<i>f</i>
Sıcaklığa Dayalı Hava Tahmin Yapanlar	43
Bulutlara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar	15
Rüzgârlara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar	55
Canlılara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar	32
Astronomiye Dayalı Hava Tahmini Yapanlar	14
Verilen Toplam Cevap: 159	

Tablo 13'e göre 43 kişi (%27,0) hava sıcaklığını nasıl olacağına dair nasıl tahmin yaptıkları hakkında bilgiler vermiştir. Araştırmaya katılan 15 kişi (%9,4) bulutlara göre; 55 kişi (34,5) rüzgârlara göre; 32 kişi (%20,1) bitki, hayvan ve insanların durumlarına göre; 14 kişi (%8,8) astronomik cisimlerden Ay, Güneş ve yıldızlara göre hava tahmini yaptıklarını belirtmiştir.

Tablo 14

Sıcaklığa Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	<i>f</i>
Günlük Sıcaklık İle İlgili Tahmin Yapanlar	12
Aylık Sıcaklık İle İlgili Tahmin Yapanlar	2
Yıllık Sıcaklık İle İlgili Tahmin Yapanlar	21
Genel Sıcaklık İle İlgili Tahmin Yapanlar	8
Verilen Toplam Cevap: 43	

Tablo 14 incelendiğinde araştırmaya katılıp sıcaklığa dayalı hava tahmini yaptığını belirten 43 kişiden 12'si (%27,9) gün içerisinde sıcaklığın nasıl olacağına dair tahminlerde bulunmuştur.

Araştırmaya katılanların günlük sıcaklık ile ilgili hava tahminleri şu şekildedir:

Güneşin batışı kızılrsa öteki gün hava iyi olur. (KK.17, KK.22, KK.31)

Akşamın kızılılığı sabaha hoşnuk, sabahın kızılılığı akşama kışlık. (KK.31)

Hava gece yıldızlı ise diğer gün hava güzel olur. (KK.27)

Hava gece donuk ve yıldızsız ise sabaha yağış olur, bazen don olur. (KK.15, KK.19, KK.33, KK.21, KK.11)

Kışın gece hava bulutsuz olursa ertesi gün ayaz olur. (KK.32)

Yıldızlar berrak görünürse ertesi gün hava iyi olur. (KK.27)

Gün batımı yeri kızarıksa diğer gün hava güzel olur. (KK.17)

Ayın etrafında bulut halinde yuvarlak çember olursa yarın kar yağar. (KK.34)

Kışın gece hava bulutsuz olursa ertesi gün ayaz olur. (KK.32)

Soğuk bir günde güneş çıkınca güneş kar topluyor denir. (KK.13)

Havanın sıcak olduğu gün yakıcı boğucu sıcaklık yağmur getirir. (KK.21)

Tablo 14'e göre 2 kişi (%4,6) aylık sıcaklık ile ilgili yaptıkları hava tahmini hakkında bilgi vermiştir. Aylık sıcaklık tahminlerinde Ay'ın şekilleri tahmin yapmada çok önemlidir. Yörede aylık sıcaklık ile ilgili hava tahminleri şu şekildedir:

Hilal'in ucu yukarı bakarsa o ay yağmur olmaz. (KK.21, KK.28)

Ayın ağzı kibleye dönük olursa o ay yağmur olur. (KK.28)

Ay Hilal iken uçları yukarı doğru ise o ay yağışsız kurak gider. (KK.28)

Tablo 14'e göre 21 kişi (%48,8) yıllık sıcaklığın nasıl olacağına dair hava tahminler hakkında bilgiler vermiştir. Yıllık hava tahminleri yapılırken bitkilerin yaprak dökmeleleri, bol meyve vermeleri gibi durumların iyi gözlemlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yıllık hava tahmini yaparken dikkat edilecek bir diğer unsur ise hayvanların göç etme zamanları oldukça önemlidir. Yörede yıllık sıcaklık ile ilgili hava tahminleri şu şekildedir:

Kavak ağaçlarının yaprağı tepeden doğru dökülürse kış soğuk, geçer yaprakları geç sararıp dökülürse kış çok sert geçmez. (KK.7)

Koç katımında koç siyah kara koyuna ilişirse yağış az olur. (KK.17)

Karınca yuvasının toprağını kuzeye örerse o sene kış soğuk olur güneye örerse kış ılık olur. (KK.8)

İbibikler öttüğü zaman bahar gelir, havalar ısınır. (KK.5)

Kırlangıç ve Ebabil görüldüğü vakit havalar iyice ısınır, yaz gelir. (KK.21, KK.43)

Yılanlar iğde kokusunu alıp sağda sağda solda görüldüğünde yaz geldi demektir. (KK.31, KK.47, KK.23)

Ağustos böceği çok olursa yaz sıcak olur. (KK.47)

Kuşlar grup grup göç ederse havalar soğuk kış gelir. (KK.23, KK.27, KK.31, KK.32, KK.38, KK.39, KK.40, KK.47)

Öksüz oğlan çiçekleri¹⁷ görüldüğünde baharın geldiği belli olur havalar. (KK.47)

Ağaçlar erken çiçeklenirse o yıl sıcak ve kurak olur. (KK.1, KK.5, KK.6, KK.7, KK.13)

Mayısın ikinci haftasında Ülger sağ gözüne çarparsa yaz gelir. (KK.31)

Çobanyıldızı görünürse havalar iyice ısınır, yaz gelir. (KK.47)

Güneşin etrafında yuvarlak çember olursa yaz daha da sıcak geçer. (KK.10)

¹⁷ Kardelen

Yazın sıcak ve yavaş rüzgârlar eser. (KK.32)

Gök gürleyince havaya kaşık atılır, kaşığın çukuru havaya bakarsa o sene yağmur bol olur; arka tarafı bakarsa kurak olur. (KK.20)

Ayva dalının meyvesi çok olursa o yıl kış çok sert geçer. (KK.31)

Leylekler erken gelirse o yıl çok sıcak olur. (KK.3, KK.15, KK.16, KK.21, KK.28, KK.31, KK.47)

Ağaçlar erkenden çiçek açarsa o yıl çok sıcak olur.

Tablo 15

Bulutlara Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	f
Yağmur Getiren Bulutlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	11
Kar Getiren Bulutlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	1
Dolu Getiren Bulutlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	1
Yağış Getirmeyen Bulutlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	2
Verilen Toplam Cevap: 15	

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 11 kişi (%73,3) yağmur getiren bulutlar ilgili; 1 kişi (%6,6) kar getiren bulutlar ile ilgili; 1 kişi (%6,6) dolu getiren bulutlar ile ilgili; 2 kişi (13,3) yağış getirmeyen bulutlar ile ilgili nasıl hava tahmini yaptıklarına yönelik bilgiler vermiştir. Araştırmaya katılanların çoğunluğu havada çok bulutun olması veya bulutların gri ve siyah olmasından yola çıkarak yağmura yağacağı bilgisine ulaşmaktadır. Yörede yağmur getiren bulutlara bağlı olarak yapılan hava tahminleri şu şekildedir:

Eğer bulutlar kararırsa yağmur yağar. (KK.2)

Dağa kara bulutlar çökünce yağmur, kar geldiğini anlardık. (KK.26)

Havada bulut çoksa yağmur yağar. (KK.12, KK.13, KK.16, KK.36, KK.42, KK.43)

Yılanlı Dağ'dan kalkan bulut köyümüze yağmur getirir. (KK.21)

Bilen'den gelen bulut olursa yağmur yağar. (KK21)

Hava çok bulutlu olursa yağmur yağar, az bulutlu olursa yağış olmaz. (KK.17)

Bulutun şekli deve hörgücü şeklindeyse yağmur yağar. (KK.31)

Tablo 15 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%6,6) kar yağışı getiren bulutlara yönelik bilgi vererek, kışın gece vakti gökyüzü ve bulutların kızarmasının kar yağacağını gösterdiğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%6,6) bulunduğu yerde bulutların dolu getirmesine yönelik '*Yılanlı Dağ'dan kalkan bulut koyu renkli olursa dolu yağar. (KK.21)*' şeklinde hava tahmininde bulunmuştur.

Tablo 15'e göre 2 kişi (%13,3) yağış ihtimali olmayan bulutlar ile ilgili hava tahmininde bulunmuştur. Bu tahminler şu şekildedir:

Bulutun dibi pürçüklü ise yağmur dağılır. (KK.28)

Bulutlar birbirinden uzaksa yağmur yağmaz. (KK.19)

Tablo 16

Rüzgârlara Dayalı Hava Tahini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	f
Yağmur Getiren Rüzgârlarla İlgili Tahmin Yapanlar	26
Kar Getiren Rüzgârlarla İlgili Tahmin Yapanlar	16
Dolu Getiren Rüzgârlarla İlgili Tahmin Yapanlar	1
Yerel Rüzgârlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	5
Yağış Getirmeyen Rüzgârlar İle İlgili Tahmin Yapanlar	7
Verilen Toplam Cevap: 55	

Tablo 16 incelendiğinde, rüzgârların genellikle yağmur yağacağına dair kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırmaya katılanların 26'sı (%47,2) yağmur getiren rüzgârlara dayalı hava tahmininde bulduklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların genel çoğunluğuna göre lodosun ılık esmesi yağmur yağacağına, kabayelin soğuk esmesi yağmur veya kar yağacağına kesin belirtileridir. Araştırmaya katılanların bu konudaki hava tahminleri şu şekildedir:

Lodos eserse yağmur yağar. (KK.13, KK.19, KK.28, KK.30, KK.32, KK.34, KK.35)

Kıbleden esen rüzgâr yağmur getirir. (KK.14)

Dağa duman çökünce yağmur, kar geldiğini anlardık. (KK.26)

Kabayel eserse kar ve yağmur yağar. (KK.21, KK.31, KK.29, KK.34, KK.36, KK.37, KK.38, KK.40, KK.41, KK.42)

Çok rüzgâr olursa ardından yağmur gelir. (KK.26)

Havada bulut çoksa yağmur yağar. (KK.13, KK.16, KK.36, KK.42, KK.43)

Kuba Dağı kararırorsa yağmur yağar. (KK.2)

Karayel eserse yağmur yağar. (KK.11, KK.14, KK.21, KK.34)

Aşağı yeli esince yağmur yağacak denirdi. (KK.4)

Karaman soğuk soğuk esince yağmur yağardı. (KK.31, KK.35)

Araştırmaya katılanların 16'sı (%29,0) havanın kar yağışlı olacağını rüzgarlar aracılığı ile tahmin edebildiğini belirtmiştir. Bu tahminler şu şekildedir:

Kabayel eserse kar ve yağmur yağar. (KK. 3, KK.11, KK.14, KK.21, KK.31, KK.29, KK.34, KK.40, KK.41, KK.42)

Dağa duman çökünce yağmur, kar geldiğini anlardık. (KK.26)

Kışın hava ılık olursa kar yağar. (KK.12)

Kışın hava soğukken rüzgar esmezse kar yağar. (KK.13)

Tablo 16 incelendiğinde 1 kişi (%1,8) dolu yağışına sebep olan rüzgârlar ile ilgili hava tahminde bulunarak yazın hava sıcakken bir anda soğuk rüzgâr estiğinde mutlaka dolu yağacağını belirtmiştir.

Araştırmaya katılanlardan 5 kişi (%9,0) buldukları yerde yerel olarak bilinen rüzgârlar aracılığı ile havanın nasıl olacağına dair tahmin yaptığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların yerel rüzgârlar ile ilgili hava tahminleri şu şekildedir:

Gömeç¹⁸rüzgârı kuru ve soğuk eser, ayaz yapar. (KK.16, KK.28, KK.34, KK.21)

'Gömeç estiği zaman Gömeçliler deliği açtı, söylen de tıkasınlar denilir.' (KK.34)

Erciyes rüzgârı yazın eserse serinletir, kışın eserse dondurur. (KK.33)

Tablo 16 incelendiğinde araştırmaya katılanların 7'si (12,7) buldukları yerde esen rüzgârların yağış olmaması ihtimaline dayalı hava tahmininde bulunmuştur. Araştırmaya katılanların yağış getirmeyen rüzgârlara yönelik hava tahminleri şu şekildedir:

Poyraz eserse kuru ayaz olur. (KK.14, KK.31)

Poyraz olduğunda don olur. (KK.14)

Poyraz eserse ayaz olur, ağaçları, topraktaki ürünleri soğuk alır. (KK.14)

Yazın sıcak ve yavaş rüzgârlar eser, yağmur yağmaz. (KK.32)

Samyeli esmeye başlarsa yağmur yağmaz. (KK.28)

¹⁸ Gömeç; Kayseri'nin kuzeydoğusunda, Kocasinan ilçesine bağlı bir mahalledir.

Tablo 17

Canlılara Dayalı Hava Tahmini Yapanlarla İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	f
İnsanlara Dayalı Tahmin Yapanlar	1
Hayvanlara Dayalı Tahmin Yapanlar	24
Bitkilere Dayalı Tahmin Yapanlar	7
Verilen Toplam Cevap: 32	

Araştırmaya katılanlardan 1 kişi (%3,1) hava durumu tahmini yaparken insanların tavırları, hal ve hareketlerinin etkili olduğunu savunmuştur. Kişiye göre insanlar çok taşkınlık yapıp sapkın hareketlerde bulduklarında, tecavüzün, insan öldürmenin, dolandırmanın, aldatmaların çok olduğu yıllarda bereketin ve yağmurun olmadığı, kuraklık olacağı ve doğal afetlerin baş göstereceği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan diğer kişilerde insanların değişken ruh halleri ve fiziksel aktivitelerinden dolayı hava tahmini yapılırken bunun bir ölçüt olarak alınmadığı düşünülmektedir.

Tablo 17 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 24 kişi (%75) hava durumu tahmini yaparken hayvanlardan yararlandığını belirtmiştir. Hayvanlara yönelik yapılan hava tahminleri şu şekildedir:

Leylekler erken gelirse o yaz sıcak olur. (KK.3, KK.15, KK.16, KK.21, KK.28, KK.31, KK.47)

Karıncalar yazıda hızlanırsa hava soğur. (KK.47)

Camız kibleye doğru yatarsa yağmur yağar. (KK.12, KK.13, KK.32)

Kırlangıçlar yere yakın uçarsa hava yağmurlu yüksekte uçarsa sıcak soğuk olur. (KK.21, KK.28, KK.47)

İbibikler öttüğü zaman bahar gelir, havalar ısınır. (KK.5)

Kırlangıç ve Ebabil görüldüğü vakit havalar iyice ısınır, yaz gelir. (KK.21, KK.43)

Kargalar gürültülü uçarsa yağmur gelir. (KK.47)

Kaplumbağayı ters döndürüp koyunca o yıl yağmur çok olur. (KK. 31)

Ağustos böceği çok olursa yaz sıcak olur. (KK.47)

Kuşlar grup grup göç ederse havalar soğur kış gelir. (KK.23, KK.27, KK.31, KK.32, KK.38, KK.39, KK.40, KK.47)

Serçeleri top top olursa kar yağar. (KK.10, KK.21, KK.28, KK.31, KK.46)

Koyunlar bir arada durursa hava bozulur. (KK.11, KK.14, KK.27)

Köpekler kuyruğunu bacakları ile kısıtırsa hava soğuk olur. (KK.47)

Koç katımında koç siyah kara koyuna ilişirse yağış az olur. (KK.17)

Karınca, yuvasının toprağını kuzeye örerse o sene kış soğuk olur güneye örerse kış ılık olur. (KK.8, KK.28, KK.37, KK.40)

Hava durumu tahminlerinde bitkiler oldukça yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda araştırmaya katılanlardan 7 kişi (%21) hava tahminlerinde bitkilerin önemli olduğunu belirtmiştir. Bitkilere dayalı hava tahminleri şu şekildedir:

Kavak ağaçlarının yaprağı tepeden doğru dökülürse kış soğuk, geçer yaprakları geç sararıp dökülürse kış çok sert geçmez. (KK.7)

Ayva dalının meyvesi çok olursa o yıl kış çok sert geçer. (KK.31)

Kayaların yosun tutan tarafı daha soğuk olur. (KK.47)

Öksüzöğlan çiçekleri görüldüğünde baharın geldiği belli olur havalar. (KK.47)

Ağaçlar erken çiçeklenirse o yıl sıcak ve kurak olur. (KK.1, KK.5, KK.6, KK.7, KK.13)

Tablo 18

Astronomiye Dayalı Hava Tahmini Yapanlar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	f
Ay'a Dayalı Tahmin Yapanlar	5
Güneş'e Dayalı Tahmin Yapanlar	4
Yıldızlara Dayalı Tahmin Yapanlar	5
Verilen Toplam Cevap: 14	

Tablo 18'e göre araştırmaya katılanlardan 5 kişi (%35,7) Ay'ın gökyüzündeki şekillerine bakarak hava tahmini yaptıklarını belirtmiştir. Ay'a yönelik yapılan hava tahminleri şu şekildedir:

Ayın etrafında çember görülürse deprem ve fırtına olur. (KK.23, KK.31)

Ayın etrafında gökkuşağı olursa fırtına ve yağmur olur. (KK.21)

Ay ışığında tohum ekilmez ağaç budanmaz. (KK.28)

Ayın etrafında perde (hale) varsa fırtına ve yağmur olur. (KK.28)

Hilal'in ucu yukarı bakarsa o ay yağmur olmaz. (KK.21, KK.28)

Ayın ağzı kibleye dönük olursa o ay yağmur olur. (KK.28)

Ay Hilal iken uçları yukarı doğru ise o ay yağışsız kurak gider. (KK.28)

Ay'ın etrafında bulut halinde yuvarlak çember olursa yarın kar yağacak denirdi. (KK.34)

Tablo 18 incelendiğinde araştırmaya katılanlardan 4 kişi (%28,5) hava tahminlerinde Güneş'in durumundan yararlanmaktadır. Güneş'e dayalı yapılan hava tahminleri şu şekildedir:

Güneşin etrafında yuvarlak çember olursa yaz daha da sıcak geçer. (KK.10)

Güneşin batışı kızılrsa öteki gün hava iyi olur. (KK.17, KK.22, KK.31)

Astronomiye dayalı hava tahmini yapanlardan 5 kişi (%35,7) bu tahminlerinin yıldızlara yönelik olduğunu belirtmiştir. Yıldızların gökyüzündeki konumları, durumları hava tahmininde kullanılan ölçütlerdendir. Yıldızlar ile ilgili yapılan hava tahminleri şu şekildedir:

Çobanyıldızı görünürse havalar iyice ısınır, yaz gelir. (KK.47)

Hava gece yıldızlı ise diğer gün hava güzel olur. (KK.27)

Hava gece donuk ve yıldızsız ise sabaha yağış olur, bazen don olur. (KK.15, KK.19, KK.33)

Yıldızlar berrak görünürse ertesi gün hava iyi olur. (KK.27)

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılanlara ‘Yaşadığınız yerde doğa ve iklim ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan/yapılan özel günler nelerdir?’ sorusu sorulmuş, 43 kişiden bu soruya cevap alınmıştır.

Tablo 19

Araştırmaya Katılanların Kutladıkları Özel Günler İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevap	f
Nevruz	13
Hıdırellez	16
Koç Katımı	3
Döl Tökümü	2
Yağmur Duası	9
Verilen Toplam Cevap: 43	

4.6.1. Hıdırellez

Tablo 19 incelendiğinde verilen cevaplardan en fazla bilinen ve cevaplanan özel gün Hıdırellezdır. Çalışmaya katılanlardan 16 kişinin (%37,2) bildiğini belirttiği Hıdırellez gününü, 3 kişi ‘6 Mayıs gününde’ kutlanan özel bir gün olarak belirtirken 13 kişi,

sadece gün adını söyleyerek ne zamana denk geldiği sorusuna ‘Mayıs başı’ şeklinde cevap vermiştir.

KK.31: ‘Hıdırellez gecesi, yani 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece, dilek tutup gül ağacının dibine gömülür. Ya da bir değnek ile gül ağacının oraya istenen şeylerin resmi çizilir. Sabah erkenden, kuşluk vakti evin tüm kapıları ve pencereleri açılırsa o yıl o evden bereket eksik olmaz’ Diyerek hıdırellezde yapılan ritüeller ve inanışlar hakkında bilgi vermiştir.

KK.47: Hızırillaz’da yağmur yağarsa o yıl kuraklık olmaz, Hızır ayağını sürümüş denir. Hızırillaz geldi mi yaz gelir. Bundan sonra soğuk pek olmaz.

Çalışmaya katılanların Hıdırellez ile ilgili verdikleri bilgiler incelendiğinde, hıdırellezin yaz başlangıcı olarak kabul edildiği görülmekle birlikte daha çok dini inançların baskın olduğu bir gün olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik bayram olarak pikniklere gidildiği, özellikle nişanlı kızlara hediyeler alınarak gezilere çıkarıldığı belirtilen bugünde kültürel birtakım ritüeller yapılmaktadır. Fakat iklimsel ve meteorolojik çok fazla uygulama ve ritüellere rastlanmamıştır.

4.6.2. Nevruz

Tablo 19 incelendiğinde çalışmaya katılanlara ‘Yaşadığımız yerde doğa ve iklim ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan/yapılan özel günler nelerdir?’ sorusuna cevap olarak 13 kişi (%30,2) kişi Nevruz’u bildiklerini belirtmişlerdir. Bu kişilerden 5’i Nevruz’u ‘bahar bayramı’ olarak nitelendirmektedir.

KK.17: ‘Bahar bayramı Nisan’ın 21’nde kutlanır. Büyükçe bir ateş yakılır, üstünden atlanır. Bu ateşin üstünden atlamak Türklüğün şanını gösterir. Türkler koca bir dağ eritip üstünden atlamışlar. O zamandan gelen bir gelenek bu. Özellikle köyün genç oğlanları bugünün sabahında çiğdem toplarlar. Sonra gelip bu ateşten atarlar. Bugünde halaylar çekilir, eğlenilir.’ Diyerek Nevruz’da yapılan ritüelleri belirtmiştir.

KK.34: ‘Navrız, Aprilin beşinden sonra kutlanırdı. Çalgı çengi çok olurdu ama şimdilerde kalmadı.’ Diyerek Nevruz’un 18 Nisan’dan sonra olduğunu belirterek eski geleneklerin şimdi uygulanmadığını belirtmiştir.

4.6.3. Koç Katımı

Tablo 19 incelendiğinde, Yaşadığınız yerde doğa ve iklim ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan/yapılan özel günler nelerdir?’ sorusuna cevap olarak 3 kişi (%6,9) ‘Koç Katımı’ törenlerini söylemiştir.

Kayseri’de küçükbaş hayvancılığın yaygın olarak yapıldığı alanlarda, hayvanların üremesi, doğumu oldukça önemlidir. Bu yüzden hayvanların üreme dönemleri şenlik havasında kutlanmaktadır.

KK.47: ‘Koçlar 6. ayda yazıdan gelir. Bu aydan Ekim sonu, Kasım’ın ilk haftasına kadar ahırda beslenir. Kasım’ın ilk haftasında koyunlara katılır. Koçu olanlar koçlarını belirlemek için boyalar, süsler. Kadınlar börek, çörek, kakke¹⁹ yapar. Köy ahalisi ve koyunu olanlar köy meydanında toplanır. Koyunlar meydana inince davullar zurnalar susar, hoca dua eder ve koçlar koyunlara katılır. Koç ilk önce kara koyuna ilişirse o yıl kurak gider, beyaz koyuna ilişirse o yıl yağmurlu, karşı gider.’

4.6.4. Döl Tökümü

Tablo 19 incelendiğinde, Yaşadığınız yerde doğa ve iklim ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan/yapılan özel günler nelerdir?’ sorusuna cevap olarak 2 kişi (%4,6) ‘Döl Tökümü’ cevabını vermiştir. Döl Tökümü hayvancılık törenlerinden biri olup eskiden Mart ayında doğum yapan kuzular için kutlanan bir gün niteliğindedir. Koç Katımından sonra (Kasım’ın ilk haftası) hamile olan koyunların doğum yapma zamanları Mart ayına denk gelmektedir.

KK.47: ‘Koç Katımı Ekim’in sonu, Kasım’ın ilk haftası gibi zamanda yapılmazsa doğacak olan kuzular Mart Dokuzu’na rastlarsa hepsi kırılır, ölür. O yüzden bunun hesabını iyi yapmak gerekir. Eğer koyunlar sağ salim kuzularsa bu günlerde Döl Tökümü kutlanır. Eğer soğuğa denk gelirse koyunlar kuzu atar, kutlanmaz.’

KK.33: Eskiden Döl Tökümü denen bir gün kutlanırdı. Yeni doğan kuzular süslenip sergilenirdi. Ama şimdi koyunlar genelde arazide olduğu için bu günler unutuldu.’ Diyerek nadir olarak bilinen bu özel günün artık unutulduğunu belirtmiştir.

¹⁹ Anason aroması ile yapılan, sarı renkli bir tür kurabiye.

4.6.5. Yağmur Duası

Kayseri’de iklimin kurak olması yöre halkının sürekli olarak yağmura ihtiyaç duymasına sebep olmaktadır. Tablo 19 incelendiğinde, çalışmaya katılanlardan 9 kişi (%20,9) ‘Yaşadığınız yerde doğa ve iklim ile ilgili belirli zamanlarda kutlanan/yapılan özel günler nelerdir?’ sorusuna ‘yağmur duası’ cevabını vermiştir.

KK.34: ‘Kuraklığın olduğu zamanlarda hele hele Nisan ayında hiç yağmur yağmazsa mutlaka yağmur duasına çıkılır. Tam güneşin altında önce namaz kılınır sonra dua edilir. Bu sırada gülünmez, sevinçli olunmaz. Eller çukur şeklinde iyice açılarak dua edilir. İnsan aciz olduğunu belli eder.’

KK.20: ‘Yağmur duasına öğlen vaktinin sıcağında çıkılır ki Allah insanların o halini görüp de acısın diye. Dua edildikten sonra köyün büyüklerinden biri havaya tahta kaşık fırlatır. Herkesin bu sırada içinden yağmur dilemesi, dualar ederek yalvarması gerekir. Kaşık yere düşünce atan kişi gidip bakar. Eğer kaşığın çukur tarafı yukarı dönükse o yıl yağmur çok yağacak denir, şükür edilir. Eğer kaşığın tümse tarafı yukarı bakarsa o yıl kurak olacak denir, daha çok dua edilir. Durumu iyi olan evlerden koyun, kuzu alınır, fakir evlerden bulgur, yağ alınıp büyük kazanlarda pilav pişirilir. Pilav dibine tutturulup öyle yenilir.’

KK.21:’ Yağmur duası kurak giden zamanlarda yapılır. Özellikle Mart sonunda ve Nisan’da yağmur kıt yağdıysa mutlaka yağmur duasına çıkılır. Eğer yağmur duasından sonra yağmur çok şiddetli ve fazla yağdıysa bu sefer de ‘şükür duasına’ çıkılır. Yağmur duasına çok çıkıldığı halde yağmur yağmazsa çocukların eline yağmur gelini verilip köyün içinde gezdirilir. Çocukların dualarının kabul olduğuna-inanılır.’

Araştırmaya katılanların benzer şeyleri söyledikleri düşünüldüğünde; yağmur duasının yapılış amacı bayram niteliği taşımamaktadır. Ancak yağmur yağması isteği ve ritüelleri gerçekleştirildikten sonra kısmen de olsa bir bayram havası yaşanmaktadır.

Araştırmaya katılanların verdikleri cevaplar doğrultusunda yağmur dualarının hemen her sene 3-5 defa yapıldığı belirtilerek bu törenlerin günümüzde devam eden bir uygulama olduğuna vurgu yapılmıştır.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan kişilere ‘yaşadığımız yerde doğa ve iklim ile ilgili bildiğiniz atasözü, deyim, hikaye, masal, anlatılar nelerdir?’ sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 20

Atasözü ve Anlatılar İle İlgili Verilen Cevaplar

Verilen Cevaplar	<i>f</i>
Atasözü	51
Masal/ Anlatı	10
Verilen Toplam Cevap: 61	

Tablo 20 incelendiğinde, araştırmaya katılanlardan 51 kişi (%83,6) sorulan soru ile ilgili atasözü bildiğini belirtirken 10 kişi (%16,3) sorulan soruya yönelik anlatı bildiğini belirtmiştir. Araştırmacılardan deyim ile ilgili verilen herhangi bir cevaba rastlanmamıştır.

Tablo 21

Atasözü İle İlgili Verilen Cevaplar

Atasözü Türü	Durum	Verilen Cevaplar	<i>f</i>
Yağış Türleri İle İlgili Atasözleri	Yağmur	Her buluttan yağmur yağmaz, her avrattan oğlan doğmaz.	1
		Yağmuru yel azdırır, insanı el azdırır.	1
		Erkek sel, avrat göl.	2
		Rençbereyağur, yoldakine kurak. Cümlenin muradını verecek Hak.	1
		Yağmurdan sonra ekilen arpadan, heriften sonra kalkan avrattan hayır gelmez.	1
Kar	Kar	Kar yağdığı gün tozar.	3
		Kar yılı var yılı.	2
		Dağın başına kar gelir, insanın başına iş gelir.	4
		Fireze bas, kara bas.	2

Gün, Ay ve Mevsimler	Gün	Akşamın kızılığı sabaha hoşluk, sabahın kızılığı akşama kışlık.	2
İle İlgili Atasözleri		Yaz gününün kışlığına, kış gününün hoşluğuna aldanma.	1
	Ay	Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.	10
		Mart martladı, tavuk yumurtladı.	1
		Mart ayı dert ayı.	2
		Martta yağmasın, nisanda dinmesin.	2
		Ekim on git tarlaya kon.	1
	Mevsim	Yaz gününün kışlığına, kış gününün hoşluğuna aldanma.	1
		İt yaza çıkar ama derisi yediği ayazı unutmaz.	1
		At alırsan yazın, kız alırsan gezin.	1
		Yazın başı pişenin kışın aşı pişer.	1
		Gürkün cücüğü güzün sayılır.	1
Sayı Günler	Zemheri	Avrat aklına uyarsan zemheride keçi kırkarsın.	1
İle İlgili Atasözleri	Gücük	Gücük gücükler inekler bicikler.	1
	April	Avril apışır, dudak yere yapışır.	1
	Beşi	Kork aprilin beşinden camızı ayırır eşinden.	4
		Martın kışından değil aprilin beşinden kork.	1
		Aprilin beşinde tohum ya elde ya yerde.	1
	Sitte-i Sevr	Sitteyi Sevr, her dakikası devir, külleni çevir.	1
			Toplam
			Verilen
			Cevap:
			51

Tablo 21 incelendiğinde araştırmaya katılıp doğa ve iklim ile ilgili atasözü bildiğini belirten 51 kişinin cevaplarına göre, yörede en yaygın olarak bilinen atasözü 10 kişinin (%19,6) bildiğini belirttiği ‘Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır’ atasözüdür. Dikkat çeken bir diğer atasözü de 8 kişi (%15,6) tarafından bilindiği belirtilen april beşine yönelik atasözleridir.

Kayseri ikliminin yazın kurak olmasından dolayı, yağmur ve kar yağışı daima bereketli kabul edilmektedir. Bununla ilgili ‘Rençbere yağmur, yoldakine kurak. Cümlelerin

muradını verecek Hak' 'Kar yılı var yılı' atasözleri ile çiftçi için yağmur ve karın çok önemli olduğu belirtilmektedir.

Yağmuru sel, insanı el azdırır' atasözünde yağmur yağarken rüzgâr olmasının yağmurun şiddetini arttıracığı belirtilmektedir.

'Fireze bas karabas' atasözünde firez ekinler biçildikten sonra toprakta kalan köklü, ekini biçilmiş saptır. Kayseri'de ekinlerin biçilme zamanı Temmuz sonu ile Ağustos'un ortalarına kadar devam etmektedir. Ekinlerin son biçim zamanı olan Ağustos ortalarından itibaren hasat işlerinin bittiği, kışa hazırlık olarak toprağın sürülerek tekrar ekilmeye hazırlanması üzerine söylenen bu atasözü Kayseri'de ekonomik faaliyetlerin ve mevsimlerin bitiş zamanlarını bildirmek için kullanılmaktadır.

'Yaz gününün kışlığına, kış gününün yazlığına aldanma' atasözünde yazın etkili olan soğuk hava dalgası ve kışın etkili olan sıcak hava dalgasının geçici ve çok kısa süreceği belirtilmiştir.

'Yazın başı pişenin kışın aşu pişer' atasözünün de yazın yorularak çalışanın kışı daha rahat geçireceği üzerinde durulmaktadır.

Halk takvimlerinin önemli yapı taşı olan sayılı günler atasözlerine de konu olmuştur. Sayılı günler ekseninde en çok April Beşi ile ilgili atasözü olduğu dikkat çekmektedir. 'Avril apışır dudak yere yapışır', 'Kork aprilin beşinden camızı ayırır eşinden', 'Mart'ın kışından değil aprilin beşinden kork', 'Aprilin beşinde tohum ya elde olmalı ya da yerde' atasözlerinde şiddetli soğuklara neden olan April Beşi'nde hayvanların ve tarım ürünlerinin zarar görme ihtimaline karşı insanların önlem almaları gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Sayıli günler içerisinde aşırı soğuk olması ile bilinen Zemheri, Kayseri'de, 'Avrat aklına uyarsan zemheride keçi kırkarsın' atasözü ile belirtilerek zemheride sıkıntı çekileceğine vurgu yapılmıştır.

Kayseri'de kış şartlarının Mart sonlarına kadar devam ettiğinden hareketle Mart ayı atasözleri içerisinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Mart ayı geçiş dönemi olduğu için hava şartları sürekli olarak değişiklik göstermektedir. 'Mart kapıdan baktırır kazma

kürek yaktırır’, ‘Mart ayı, dert ayı’ gibi atasözlerinde hava şartlarının sanıldığı gibi bahar havasında olmayacağı ve insanları yanıltarak birtakım zorluklar yaşatacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca Mart ayında bitki örtüsünün yeşermeye başlaması ile birlikte tavukların daha fazla yumurtlamaya başlaması sebebiyle ‘Mart martladı tavuk yumurtladı’ atasözü söylenmektedir.

‘Martta yağmasın Nisan’da dinmesin’ atasözü ile Mart’ta yağacak yağmurun fazla önemli olmayıp Nisan yağmurunun daha önemli olduğu belirtilmiştir. Çünkü Mart’ta kar altındaki ürünler soğuktan bu şekilde korunmaktadır. Yağmurun yağması ürünlerin donmasına sebep olabilmektedir.

‘Sitteyi Sevr, her dakikası devir, külleni çevir’ atasözünde 20-21 Nisan’da başlayıp 6 gün devam eden sayılı gün Sitte-i Sevr döneminin çok değişken olmasına bağlı olarak her dakikasının başka karakterli hava olması vurgulanmıştır.

Tablo 22

Anlatı ve Masal İle İlgili Verilen Cevaplar

Anlatılar	Durum	f
	Zemheri	1
Sayılı Günler İle İlgili Anlatılar	Kocakarı Soğukları	2
	Eyyam-ı Bahur	1
	April Beşi	2
Astronomi İle İlgili Anlatılar	Ay ve Güneş	1
	Samanyolu Galaksisi	1
Doğal Afetler İle İlgili Anlatılar	Sel	2
		Verilen Toplam Cevap: 10

Tablo 22 incelendiğinde doğa ve iklim ile ilgili anlatı/masal bildiğini belirten 10 kişiden (%16,3) 6 kişi (%60) Sayılı günler ile ilgili anlatı bildiğini belirtirken; 2 kişi (%20) astronomi ile ilgili; 2 kişi de (%20) doğal afetler ile ilgili anlatı bildiklerini

belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilerin anlattıkları anlatılar ve masallar şu şekildedir:

KK.31: 'Yazıda çok büyük bir yılan varmış. Bu yılan insan görmeye görmeye evran olmuş, çok büyümüş dev olmuş. Bu yılan yılda iki defa üçer gün nefes almış. İlk nefes aldığı zemheride belli olur, her yer ayaz olur. İnsanlar kapıya çıkamaz, dışarıdaki kurt, kuş donar. İkinci nefesini de dışarının yandığı zaman almış. O günlere de Eyam Puhur denir. Yılın en sıcak günleri bu günde olur. Buna sarı sıcak ya da cıkır cıkır sıcak denir.'

KK.21: 'Kocakarı soğukları dediğimiz fırtına çeşidi, bir diğer adıyla 'karıyı kazana tıkan soğuk' olarak bilinir. Bir gün öyle şiddetli bir fırtına çıkmış ki kadın kazanı yıkarken bu fırtınaya yakalanmış. Soğuktan etkilenmemek için kazanın içine girmiş. Soğuktan donarak ölmüş. Böylece bu soğuk günün adı kocakarı soğuğu olarak kalmış.'

KK.14: 'İlkbaharda çok fırtına olur. Günün birinde yine böyle çok şiddetli fırtına olmuş. Karı ve koca evden hiç çıkamayıp evde donarak ölmüşler. O yüzden bu fırtınaya kocakarı fırtınası denmiş.'

KK.21: 'Köyümüze yakın olan Karakaya'dan bir yağmur başlamış. Yağmurun şiddetine yakalanan birkaç köylümüz saklanmak için bir yarığın altına sığınmışlar. Anlık bir durumla sele kapılan köylüler uzun süre selde sürüklenmişler. Ne yazık ki hepsi de boğularak ölmüşler. Bu sel felaketinde 2 tane inek, 1 tane traktör bıçağı ve 1 adet saman patosu kayboldu ve bulunamadı.'

KK.21: '1985'te biz sığır güderken ortalık aşırı sıcaktı. Serinlemek için ineklerin su içtiği hafta girdik. Babam bizi uyardı. Küçük bir bulut gördüğünü ve bu bulutun şiddetli yağmur getireceğini söyledi. Babam eşeğe heybesini yüklerken yağmur başladı, bu yağmur şiddetli sel getirdi ve 15 hayvanımız telef oldu.'

KK.31: Ümmetin anası, hepimizin anası olan Fadime Ana çok hamar bir kadıymış. Bir gün torbasına saman basmaya gitmiş. Torbasının delik olduğunu fark etmemiş. Torbasını doldurup göğe yükselmiş. O yürürken torbasındaki samanlar hep dökülmüş. Böylece yürüdüğü yola 'Samanyolu' adı verilmiş. (KK.31)

KK.47: 'Güneş kız, Ay oğlanmış. Güneş gece korktuğu için Ay'a, ben gece korkarım sen gece çık ben gündüz çıkayım' demiş. Sonra Ay, Güneş'e aşık olmuş. Bunu öğrenen Güneş, Ay'ın yüzüne bir avuç toprak atmış, böylece Ay'ın yüzü çapırçupur kalmış.'

KK.21: 'April beşinde bir köylü camızlarını çifte götürmüş. Aniden fırtına ve soğuk bastırmış. Camızlardan biri soğuğa dayanamamış, çiftçi hemen camızı kesmiş. Bu dondurucu soğuktan sonra hava birden ısınmış bu seferde camızın eti sıcaktan kokmaya başlamış.'

KK.34: 'April beşinde eşinden hiç ayrılmayan camız donarak ölmüş. O yüzden kork aprilin beşinden camızı ayırır eşinden denir.'

SONUÇ

Yukarıda açıklanan ve elde edilen veriler ışığında yerel coğrafi bilgiler bir yörede yaşayan insanların toplumsal ve kültürel kimliklerini yansıtmaktadır.

Çalışmada katılımcıların günün bölümleri, gün isimleri ve uğurları hakkında elde edilen verilere bakıldığında günün genellikle namaz vakitlerine göre bölümlenmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz (1978), çalışmasında Akçaabat'ta da benzer olarak günün namaz vakitlerine göre bölümlendiğini belirtirken; Erginer (1984) çalışmasında Uşak'ta günün belirlenmesine yönelik inanç kaynaklı sonuçların yanında horozların belirli aralılarla ötmesi sonucunda günün bölündüğü sonucuna ulaşmıştır. Ancak Kuzucular (1979), çalışmasında Şarkışla'da gün bölümlenmesinde daha çok güneşin doğuş ve batışının etkili olduğu ve namaz vakitlerinin çok fazla etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bu Kuzucular (1979), akşam vaktinden sonra günün zaman dilimlerinin oldukça fazla olduğu, bunların da genellikle yıldızların görünürlük durumuna göre isimlendirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Tezimizde akşamdan sonra çok fazla gün bölümünün tespit edilememesi, yörede akşam vakti ile birlikte günün sonlandığı sonucunu ortaya koymuştur. Ayrıca tezimizde, akşam vaktinde şeytanların serbest kaldığı inancına dayanarak günün sonlandırılıp kapıların açılmaması inancı, Yılmaz'ın (1978) Akçaabat'taki çalışmasındaki sonuçlarla benzerlik taşımaktadır.

Çalışmada katılımcıların verdikleri bilgiler doğrultusunda gün isimlendirmelerinin standart isimlendirmeler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Erginer (1984), çalışmasında Uşak'ta günlerin isimlendirmelerinin standart isimlerden çok farklı olduğunu ortaya koyarak, bu isimlendirmelerin yerleşim yeri içerisinde kurulan yerel pazarların konumundan aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada katılımcıların günlerin uğuru noktasında Pazartesi ve Cuma günlerinin dini gerekçeler sebebiyle uğurlu sayıldığı; Salı, Cumartesi ve Çarşamba günlerinin ise

geçerli gerçek bir dayanak olamamasına rağmen uğursuz sayıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bolulu'nun (1956) çalışması da benzer sonuçlar içermekte olup, Reşadiye'de tezimizdeki sonuçtan farklı olarak Perşembe gününün de uğursuz sayıldığı sonucu görülmüştür. Ancak Erginer (1984), çalışmasında sadece Cuma vaktinde bir iş yapmanın uğursuz olduğu, diğer tüm günlerin Allah'ın mübarek birer günü olduğu inancı ile günlerin uğurlu veya uğursuz şeklinde ayrılmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma sahasında çalışmaya katılan kişilerin ay ile ilgili bilgilerine bakıldığında Kayseri'de ayların Mart ayı ile başladığı, kış ve bahar aylarının isimlendirilmesinde çok etkili olan sayılı günlerin etkili olduğu, yaz genellikle yapılan ekonomik faaliyetlere yönelik, güz aylarının ise sıcaklığın kademeli bir şekilde ayrılması ile ilişkili olarak isimlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz (1978), yaptığı çalışmada tezimizle benzer olarak, Akçaabat'ta da ay isimlendirmelerinin ekonomik faaliyet ve sayılı gün temelli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kırzioğlu (1971) çalışmasında, Erzurum'un Şenkaya ilçesinde özellikle hayvancılık törenlerinin ay isimlendirilmesinde oldukça etkili olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Boratav (1984) ise çalışmasında, Van ve Muş illerinde bu durumlardan farklı olarak ay isimlendirmelerinin Rumi takvim ekseninde hala bu takvimin ay isimlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada, Kayseri'de halk takvimine ait sayılı günlerin 'Ana-Baba Hesabı' olarak bilindiği görülmektedir. Erginer (1984), Büzelbey (1978), Özdemir&Bozyurt (2006), Koç& Keskin (2001), Güner & Şimşek (1998) çalışmalarında bir yılı soğuk ve sıcak dönem olmak üzere Kasım ve Hızır günleri şeklinde ikiye ayırmıştır. Ancak tezimizde bu şekilde bir bölümlerin olamaması oldukça dikkat çekicidir. Dikkat çekici bu farklılığın yanı sıra Kayseri'de en çok bilinen sayılı günlerin Cemreler, April Beşi, Mart Dokuzu, Gücük ve Zemheri'nin söz konusu olan çalışmalarla benzer olduğu tespit edilirken 'Çıra' ve 'Yanar' günlerine rastlanmaması bu sayılı günlerin sadece Kayseri ve çevresinde bilindiği sonucunu ortaya koymuştur. Kayseri'de yanar olarak bilinen bu sayılı gün, Erginer'in (1984) çalışmasında Uşak'ta; Özdemir&Bozyurt'un (2006) çalışmasında Afyonkarahisar'da Eyyam-ı Bahur; Koç'un (2001) çalışmasında ise 'Ağustos Sıcağı, Harman Sıcağı' olarak bilinmektedir. Çalışmada, Kayseri'de sayılı günler ile ilgili söylenen 'Kork abdulüneşinden, camızı ayırır eşinden.'

Atasözüne Bulut vd. (2013), Koç (2001), Özdemir&Bozyurt (2006), Kuzucular (1979), Kırzioğlu (1971) ve Veren'in (2009) çalışmalarında da rastlanması sayılı günlerin Anadolu genelinde söylenip bilindiğini, detayda aynı olan bu günlerin sadece dilsel farklılık gösterdiği sonucunu ortaya koymuştur.

Çalışma sonucunda elde edilen Sayılı günlerin meteorolojik verilerle karşılaştırılması sonucunda, belirli dönem ve günlerle ifade edilen bu günlerin sıcaklık değerleri ile bir uyum içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zemheri döneminde kışın kuzey doğudan sokulan karasal polar cephelerin alt enlemlere ilerlemesi sonucunda hava ciddi derecede soğumaktadır. Sokulan bu hava kütesinin yüksek basınç koşulları oluşturması 'yılın en soğuk günleri' olarak nitelendirilen zemheriyi oluşturmuştur. Nitekim Kayseri'nin 1980-2019 yılları arasındaki günlük maksimum sıcaklıkların aylık ortalamasına bakıldığında Ocak ayı sıcaklığı 4.2 °C iken en düşük sıcaklık ortalaması ise -6,8 °C olduğu görülmüştür. Ayrıca zemherinin en şiddetli olduğu dönem 24-25 Ocak tarihinde görülmekle birlikte sıcaklık ortalaması -6 °C' dir.

Kayseri'de Şubat ayı olarak bilinen Gücük dönemine bakıldığında sıcaklıklarda bir dalgalanma görülmektedir. Bu dönemde en yüksek sıcaklıklar 4 °C' den 16 °C' ye kadar çıkarken, en düşük sıcaklıklar -6 °C yüzeyinden -3 düzeyine yükselerek nadiren -14 °C altına da inebilmektedir. Şubat ayı itibari ile gündüz sürelerinin uzamasına bağlı olarak güneş ışınlarının geliş açısının dikleşmesi sonucunda Gücük ortalarından sonra güneş ışınları depolanmaya başlamaktadır. 20 Şubat tarihinde cemre düşmesi ile sıcaklık en yüksek sıcaklık 6 °C iken 28 Şubat'ta sıcaklık değeri artmıştır. Bu da cemrelerin düşmesi yeryüzünün kademeli bir şekilde ısındığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Türkiye genelinde cephesel faaliyetlerin en yoğun olduğu aylar Mart ve Nisan aylarıdır. Maritim ve Polar hava kütlelerinin farklı karakterlerde olması sebebi ile bu hava kütlelerinin birbirini takip etmeleri sonucunda tüm ülke bu koşulların altına girmektedir. Dokuzlar olarak bilinen sayılı günlerde sıcaklık değerlerinin düşmesi göze çarpmaktadır. Mart Dokuzunun yaşandığı 21 Mart tarihinde sıcaklık ortalamaları 1 ila 4°C'ye kadar düşmekle beraber nadiren -5 °C altına da düşmektedir.

Kayseri'de April Beşinin yaşandığı 18 Nisan tarihinde sıcaklık değerleri en düşük 5 °C civarında iken eksi değerlere de inebilmektedir. Bu tarihten sonra sıcaklık değerleri

birkaç derece artmakta ve Sitte-i sevr döneminin yaşandığı 21-26 Nisan tarihleri arasında tekrar ekşiye düşüp bu tarihlerden sonra tekrar artışa geçmektedir. Bu da Sitte-i Sevr döneminin öncesinde bir soğuk hava ve ortalarında diğer soğuk hava dalgasının etkili olduğunu göstermektedir.

6 Mayıs'ta yaşanan Hıdırellez'de cephesel faaliyetlerin azalarak üst enlemlere ilerlemesi sonucunda Basra alçak basınç ile Azor yüksek basınç hava kütleleri Türkiye'yi etkisi altına almaktadır. Mayıs'ın başında en düşük sıcaklık değeri 6 ila 18° C arasında değişirken iken ay sonunda bu değer 10 ila 23 °C'ye kadar yükselmektedir.

Kayseri'de sıcaklık verilerinin ortalamasına bakıldığında en yüksek sıcaklıklar 30,8 °C ile Ağustos ayında ölçülmüştür. Yanar günleri olarak adlandırılan 1-8 Ağustos tarihleri arasında sıcaklık değerler sürekli olarak artmaktadır. Özellikle 3 Ağustos'ta sıcaklık 30 °C üzerine ulaşmaktadır.

1-14 Kasım tarihleri arasında yaşanan Pastırma Yazı dönemine mevsimlik sıcaklıklar adı verilmektedir. Bu dönemde Azor yüksek basınç güney enlemlere doğru ilerlemektedir. Bu dönemde Basra alçak basıncın etkisi hafiflemiştir. İzlanda alçak basıncın Kasım ortalarında güney enlemlere ilerlemesi ile polar cephelerin etki alanları güney enlemlere kadar genişlemesi sonucunda cephesel faaliyetlerde artış meydana gelmektedir. Pastırma yazı başlarında ortalama 9°C olan sıcaklık dönem sonunda 6,5 °C'ye inmektedir.

Kayseri'de kullanılan halk takvimleri ve meteorolojik verilere bakıldığı zaman sayılı günler 'singularite'²⁰ özelliği taşımaktadır. Halk takviminde her ayın 20-21'li günleri Güneş'in burç değiştirme zamanları olduğu için bu günlerdeki iklimsel değişiklikler halk takvimine yansımıştır. Kayseri'de sıcaklık verileri ile sayılı günler arasında bir uyum görülürken, yağış ve sayılı günler arasında çok fazla uyum tespit edilememiştir.

Çalışmadan Kayseri'de yaşayan katılımcıların rüzgâr bilgilerine bakıldığında genel olarak yörede poyraz, kabayel ve karayel rüzgârları etkilidir. Katılımcıların verdikleri bilgiler doğrultusunda poyraz ve karayel aynı karakterde bir rüzgâr olup isimlendirmede farklı olarak anılmaktadır. Bunun araştırma sahasındaki yerleşim alanlarındaki dilsel ve kültürel farklılıklardan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu

²⁰ Yıllık eğrilerde görülen sapmalar.

durum Bulut vd. (2013) yaptıkları çalışmada benzerlik göstermektedir. Bulut vd. (2013), çalışmasında Artova yöresinde poyraz ve karayelin aynı rüzgâr için kullanılması tezimiz sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada yerel rüzgârlardan biri olan ‘Domuz çömelten’ rüzgârı ile tezimizde ulaştığımız ‘Topal Katır Rüzgarı’nın da aynı karakterli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Artova yöresindeki rüzgârların esme yönleri ile Erginer’in (1984) çalışmasındaki rüzgar yönlerinin, tezimizdeki rüzgar yönleri ile benzerlik göstermesi yanında; ‘kabayel kara köz gibi, insana buz gibi değer’ atasözünün Kayseri’de de kullanılması yörelerde benzer iklim koşullarını yerel dile yansımalarının ortak olduğu sonucunu doğurmaktadır.

Tezimizde katılımcıların verdikleri bilgiler doğrultusunda hava tahminlerinde iklim elemanları, bitkilerin dönemsel değişimleri, hayvanların hal ve hareketleri ile astronomik cisimlerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Erginer (1984), Bulut vd. (2013), Kardeş (1961) çalışmalarında hava tahminlerinde benzer faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Biray (2013) çalışmasında ‘Kırlangıçların gökyüzüne yükselip uçtuklarında havanın iyi; yere yakın uçtuklarında havanın bozulacağı yönündeki hava tahminin Kazak Türklerinde de kullanıldığı sonucundan hareketle, halk meteorolojisinin Anadolu’nu genelinde hatta Türk Dünyası’nda dahi ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ay’ın şekillerinin hava tahminlerinde kullanılmasının geçerli bir bilimsel meteorolojik dayanağının olmadığı, sadece inanışla sınırlı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Hava tahminlerinde göçmen kuşların erken veya geç gelmesi-gitmesi, hayvanların anormal davranışları oldukça önemli iken bitkilerin erken çiçeklenip erken yaprak dökmesi veya bol meyve vermesi insanlar tarafından gözlemlenerek doğrudan hava tahminlerinde kullanılmaktadır. Bulutların renkleri, geliş yönleri de hava tahminlerinde oldukça önemli parametrelerdir.

Çalışmada Kayseri’de mevsimlik bayram olarak Nevruz ve Hıdırellez’in hayvancılık törenlerinden ise Koç Katımı ve Döl Tökümü törenlerinin eskiden daha aktif kullanılırken günümüzde eski öneminin kalmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Erginer (1984), çalışmasında mevsimlik bayramların çok fazla kutlandığı sonucuna ulaşamazken; özellikle hayvancılık törenlerinin Uşak’ta kutlandığını ancak tezimizle benzer bir şekilde unutulmaya yüz tuttuğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Oral’ın (2019) çalışmasında sözünü ettiği Saya Bayramı’na Kayseri’de rastlanmamıştır.

Kayseri’de yazların oldukça sıcak olmasından dolayı yağmur yağdırma törenleri günümüzde aktif olarak devam ettiği, araştırmaya katılan kişilerin çok yakın tarihlerde bu törenlere katıldığını belirtmelerinden anlaşılmıştır. Bu da bu kültürel değerlerin aktif ve periyodik olarak yapıldığını, dolayısı ile bu yeni nesiller tarafından öğreniminin doğal ortamda bizzat yaşayarak öğrenildiği sonucunu ortaya çıkarırken, bu tarz önemli iklimsel uygulama ve törenlerin yaşatılarak diğer nesillere aktarılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Çalışmadan Kayseri’de insanlar arasında kullanılan atasözü, deyim, hikâye, masal, anlatı gibi sözlü anlatım türlerinin belirlenmesinin, yerel coğrafi bilgiye ulaşma ve bu bilgileri daha derine indirgeme anlamında önemli olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, araştırmaya katılanların verdikleri cevaplar sonucunda göre meteorolojik kökenli 51 atasözü tespit edilmiştir. Kayseri’de kullanılan atasözlerindeki iklim algısı incelendiğinde yağmur ve kar gibi olaylara çok fazla anlam yüklendiği görülmektedir. Mevsim algısı incelendiğinde, Mart ayının geçiş dönemi olması atasözlerine yansırken yaz aylarında çalışmak gerektiği ile yaz mevsiminin yoğun çalışma dönemi olduğu belirtilmektedir. Atasözlerindeki halk takvimi eksenini incelendiğinde, yörede olarak bilinen Zemheri, April Beşi gibi sayılı günler atasözlerinde kullanılmaktadır. Karakuş (2014) çalışmasında Türk atasözlerinde iklim algısının oldukça önemli olduğunu belirterek bu atasözlerinin ay ve mevsimlere, iklim elemanlarına ve halk takvimine göre üretildiğini belirterek tezimizdeki sonuçla benzer atasözlerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Bozyurt& Koca (2011) ve Özcan (2015) çalışmalarındaki iklim eksenli atasözlerinin tezimizle yine benzerlik içerisinde olduğu sonucundan hareketle atasözlerinin, içerisinde yaşanan coğrafi şartların yerel coğrafi bilgilerine doğrudan etki ederek geniş coğrafyalarda ortak olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada sözlü anlatım türlerinden olan anlatılara rastlanmıştır. Bu sözlü türlerin genelde iklim ve astronomi temelli ilişkilendirildiği saptanmıştır. Veren (2009) çalışmasında Anadolu’nun farklı yörelerinde aynı anlatıların bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu anlatıların detayda aynı fakat anlatış özelliklerinde farklılıkların bulunmasının yaşanan yerin coğrafi ve kültürel özelliklerine göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu da bu anlatıların Türkiye genelinde yaygın olarak bilindiğini kanıtlamaktadır. Doğa ile ilgili anlatılarda mitik unsurların olduğu dikkat çekmektedir. Doğal durumların gündelik hayat gerçekliği ile anlatılması, insanların

doğayı ve doğal süreçleri anlamlandırmalarının daha kolay olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Nitekim bilimsel olarak açıklanamayan durumlar, normal hayat düzeyine indirgenğinde daha çok kabul görmektedir.

Çalışmaya konu olan yerel coğrafi bilgilerin en önemli unsurlarından olan halk takvimi ve halk meteorolojisi, insan yaşamında yeri oldukça önemli olan kültürel değerlerdir. İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren doğanın gözlemlenmesinin sonuçları, sosyal ve ekonomik yaşantılar ile ilişkilendirilerek biriktirilmiştir. Bu birikim içerisinde insanları en çok anlamlandırma mecburiyetine iten güç, hava olayları olmuştur. Çünkü hava olaylarının bilimselliğinden çok, arkasındaki güç, ceza, ödül gibi nedenler düşünülmüştür. Uzun yıllar tecrübe sonucu hava olaylarının hayati önem taşıdığı kanısına varan insanlar, bu bilgileri saklama ve diğer nesillere aktarmaya büyük önem vermiştir. Özellikle teknik donanım açısından yetersiz olan toplumlarda hava olaylarının kullanılması ve aktarılması mecburi bir görev olmuştur.

İnsanın yaşadığı ortamın doğal çevre özelliklerine hâkim olmak, çevresindeki doğal süreçleri kendi yaşantısı ile özdeşleştirerek hayatını devam ettirmenin sonucunda oluşan yerel coğrafi bilgiler özellikle kırsal kesimler için önemli olmuştur. Yerel coğrafi bilgiler, bir yörenin, tanınması ve anlaşılabilmesi için bir dil görevi üstlenmiştir.

Yerel coğrafi bilgilerin en bilineni ve en çok kabul görmüş unsuru olan halk takvimi ve halk meteorolojisi, insanlar tarafından kısmi kutsal kabul edilerek toprak işleme yöntemleri, hasat dönemleri ve tarımsal zamanlar ile hayvanların üremesi, her türlü zirai zararın en aza indirgenerek önceden alınması gereken önlemler ile bilinen dönemleri ve bu dönemler içerisindeki inanışları kapsamaktadır.

Çalışma sonucunda Kayseri'deki yerel coğrafi bilgilere bakıldığında bu bilgilerin oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Özellikle orta yaş gruplarında bile bu bilgilerin yeterli düzeyde olamaması bu bilgilerin yaşlı insanların ölmeleri sonucunda tamamen ortadan kalkacağını göstermektedir. Özellikle popüler iletişim ve sosyal medya araçlarının yaygın olduğu günümüz dünyasında bilgiye ulaşmak oldukça kolay olsa bile kültürel bilgi ve değerler ulaşmak bu kadar kolay değildir.

Çalışmada, araştırma sahası olan Kayseri ili ve ilçelerinden görüşme yolu ile toplanan verilene genel olarak bakıldığında Kayseri'nin yerel kültürel mirasının oldukça zengin olduğunu göstermektedir.

Yukarıda yer alan sonuçlardan hareketle coğrafya eğitimi ve öğretimi verilen kurumlar, coğrafya ve diğer branş öğretmenleri, araştırmacılar, coğrafya ile bağlantılı olan kurumlar (DSİ, TMO v.b) ve program geliştirmeciler, bilgisayar programı yapanlar için şunlar önerilebilir:

- Coğrafya alanında Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinde yöresel bazda 'Yerel Coğrafya, Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi' konularının daha fazla çalışılarak 'Genel Anadolu Yerel Coğrafyası' adı altında toplanabilir.
- Tüm eğitim kademelerindeki Coğrafya ve Sosyal Bilgiler dersleri müfredat ve programlarına 'Yerel Coğrafya' konuları eklenerek, konularla ilişkilendirilmelidir. Çünkü yerel coğrafyanın okul ortamında öğretilmesi daha planlı olacaktır. Bu konu ile alakalı her il için yerel coğrafya ders içerikleri hazırlanmalıdır. Örneğin; Kayseri ili için 'Kayseri Coğrafyası' adı altında zorunlu bir ders getirilip Kayseri'ye dair fiziki, beşeri ve kültürel coğrafi bilgiler verilmelidir. Bu şekilde bu bilgilerin unutulmasının engellenmesi yanında öğrencilere yaşadıkları çevre ile ilgili geniş çaplı coğrafya bilgisi verilecektir. Bu da yerel bazdaki tük ekonomik, sosyal ve toplumsal konulara hızlı ve alternatif çözüm üretmede oldukça yardımcı olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de pilot okullar seçilerek konunun uygulanabilirliği test edilerek sonuçlara bakılarak bir tutum gerçekleştirilebilir.
- Yerel coğrafi bilgi dokusunun yeni nesil için olduğu kadar önceki nesiller için de önemli olduğu düşüncesinden yola çıkarak özellikle tarım ve hayvancılık ile uğraşan kesimlerde belli kurumlar aracılığı ile çiftçilere küçük kitapçıklar veya masa takvimleri şeklinde halk takvimleri verilerek insanların bu bilgileri kullanmasına imkân verilmelidir.
- Dijital olarak kullanılan hatırlatıcı takvimlerde alternatif yerel takvim uygulamaları tasarlanarak gündelik hayatta halk takvimi gibi dönemlerin hatırlatılması kullanılabilir. Eskiden yoğun olarak kullanılan Saatli Maarif Takvimi'ne alternatif olarak üretilecek olan bu dijital takvim uygulamaları yerel coğrafi bilgilerin unutulmasının önüne geçebilir.

- Günümüzde hemen her kesimde kullanılan televizyon, radyo gibi iletişim araçlarındaki programlarda yerel coğrafi bilgiler tanıtılabilir. Özellikle sevilen ve beğenilen dizi ve filmlerde coğrafi güzelliklerin arka planda tanıtıldığı bilinen bir gerçektir. Bu doğal ve beşeri güzellikler yanına, yerel coğrafi bilgi kültürünün de serpiştirilmesi daha geniş kütlelere hitap edeceği gibi bu bilgilerin popüler olarak daha da ilgi çekici olmasına daneden olacaktır.

KAYNAKÇA

TDV İslam Ansiklopedisi, (1993), Cilt 7.

Akgün, N. (1988). *Kayseri İklim Etüdü*. T.C Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Araştırma ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı Araştırma Şube Müdürlüğü.

Akgür, A. N. (1993). Nesi'li takvimde Hz. peygamber'in doğumu ve hicret günleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* (84).

- Aksu, B. T. (2018). Sekizinci yüzyıldan günümüze takvimlerimiz. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (Türklad)*, 2 (1).
- Akşit, F. (2007). Coğrafya öğretiminde aktif öğrenmenin akademik başarı ve tutum üzerine etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Akşit, F., & Şahin, C. (2011). Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Akademik Başarı ve Tutum Üzerine Etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4): 1-26.
- Alacahan, G. (2016). Otantik Öğrenmede yerel coğrafi bilgi ve halk takvimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı, Aydın.
- Alpaslan, A. (2018). Halk Bilimi Bağlamında Türk Halk Takvimlerinin Yapısı, İşlevi ve İlgili Halk Bilgisi Ürünleri. *Lisans Tezi*. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü, Sivas.
- Ardos, M. (1979). *Türkiye Jeomorfolojisinde Neotektonik*. (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul).
- Atalay, İ. (2004). *Doğa Bilimleri Sözlüğü (Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem)*. (Meta Basım, İzmir).
- Aydüz, S. (2013). İslam medeniyetinde takvimler. *Yedikita Dergisi* (60): 52-59.
- Balcı, A. (2018). Hayat hikayelerindeki coğrafi bilgi: sözlü coğrafya. *Int Journal of Geography and Geography Education (IGGE)* (38): 40-5
- Başuğur, E. (1996). İçel Yöresinde Yaşayan Sarıkeçililerin Takvim ve Meteorolojisinden Bir Kesit. *Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*. (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru-İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar-Türk Halk Bilimi II*. (Bilgesu Yayınları, Ankara).
- Bozkurt, N. (2020). Mihrilcan. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 30 , 38. TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Bulut, İ., Yürüdü, E., & Kazancı, H. (2013). Yerel İklim bilgisi ve halk takvimi. *Türk Coğrafya Dergisi* (61): 21-30.
- Canpolat, F. A. (2017). Pınarbaşı İlçesinin (Kayseri) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. *Doktora Tezi*. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Elazığ.

- Cingöz, M. (1995). Acısu'da (Trabzon) Halk Takvimi Halk Meteorolojisi. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993* . (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara)
- Cowan, H. J. (1958). *Time And Its Measurement: From The Stone Age To The Nuclear Age*. The World Publishing Company.
- Çağatay, N. (1978). Eski çağlardan bu yana zaman ölçümü ve takvim. *Ankara Üniversitesi Şlahiyer Fakültesi Dergisi*, 22 (1): 106-107.
- Çay, A. M. (1990). *Hıdırellez Kültür-Bahar Bayramı*. (Feryal Matbaası, Ankara).
- Demir, N. (2012). Trabzon yöresinde zaman, halk takvimi ve sayılı günler. *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, 4 (1): 5-21.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sözlü tarihin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanımı. *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi* , 310-315.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt I). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt II). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt III). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt IV). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt V). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Derleme. (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü* (Cilt VI). Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Diktaş, D. (2019, Antalya). Isparta yöresinde halk takvimi ve takvimsel uygulamalar. *Yüksek Lisans Tezi* . Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Dirican, M. (1999). Doğa Gözlemlerinden takvim yapraklarına hava durumu. *Bilim ve Teknik Dergisi* (375).
- Doğanay, H. (2015). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Liselerde Coğrafya Eğitim ve Öğretimi*. (Pegem Akademi, Ankara).
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Genişletilmiş 6. Baskı b.) (Anı Yayıncılık, Ankara).

- Elibüyük, M. (2000). *Matematik Coğrafya: Evren, Gezegenler, Dünya, Zaman*.(Ekol Yayınevi, Ankara).
- Ercan, E. H. (2006). Balkanlarda gökyüzü ile ilgili inanışlar ve halk takvimi. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* (69): 72-82.
- Erginer, G. (1984). *Uşak Halk Takvimi Halk Meteorolojisi*.(Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara).
- Erinç, S. (1993). Türkiye Fiziki coğrafyasının ana çizgileri. *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*(10) , 6.
- Ertüre, S. (1977). Takvimlerimizdeki klimatolojij verileri ile istanbul meteorolojik gözlem bulguları arasındaki ilişki. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* (22): 163-174.
- Frazer, J. G. (1933). *The Golden Bough*.(Macmillian and Co Ltd, Londra).
- Gordon, C. V. (2002). *Kendini Yaratan İnsan* (Altıncı Basım b.). çev. Filiz. Ofluoğlu, (Varlık Yayınları, İstanbul).
- Günay, Ü. (2006). Türk dünyasında kronolojik sistemler.*Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (20).
- Güner, İ., & Şimşek, O. (1998). ığdır'da halk takvimi ve halk meteorolojisi. *Türk Coğrafya Dergisi* (33): 129-135.
- İlyasoğlu, A. (2006). Türkiye Kadın tarihinin araştırılmasında yöntem ve sorunları ve sözlü tarih yöntemi. *Kadın Çalışmaları Dergisi, 1* (3): 94-101.
- İzbrak, R. (1947). Kayseri şehrinin işleme ve gelişmesinde bağcılığın etkileri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, (5)*: 407-410.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk Mili Kültürü*.(Ötüken Yayınları, İstanbul).
- Kahya, E. (2002). *Eski Türklerde Bilim, Türkler* (Cilt III). (H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. Koca,) (Yeni Türk Yayınları, Ankara).
- Karabaşa, S. (2000). Rize halk takvimi ve meteorolojisi üzerine bir değerlendirme. *II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*.(Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Kaya, Ö. (2016, Temmuz). Cbs ve uzaktan algılama yöntemleri ile kayseri'nin şehirselleşiminin izlenmesi ve modellenmesi.*Yüksek Lisans Tezi* . Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Kahramanmaraş

- (2020). *Kayseri İli 2019 Yılı Çevre Durum Raporu*. Kayseri: ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü.
- Kılıçoğlu, S. (1960). *Saat* (Cilt 10). (Meydan Yayınevi, İstanbul).
- Kırzioğlu, F. (1971). Erzurum'un şenkaya ilçesi merkezi örtülü'de; halk takvimi, çevre ağızı, yemiş, ağaç ve ot adları. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. 5950-53
- Kızılcıoğlu, A., & Önal, H. (2018). Beşeri sistemler öğrenme alanında yerel bakış açısının önemi ve etkinlik önerileri. *Marmara Coğrafya Dergisi* (18): 96-113.
- Koç, T. (1999). Sayılı günler yöntemi ile doğla mevsimlerin belirlenmesi. *Ege Coğrafya Dergisi* (10): 305-344.
- Koç, T. (2001). Uzunköprü'de doğal mevsimler ve halk takvimi ilişkisi. *Türk Coğrafya Dergisi* (37): 157-169.
- Koç, T., & Keskin, N. (2001). Uzunköprü'de halk takvimi ve sıcaklık ilişkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (5): 1-15.
- Korkut, H. (2004). Cemre Düşmesi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bülteni*, 4 (23).
- Kotan, M. E. (2020). Türk kültüründe halk takvimi ve sayılı günlerle ilgili inanışlar (erzurum örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Köksal, S. (2012). Yeşilhisar İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. *Yüksek Lisans Tezi*, 73-75). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş.
- Kutlu, M. M. (2001). Anadolu'da Nevruz Kutlamalarının Ritüel Netliği. *Uluslararası Nevruz Sempozyumu (21-23 Mart 2000) Bildirileri*, (s. 109-114). Ankara.
- Meydan, A. (2015). *Coğrafya Nedir?* (H. Yazıcı, & N. Koca,) (Pegem Akademi, Ankara).
- Nar, M. Ş. (2014). Halk İnanışlarında toplumsal bir ritüel olarak nevrüz ritüelleri. *International Journal of Human Sciences*, 11 (2): 964-976.
- Narin, H. (1997). Kayseri'de yerleşmenin evrimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Oral, E. (2019). Türk halk takvimi ve meteorolojisi ile ilgili inanış ve ritüeller. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim

Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

Öner, G. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programında yerel coğrafya. *International Geography Education Symposium (IGES)*, (s. 541-548). Nevşehir.

Öner, G. (2016). Sosyal Bilgilerde Yerel Coğrafya Öğretimi: Sosyal Bilgiler Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi . *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Öner, G., & Memişoğlu, H. (2018). Sosyal bilgilerde yerel coğrafya öğretimi: sosyal bilgiler öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education: Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7 (3).

Özaslan, M., & Şeftalici, H. (2002). *Kayseri İl Gelişme Raporu*. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü.

Özcan, S. (2015). Türk atasözlerinde iklim, mevsimler, hava olayları ve halk takvimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (36), 179-187.

Özçağlar, A. (2011). *Coğrafyaya Giriş* (6. Baskı b.) (Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara).

Özdemir, M. A., & Bozyurt, O. (2006). afyonkarahisar halk takviminin sıcaklık verileri ile karşılaştırılması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11 (15): 53-82.

Özgüç, T. (1948). *Kültepe*. (T.T.Y Yayınları, Ankara).

Polat, Z. (2017). Zamanın gösterim biçimi olarak takvim. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Çev. Mihri Pektaş. (Milli Eğitim Yayınları, İstanbul)

Sarton, G. (1975). *Introduction to the History of Science: From Homer to Omar Khayyam*. (Robert E. Krieger Publishing, New York).

Sever, R. (2005). Coğrafya öğretim programlarında mevsim kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 117-134.

Somuncu, M. (1993). Kayseri-Sarımsaklı ovası ile çevresinin beşeri ve iktisadi coğrafyası. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara.

- Sümbüllü, Y. Z. (2008). Halk meteorolojisi ekseninde bir melheme örneği. *International Peripdical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 3 (7): 782-811.
- Şahin, V. (2019). Kültürel coğrafya bakımından hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders programlarına bir yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*, 48 (222).
- Tekinsoy, K. (2011). *Kayseri'nin İmarı ve Mekansal Gelişimi*. (Aydoğdu Ofset Matbaacılık Ambalaj, Kayseri).
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya (I)*. çev. Ali Suat. (Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara)
- Toroğlu, E. (2007). Niğde ilinde göç faktörleri ve göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5 (1): 75-96.
- Tunçdilek, N. (1967). Isparta ısı takvimi. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8 (17): 38-52.
- Turan, O. (1941). *On İki Hayvanlı Türk Takvimi*. (Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, İstanbul).
- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 14, 1996, 297-299.
- Türker, Ş. (1943). *Kayseri Takvimi*. (Sümer Basımevi, Kayseri).
- Türkeş, M. (?). Hava ve İklim Kavramları .
- Türkeş, M. (1997). Hava ve iklim kavramları üzerine. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi* (355): 36-37.
- Unat, Y. (2004). İslam'da ve Türklerde Zaman ve Takvim. Ö. Oğuz (Dü.) içinde, *Türk Dünyası, Nevruz Ansiklopedisi*. (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara).
- Uslu, S. (1968). Meteoroloji ilminin doğuşu ve tarihsel gelişimi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18 (2).
- Ülgen, R. (?). Ay ve gün terimleri hakkında bir inceleme. (III) . TDA Yıllığı.
- Veren, E. (2020). Anadolu halk takvimine göre kasım günleri. *Türkey Dergi*, 4 (39): 73-77.
- Veren, E. (2011). Aydın yöresinde halk takvimi ve halk meteorolojisi pratiği. *Aydın Efesi Kültür, Sanar ve Edebiyat Dergisi* (5): 29-30.

Veren, E. (2009). *Yazılı Kaynaklarda Anadolu'da Halk Takvimi ve Halk Meteorolojisi*. (Türkerler Kitap Kır. Dağ. Paz. San ve Tic Ltd. Şti, Ankara).

Yanbey, M. K. (1951). Türk takvimi hakkında. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 1 (2).

Yıldırım, T., & Tarım, E. (2014). Yerel ağızlardaki coğrafi kavramlar (aksaray ili örneği).*Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (9): 18-29.

Yüce, N. (2012). Hıdırellez bayramıyla ilgili bazı notlar. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 44 (44): 249-256.

Yücetürk, O. S. (1981). *Tarihte Takvimler ve Yılbaşları*. (Kubbealtı Akademi Mecmuası, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul).

İnternet Kaynakları

URL 1: ERBABACAN, E. (2021). *Takvim (Calender/Calendrier)*.

https://historicalsense.tripod.com/Archive/Fener46_1.html (05.04.2021)

URL 2: <https://www.kayseri.gov.tr/sanayi>(05 Nisan 2021)

URL 3: *Kayseri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*.

<https://kayseri.ktb.gov.tr/TR-5978/iklim-ve-bitki-ortusu.html> (12 Nisan 2021)

URL 4: *Kayseri İl Tarım ve Orman Müdürlüğü*

<https://kayseri.tarimorman.gov.tr/Menu/53/Genel-Tarihi> (10 Nisan 2021)

URL5: Kayseri Valiliği

<https://www.kayseri.gov.tr/sanayi> (2021) (27 Şubat 2022)

URL 5: *T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı*

<https://kayseri.ktb.gov.tr/> (27 Şubat 2022)

URL 6: www.arkeotekno.com, pg_374_antik_cagda_su_saati (7 Mart 2021)

URL 7: <https://meteoroloji.boun.edu.tr/tarihce.php> (11 Haziran 2022)

URL 8: <https://mgm.gov.tr/genel/meteorolojitarihi.aspx>(11 Haziran 2022)

EKLER

EK.1.

KAYNAK KİŞİLER İLE İLGİLİ BİLGİLER

RUMUZ	İSİM-SOYİSİM	YAŞ	MESLEK	İL/İLÇE
KAYNAK 1	AHMET COŞKUN	48	Tır Şoförü	Kocasinan
KAYNAK 2	AYHAN TÜRKMEN	45	İşçi	Yeşilhisar
KAYNAK 3	AYŞE ANDIRINLI	66	Ev Hanımı	Felahiye
KAYNAK 4	AYŞE TEKİN	62	Ev Hanımı	Yozgat
KAYNAK 5	CENGİZHAN AYKAR	51	İşçi	Yerköy/ Yozgat
KAYNAK 6	DİLEK KILINÇ	46	İşçi	Boğazlıyan/Yozgat
KAYNAK 7	DÖNDÜ AKYOL	50	Ev Hanımı	Develi
KAYNAK 8	EBRU ŞERMİN ÖZER	43	Ev Hanımı	Nevşehir
KAYNAK 9	ELİF ERDOĞAN	40	Ev Hanımı	Hacılar
KAYNAK 10	EMİN YAŞAR BÜLBÜL	47	Polis	Kozaklı/Nevşehir
KAYNAK 11	ERSİN ÇELEP	45	İnşaatçı	Bünyan
KAYNAK 12	FADİME KAYHAN	41	Aşçı	Sarız
KAYNAK 13	FATMA YILDIRIM	36	Ev Hanımı	Develi
KAYNAK 14	FİLİZ YÜZÜK	51	Ev Hanımı	Talas
KAYNAK 15	GÜRAY GÜLENTÜRK	47	Kamu Personeli	Kocasinan
KAYNAK 16	HACER KARACA	37	Ev Hanımı	Kocasinan
KAYNAK 17	HALİL İBRAHİM SİLVAN	60	İnşaatçı	Yahyalı
KAYNAK 18	HALİL TANRIVERDİ	56	Yönetici Memur	Talas
KAYNAK 19	HATİCE SALKUN	44	Ev Hanımı	Sivas
KAYNAK 20	HÜLYA ÜÇÖZ	49	Ev Hanımı	Boğazlıyan/Yozgat
KAYNAK 21	İSMAİL PEHLİVAN	60	Çiftçi	Bünyan
KAYNAK 22	İSMAİL UYMAZ	65	Çiftçi	Sarız
KAYNAK 23	KEMAL TAŞÇI	37	Özel Güvenlik	Bünyan
KAYNAK 24	KENAN ÖZAYDIN	40	Çiftçi	İncesu
KAYNAK 25	KIYMET KILINÇ	39	Ev Hanımı	Melikgazi
KAYNAK 26	KİRAZ CAVLAK	38	Ev Hanımı	İncesu
KAYNAK 27	MAHMUT SUNGUR	70	Çiftçi	Hacılar
KAYNAK 28	MEHMET DÜĞENCİ	82	Emekli	İncesu
KAYNAK 29	MEHMET SELEN	67	Emekli	İncesu
KAYNAK 30	MELTEM NERGİZ	40	Ev Hanımı	Antakya/ Hatay
KAYNAK 31	MERAL AYYILDIZ	52	Ev Hanımı	Yenifakılı/Yoz
KAYNAK 32	MUSTAFA KAPU	49	Muhasebeci	Develi
KAYNAK 33	MUZAFFER BAYRAKTAR	46	İşçi	Melikgazi
KAYNAK 34	MÜKREMİN SİLVAN	53	İşçi	Yahyalı
KAYNAK 35	ÖMER FARUK SARIKAYA	53	Makine Mühendisi	Kocasinan
KAYNAK 36	ÖMER TÜRKMEN	38	Çiftçi	İncesu

KAYNAK 37	ÖZGÜL ÖZASIR	40	Esnaf	Melikgazi
KAYNAK 38	RAZİYE AKPINAR	60	Ev Hanımı	Gürün/Sivas
KAYNAK 39	SABİHA BERK	40	Ev Hanımı	Melikgazi
KAYNAK 40	SENEM ATSIZ	43	Ev Hanımı	Hacılar
KAYNAK 41	SEZAİ YILMAZ	55	Müdür	Pınarbaşı
KAYNAK 42	ŞERİFE BULUT	43	Ev Hanımı	Boğazlıyan/Yozgat
KAYNAK 43	TUNCAY GÜRBENÇ	42	Tesisatçı	Akdağmadeni/Yozgat
KAYNAK 44	UĞUR KARAKOÇ	46	Memur	Yozgat
KAYNAK 45	ZÜHRE ATAÇ	53	Ev Hanımı	Kocasinan
KAYNAK 46	MESUT GÜNEY	58	Memur	Melikgazi
KAYNAK 47	İLYAS ASLAN	46	Çiftçi	Yenifakılı/Yozgat

EK.2.

SÖZLÜK²¹

- Besen** : 1. Şiddetli soğuklarda uçuşarak yere düşen buz parçaları. 2. Serpeleyen kar. 3. Kırağı.
- Cemile** : Cemre.
- Çakır Ayaz** : Açık, soğuk hava.
- Çarkyel** : Kuzeyden esen yel.
- Eşek Buyduran**: Kış güneşi.
- Gedevек** : Batıdan esen rüzgar.
- Gırcı** : Küçük taneli dolu.
- Giren** : Havanın bulutlu, sisli, kapalı olması hali.
- Hoşalmak** : Havanın ılıklaşıp yumuşaması.
- Kabayel** : Lodos.
- Karaman** : Güneybatıdan esen yel.
- Keser** : En şiddetli soğuk.
- Kırimsa** : Kırağı. 2. Dolu.
- Kıznaç** : Güneşin doğduğu yer.
- Kurt Çömelten**: Güneydoğudan esen soğuk yel, ayaz.
- Oğlakkıran** : Kuzeybatıdan esen karayel.
- Püsen** : İnce ince yağın kar, yağmur, çisenti.
- Sağalmak** : Yıldız kayması.
- Sepkin** : Karla karışık yağın yağmur.
- Şıvgın** : Fırtınayla yağın sert yağmur.
- Şifan** : Hızlı yağmur.
- Tanyıldızı** :Çoban yıldızı.
- Vakit Yeli** : Şubat içinde esip, karı eriten ılık yel.
- Yağmurcah** : Yağmurlu, yağışlı.
- Yedikardeş** : Büyükayı da denilen yıldız takımı.

²¹Türkiye’de Halk Ağzından Derlemeler Sözlüğü’nden derlenmiştir.